

ОДБРАНА

**СРПСКИ
СПЕЦИЈАЛЦИ
ЗА МИСИЈУ
АТАЛАНТА**

ВОЈНИ МУЗЕЈ ВАС ПОЗИВА НА ДОНАЦИЈУ ПРЕДМЕТА!

Уколико имате старо хладно
или ватрено оружје, униформе,
одликовања, војне ознаке, фотографије,
или архивалије у вези са историјом наше војске,
позивамо вас да их донирате Војном музеју
ради обогаћивања збирки предмета
из наше славне прошлости

Сваком донацијом доприносите
војној традицији Српског народа

Контакт:

Тел.: 011/33-43-441

Факс 011/33-44-915

Email: vojnimuzej@mod.gov.rs

Министарство одбране
Републике Србије
Republic of Serbia
Ministry of Defence

Музеј наивне и маргиналне уметности
Јагодина, Србија
Museum of Naïve and Marginal Art
Jagodina, Serbia

16. бијенале наивне и маргиналне уметности

Sixteenth Biennial of Naïve and Marginal Art

Велика галерија Дома Војске Србије
12. новембар – 12. децембар 2013.

ПРЕЖИВЕТИ У ПРИРОДИ – КЊИГА 1 аутора Звонимира Пешића

НОВО

Пред читаоцима је прва књига из едиције „ПРЕЖИВЕТИ У ПРИРОДИ“.

Војници, извиђачи, планинари, алпинисти, горани, чланови истраживачких друштава и људи који имају адреналин позитивног авантуризма, само су неке од категорија становништва којима су знања о природи и вештине за сналажење у тешким ситуацијама важни и потребни.

Прва књига пружа информације о опстанку, опреми и смештају – знањима неопходним за преживљавање у природи. Књига је штампана у практичном – целном формату (11x20 цм), на квалитетном папиру и на 194 богато илустроване стране.

НАРУЦБЕНИЦА

МЦ „ОДБРАНА“, Браће Југовића 19, 11000 Београд, Тел. 011/3201-995,
3241-009, телефакс: 011/3241-363, Жиро-рачун: 840-312849-56

Наручујем књигу:

1. Шифра 111289/„ПРЕЖИВЕТИ У ПРИРОДИ“ – књига 1, по цени
од 570,00 динара (књига 432,00 и поштарина 138,00 динара)

Плаћање наручених издања врши се унапред. Доказ о уклапању целокупног износа достављених МЦ „Одбрана“, након чега испоручујемо књиге. Купиљена издања биће достављена као препоручена поштом.

Купац

ЈМБГ

Адреса становања, улица и број:

Место

Телефон

Потпис наручиоца

ОДБРАНА

Магазин Министарства одбране Србије

„Одбрана“ наставља традицију „Рајника“, првог војног листа у Србији, који је изашао 24. јануара 1879.

Издавач

Медија центар „ОДБРАНА“
Београд, Браће Југовића 19
medijacentar@mod.gov.rs

Директор

Славољуб М. Марковић, потпуковник

Главни и одговорни уредник

мр Раденко Мутавцић

Заменик главног уредника

Владимир Почуч, потпуковник

Уредници

Мира Шведић, Душан Глишић, Славица Лужник

Новинари

Сања Анђелковић

Мирјана Боровина, потпоручница

Владимир Вјештић

Биљана Миљић

Александар Петровић, поручник

Стални сарадници

Станислав Арсић, др Себастиан Балаш,
др Славиша Влацић, Милосав Ц. Ђорђевић,
др Милан Мијалковски, др Зоран Миладиновић,
др Миљан Миљевић, Крстан Милошевић,
Никола Остојић, Никола Оташ, Александар
Радић, Влада Ристић, Будимир М. Попадић

Дизајн и прелом

Енес Међедовић (ликовни уредник),
Станислава Струњаш, Марија Марић и
Слободан Михаиловић
(технички уредници)

Фотографија

Стефана Савић (уредница),
Горан Станковић, Душка Стефановић,
Јово Мамула, Даримир Банда (фоторепортери)

Језички редактор

мр Наташа Николић

Коректор

Слађана Грба

Секретар редакције

Вера Бјеловук

Документација

Радован Поповић (фото-центар)

ТЕЛЕФОНИ

Директор 3241-258; 23-809
Главни и одговорни уредник 3241-257; 23-808
Секретар редакције 3201-809; 23-079
Прелом 3240-019; 23-583
Маркетинг 3241-026; 3201-765; 23-765
Претплата 3241-009; 3201-995; 23-995
ТЕЛЕФАКС 3241-363

АДРЕСА

11000 Београд, Браће Југовића 19
odbrana@mod.gov.rs
redakcija@odbrana.mod.gov.rs
www.odbrana.mod.gov.rs

Жиро-рачун

840-312849-56 МЦ „Одбрана“

Претплата

За припаднике МО и Војске Србије преко РСЦ
месечно 160 динара. За претплатнике преко
Поштанске штедионице месечно 180 динара.

Штампа „ПОЛИТИКА“ АД, Београд,
ISSN 1452-2160

Магазин излази сваког 1. и 15. у месецу

„Одбрана“ је члан
Европског удружења
војних новинара

БРОЈ 197

Српски специјалци
из Тима за заштитиу бродова
у мисији Аталанта

Снимио Горан СТАНКОВИЋ

САДРЖАЈ

- ДОГАЂАЈИ
- 6 Сустрет министара одбране Србије и Босне и Херцеговине
БЛИЗИНА ОБАВЕЗУЈЕ
- 9 Министар Родић у посети Пољској
ПРАВО НА ЕВРОПСКЕ ВРЕДНОСТИ
- ИНТЕРВЈУ
- 10 Генерал-мајор Душан Стојановић,
начелник Управе за планирање и развој
ФИНАНСИЈЕ ДИКТИРАЈУ ОПРЕМАЊЕ
- ТЕМА
- 16 Трансплантација органа на ВМА
ЧЕШЋЕ ПРИМАЛАЦ, НЕГО ДОНОР
- ОДБРАНА
- 22 Специјалци спремни за мисију Аталанта
ДВАНАЕСТОРИЦА ОДАБРАНИХ

Тим Специјалне бригаде, који ће бити ангажован у операцији Аталанта, успешно је прошао евалуацију обучености и отпутовао на задатак

- 26 Центар за усавршавање кадрова АБХО у Крушевцу
ЗНАЊЕ ЗА СВЕТ

Добијањем статуса НАТО партнерског центра за образовање и обуку крушевачки абехајци добили су до сада најзначајније признање својој стручности

СПЕЦИЈАЛНИ
ПРИЛОГ
Два века
од рођења
Петра Другог
Петровића Његоша

30 204. авијацијска бригада у 2013.

НАПРЕДАК УПРКОС КРИЗИ

■ СВЕТ

52 Лице и наличје сиријске кризе

ПОДГРЕЈАНИ ХЛАДНИ РАТ

На геополитичкој шаховској табли у току је тешка позициона партија великих играча чији ће се исход решавати на подручју Блиског истока

56 Светским небом владају интелигентни летећи роботи

НАОРУЖАНЕ ГРАЂИВИЦЕ

■ КУЛТУРА

60 Др Миле Бјелајац, научни сарадник у Институту за новију историју Србије

ГАВРИЛО ПРИНЦИП НИЈЕ БИО ТЕРОРИСТА

66 Потпоручница Тања Тачић

„ОЖИВЕЛА“ МИЛУНКУ САВИЋ

■ РЕПОРТАЖА

68 Прањани – некад и сад

ИНСПИРАЦИЈА НА КРОВУ ШУМАДИЈЕ

■ СЕЋАЊЕ

72 Вечно око Ива Етеровића

МАЕСТРО МЕДИТЕРАНСКОГ ДУХА

Реч уредника

Тема у овом броју је трансплантација органа у Војномедицинској академији, водећој медицинској установи у Србији, која је пре више од деценије прва покренула програм завештања органа и издавања донорских картица у нашој земљи. Центар за трансплантацију солидних органа ВМА формиран је 2011. године као подршка бољем функционисању програма трансплантације. Користећи најсавременију терапију и поступке, Центар је у досадашњем раду постигао успех у складу са најбољим европским резултатима. Ове године у Србији је сагласност за трансплантацију дало 26 породица. Урађено је 46 трансплантација бубрега, а пресађено је 10 јетри. Охрабрује податак да је у ноћи између 20. и 21. септембра, први пут након 14 година, у Србији урађена трансплантација срца.

Ова година је рекордна када је реч о упућивању наших припадника у мировне операције, јер је сада у мисијама мира дупло више српских мировњака него укупно у претходној деценији. После испраћаја дванаесточланог Тима за заштиту бродова у мисију „Аталанта“, 226 наших мировњака распоређено је широм света у мисијама Уједињених нација и Европске уније. Припадници Војске Србије у мисији „Аталанта“ биће ангажовани на броду „Каролина скан“, чија је мисија заштита бродова организације Светски програм за храну и трговачких бродова у Индијском океану. Они ће на том задатку остати наредна четири месеца и спречавати оружане плачке и одржавати пловне путеве отвореним за безбедан саобраћај.

А начелнику санитетске службе у мисији EUTM Somalia у Уганди, потпуковнику др Горану Милојковићу уручена је медаља за допринос успешном раду главног штаба мисије у Кампали и Биханга тренинг центру. Ово је последња додела медаља у Уганди, јер се мисија у тој афричкој земљи почетком јануара 2014. године затвара и сели у Сомалију.

Повод за прилог о Центру за усавршавање кадрова АБХО је недавна одлука Северноатланског савета НАТО да крушевачки абехајци добију статус партнерског центра за образовање и обуку. То је до сада најзначајнија потврда њихове стручности и порука да Србија и даље може да понуди знање које је свету потребно. Истичемо чињеницу да су се у протеклих неколико година у Центру у Крушевцу обучавали представници 91 земље света, а неки од инспектора Уједињених нација који су недавно истраживали случај употребе хемијског оружја у Сирији, спадају у ред стручњака који су део свога знања понели из Центра за усавршавање кадрова АБХО. ■

Раденко МУТАВЦИЋ

Сусрет министара одбране Србије и Босне и Херцеговине

Близина обавезује

Повећањем обима сарадње и разменом искустава, експерата и ангажовањем наставника у националним центрима за обуку за учешће у мировним операцијама у Бутмиру и Београду, створиће се основа за евентуално заједничко ангажовање у мировним операцијама под окриљем УН и ЕУ, истакао је министар одбране Небојша Родић у сусрету са министром одбране Босне и Херцеговине Зекеријом Осмићем

6

У сусрету министра одбране Небојше Родића са министром одбране Босне и Херцеговине, Зекеријом Осмићем, 21. новембра у Београду, изражено је задовољство због досадашње добре сарадње у области одбране, посебно у области школовања и обуке, војномедицинске, војноекономске и културно-спортске сарадње.

У војнообразовним институцијама Србије тренутно су на различитим нивоима усавршавања четири припадника оружаних снага БиХ, а у периоду од 2010. године до сада, слична усавршавања завршило је њих 14. Планирано је усавршавање припадника Министарства одбране и Оружаних снага БиХ у Центру за усавршавање кадрова АБХО у Крушевцу и припадника Министарства одбране и Војске Србије у Центру за обуку и учешће у мировним операцијама Бутмир.

Министар Родић је истакао спремност да се, у складу са потребама обе стране, размотри могућност реализације заједничких симулационих или теренских војних вежби, како на билатералној основи, тако и уз учешће припадника оружаних снага суседа у региону.

Могућности сарадње

У току дводневне посете Србији министар Зекеријаш Осмић посетио је Универзитет одбране, Војну академију и Војномедицинску академију.

Приликом посете Универзитету одбране, министар Осмић и ректор генерал-потпуковник проф. др Миодраг Јевтић разговарали су о могућностима успостављања регионалне образовне и међууниверзитетске сарадње.

У разговору министра Осмића са начелником Војне академије генерал-мајором Младеном Вуруном потврђена је важност сарадње у области војног школства, а министар Осмић се сусрео и са припадницима Оружаних снага Босне и Херцеговине који су полазници Командноштабног и Генералштабног усавршавања Школе националне одбране.

Током посете Војномедицинској академији министар Осмић је посетио Центар за хипербаричну медицину и Дечји диспансер Специјалистичке поликлинике ВМА. Начелник Управе за војно здравство бригадни генерал проф. др Зоран Поповић и начелник ВМА бригадни генерал проф. др Маријан Новковић представили су капацитет ВМА у здравственој, образовној и научноистраживачкој области, а посебно је било речи о плановима за формирање Балканских медицинских оперативних снага и даљем развоју регионалне сарадње у области војног санитета.

Ангажовањем у оквиру активности Форума за сарадњу у области одбране Западног Балкана, Министарство одбране Србије промовише капацитете и могућности развијања у регионалне центре Војномедицинске академије, Војне болнице Ниш, базе „Југ“ и Центра за уништавање муниције и наоружања Техничко ремонтног завода Крагујевац, те је у том правцу могуће развијање нових облика сарадње.

Министар Осмић је нагласио да чињеница да је наменска индустрија у БиХ заснована на ентитетским нивоима, не треба да буде препрека за остваривање обостраног интереса где год је то могуће.

Двојица министара утврдила су поступак за проналажење што бржег решења радно-правног статуса професионалних војних лица из БиХ, припадника бившег 30. кадровског центра, којима је отежано остваривање права из пензијско-инвалидског осигурања (повезивање стажа осигурања).

Наглашавајући да је реч о више него обичној сарадњи, што објективне околности и захтевају, редовни састанци на нивоу министарстава договорени су два пута годишње. ■

Постављења на дужности у Војсци Србије

7

На предлог министра одбране Небојше Родића, а у циљу институционалног јачања и развијања функционалних способности Војске Србије, председник Републике Србије Томислав Николић донео је указе о постављењима на генералске дужности следећих официра:

1. генерал-мајор мр Горан Радовановић, на дужност директора Инспектората одбране (до сада на дужности заменика команданта Здружене оперативне команде Генералштаба Војске Србије),
2. генерал-мајор Јовица Драганић, на дужност заменика начелника Генералштаба Војске Србије (до сада на дужности директора Инспектората одбране),
3. бригадни генерал Славољуб Јанићијевић, на дужност заменика команданта Здружене оперативне команде Генералштаба Војске Србије (до сада на дужности начелника Управе за обавештајно-извиђачке послове Генералштаба Војске Србије),
4. бригадни генерал Илија Тодоров, на дужност начелника Управе за обавештајно-извиђачке послове Генералштаба Војске Србије (до сада на дужности команданта Специјалне бригаде),
5. пуковник Жељко Нинковић, на дужност начелника Управе за логистику Генералштаба Војске Србије (до сада на дужности заступника начелника Управе за логистику Генералштаба Војске Србије),
6. пуковник Станко Васиљевић, на дужност начелника штаба Команде за обуку (до сада на дужности начелника Одељења у Управи за обуку и доктрину J-7),
7. бригадни генерал Јелесије Радивојевић, на дужност команданта Специјалне бригаде (до сада на дужности начелника штаба Команде за обуку) и
8. пуковник Петар Латковић, на дужност команданта Централне логистичке базе (до сада на дужности начелника Кабинета начелника Генералштаба Војске Србије).

Указе је уручио начелник Генералштаба Војске Србије генерал Љубиша Диковић, на свечаности у Генералштабу Војске Србије. ■

Регионална сарадња – предуслов европских интеграција

У сусрету министра Небојше Родића са директором RACVIAC-а истакнут је значај регионалне стабилности, а са амбасадорима САД, Египта, Канаде и Словеније разговарано је о плановима за унапређење сарадње

У разговору министра одбране Небојше Родића са амбасадором Бранимиром Мандићем, директором Центра за безбедносну сарадњу (RACVIAC), оцењено је да је RACVIAC једна од најважнијих међународних организација у области безбедности у региону Југоисточне Европе, која ће имати важно место и у будућности. Србија је у октобру ове године преузела једногодишње председавање Мултинационалном саветодавном групом и наставиће да подр-

Министар Родић са директором RACVIAC-а Бранимиром Мандићем

жава рад Центра. У априлу 2014. године у Београду ће се одржати 31. заседање Мултинационалне саветодавне групе RACVIAC, а Србија ће такође бити домаћин Конференције у области трагања и спасавања. Србија настоји да кроз регионалне иницијативе промовише развијање својих националних капацитета у регионалне центре: Центар АБХО, Војномедицинску академију и Војну болницу Ниш, Базу „Југ“, Центар за мировне операције и Центар за делаборацију муниције и наоружања – ТРЗ Крагујевац.

У сусрету са амбасадором САД у Београду Мајклом Кирбијем истакнуто је да је тежиште сарадње на заједничким вежбама, обуци јединица, школовању и усавршавању. Посебно је важна сарадња у развоју Базе „Југ“ у којој се реализује обука за учешће у мултинационалним операцијама, а следеће године одржаће се међународна вежба у области припреме за учешће у мировним мисијама „Platinum Wolf 14“. Реализација пројекта „Хуманитарна асистенција“ са Националном гардом Охаја доприноси даљем развоју пријатељских односа Србије и САД.

Министар Родић разговарао је са амбасадорком Египта у Београду Менхом Махрус Бахум. Као најважније области сарадње истакнуте су војно-војна, војнообразовна и војномедицинска сарадња, као и размена искустава о учешћу у мировним мисијама УН. Било је речи о детаљима нацрта *Сјоразума о сарадњи у области одбране*, а министар Родић предложио је отварање кан-

целарије изасланства одбране Египта у Београду. У оквиру војноекономске сарадње предложено је да египатска експертска делегација посети Србију ради упознавања са капацитетима наменске индустрије.

Амбасадор Канаде у Београду Роман Вашчук нагласио је да Канада подржава европске интеграције Србије, даљу развојну помоћ и инвестиције Канаде у Србији и јачање сарадње у области одбране, која је до сада најуспешнија у области школовања и усавршавања наших припадника и развоја капацитета цивилно-војних односа. Обострано је наглашена потреба што скоријег потписивања планираног *Сјоразума о сарадњи у области одбране*.

На састанку са амбасадором Словеније у Београду, Францом Бутом, констатована је добра сарадња, посебно у области формирања подофицирског кора, рада војних архива, војнообразовних институција и у области буџетирања и финансирања. Изражено је задовољство професионалним ангажовањем припадника оружаних снага Словеније у саставу КФОР и подршком коју Словенија пружа европским интеграцијама Србије, а наступ Уметничког ансамбла Министарства одбране „Станислав Бинички“ у Словенији оцењен је веома успешним. ■

Министар Родић
у посети Пољској

Право на европске вредности

За Министарство одбране и Војску Србије посебно су важна пољска искуства о безбедносним и одбрамбеним аспектима прикључења Европској унији, као и ангажман у оквиру Заједничке безбедносне и одбрамбене политике Европске уније, истакао је министар одбране Небојша Родић у Варшави

Током дводневне посете Пољској министар одбране Небојша Родић састао се са пољским колегом Томажом Симониаком. Том приликом обострано је констатовано да је сарадња у области одбране добра и да је карактерише напредак у последње две године. Правни основ успостављен је потписивањем Споразума о сарадњи у области одбране у јуну ове године. Тежишне области обухватају војно образовање и обуку за учешће у мултинационалним операцијама, ваздухопловну медицину,

војно право, војни архив и верску службу у оружаним снагама.

Министри су разговарали о могућностима унапређења војновојне сарадње, посебно кроз размену искустава из учешћа у мултинационалним операцијама, ангажовања у борбеним групама Европске уније и обуци артиљеријских јединица.

Пољска страна предложила је да представници Министарства одбране и српске одбрамбене индустрије посете Пољску, где би са представницима пољске коморе произвођача наоружања и војне опреме разговарали о конкретизацији сарадње.

Српска и пољска делегација разговарале су о искуствима из учешћа у мултинационалним операцијама, где су истакнута пољска искуства у области односа са јавношћу и кризног комуницирања. Министар Родић нагласио је да је Србија опредељена за активније учешће у мировним мисијама Уједињених нација и Европске уније, а министар Симониак пренео је пољска искуства из ангажовања у борбеним групама Европске уније.

Србија је први пут упутила једног припадника на усавршавање у Пољску, а пољској страни понуђени су капацитети Универзитета одбране за усавршава-

ње припадника на свим нивоима школовања, укључујући и војне лекаре.

Оцењено је да је успостављена одлична сарадња између Ваздухопловног медицинског института и Института за ваздухопловну медицину оружаних снага Пољске. Веома квалитетна сарадња постоји у области војног архива и војног права, а драгоцену су пољска искуства у области верске службе. Било је речи и о размени искустава војних музеја.

Министар Родић захвалио је на професионалном ангажману припадника оружаних снага Пољске у саставу КФОР, као и на подршци коју Пољска пружа европским интеграцијама Србије.

Првог дана посете, 27. новембра, министар Родић сусрео се са заменицом државног секретара за парламентарна, питања европске политике и људских права у Министарству спољних послова Хенриком Мошњицком-Дендис. У разговору је оцењено да постоји простор за даље унапређење укупних односа, посебно у области одбране, евроинтеграција и економске сарадње.

У разговору са председавајућим Комисије за националну одбрану Стефаном Њесиоловским, истакнута је могућност интензивирања парламентарне сарадње и конкретизација искустава у припреми законских аката који су део усклађивања са законодавством Европске Уније.

Током посете делегација Министарства одбране посетила је Академију за националну одбрану и 16. ваздушно-десантни батаљон у Кракову. ■

Слободарске традиције

Министар Родић положио је венац на гроб Незнаног јунака у Варшави. „Народ Пољске и Србије је много пута у историји морао да брани своју слободу и достојанство, односно право да остане препознатљив у породици европских вредности и народа. Борећи се за своју отаџбину Пољаци и Срби су у ослободилачким ратовима поднели највеће жртве у односу на број становника од свих савезника. Вредело је. Те жртве нас обавезују да останемо верни својој традицији и правим вредностима и у будућности”, записао је у књигу утисака министар Родић.

Генерал-мајор
Душан Стојановић,
начелник Управе
за планирање
и развој (Ј-5)

Финансије диктирају опремање

Војска мора имати оперативне способности да одговори процењеним ризицима и претњама безбедности државе. Уколико у делу опремања наилазимо на различита ограничења, која су везана за објективно стање система, друштва, финансија, онда тај део штедње мора прећи и у Војску и морамо се припремити и за ту варијанту. Међутим, наш став је да ако не можемо да унапредимо, онда морамо да одржимо потребан ниво способности.

Генерал-мајор Душан Стојановић, начелник Управе за планирање и развој Генералштаба Војске Србије (Ј-5), у официјерској каријери био је на многим командним дужностима – прошао је пут од командира вода до команданта Команде за обуку, укључујући и дужност команданта 2.

бригаде КоВ. Поред тога, радио је и у војном школству, најпре као наставник тактике, па командант Војне академије, смер артиљерија, и на крају као наставник на Катедри оператике у звању доцента. Искуства која је стекао на тим дужностима, а пре свега познавање организације, живота, рада и по-

треба јединица које извршавају задатке и мисије у Војсци, у великој мери су допринела да данас може правилно да сагледа функције додељене Управи за планирање и развој.

– Управа за планирање и развој има две функције и два задатка (организацију и мобилизацију војске). Планирање употребе Војске је веома битна и веома сложена функција, али бих овом приликом говорио о нашој другој функцији – опремању и развоју. У којој мери се реализују те функције, посебно опремање и развој, зависи од услова у којима живимо и радимо. Ограничења у сваком случају утичу на квалитет извршавања задатака. Посебно је опремање веома битан елемент и условљен је материјалним улагањима. Уколико су финансије ограничене, уколико умањујемо овај део способности,

али процесом планирања исказујемо приоритете опремања ради рационалног и ефикасног искоришћења додељених финансијских средстава.

■ *Да ли је Управа за планирање и развој довољно попуњена кадром који може да одговори свим њим сложеним задацима?*

– Након пријема дужности начелника Управе, попуна кадром била је 80 одсто. Један од задатака, а и обећање начелника Генералштаба, био је да се кадровски ојачамо и сада смо попуно довели до 90 одсто, што обезбеђује квалитетно извршавање задатака Управе. Паралелно радимо и на попуни Техничког опитног центра стручним кадром, путем конкурса који је расписало Министарство одбране. Веома је важно да ТОЦ сачува постојећи кадар, али и да изврши попуно оних формацијских места са којих су стручни људи отишли у пензију.

■ *Имају ли људи у Управи прикладну стручну литературу и свештским сазнањима у овој области?*

– Квалитетно извршавање задатака из надлежности Управе за планирање и развој није могуће без непрекидног праћења светских достигнућа у области НВО. Међутим, велики број информација у тој области је поверљиве природе и није увек могуће на једноставан начин доћи до стручне литературе. Део литературе може се наћи у слободној продаји и ми је, преко Министарства одбране, обезбеђујемо. Такође, обезбедили смо и приступ специјализованим интернет сајтовима. Сазнања добијамо и од предузећа и научноистраживачких установа у земљи, као и кроз међународну војну сарадњу.

Корак са светским трендовима одржавамо и тако што у складу са финансијским могућностима присуствујемо неким од међународних сајмова НВО, на којима успостављамо непосредне контакте са међународним произвођачима и корисницима ове опреме. Треба истаћи и то да се под покровитељством нашег Министарства одбране сваке друге године

у Београду одржава међународни сајам наоружања и војне опреме „Партнер“.

■ *Када је реч о финансирању опремања, ова година је била рестриктивна. Шта очекујете у наредној?*

– Чињеница је да средства која су нам била одобрена за опремање за ову годину нисмо могли у потпуности да искористимо. Имали смо умањење додељених средстава и ребаланс буџета, тако да смо око 50 одсто тих средстава умањили у делу реализације плана опремања за ову годину. План опремања за 2014. годину, који је сада у фази израде и у нацрту, те онај који је везан за средњорочно планирање у наредним годинама, биће такође рестриктиван. Средства која ћемо добити биће умањена и обезбедиће реализацију набавки одређених врста средстава НВО, али не у мери која је потребна Војсци да би се обезбедио ниво способности за извршавање додељених мисија и задатака. Потрудимо се да у оквиру расположивих средстава одржимо ниво оперативних способности, и то ће нам бити један од основних задатака.

■ *Чиме ће се онда Војска Србије приоритетно опремавати?*

– Имајући у виду тренутне економске могућности, определили смо се за концепт модернизације сложених и перспективних борбених система, које већ имамо. Дакле, не куповину, него модернизацију. Тренутно се врши модернизација дела ракетних система за противваздухопловна дејства и њихових осматрачких елемената, радара, радара ВОЈИН, оруђа артиљеријске подршке и оклопних јединица, првенствено развојем нове муниције, система за управљање ватром, оклопне за-

штите и савремених командно-информационих система. Радимо на конверзији возила БОВ-1 и БОВ-3 у командна, извиђачка и артиљеријска. У наредном периоду приступиће се модернизацији авиона „галеб Г-4“.

Посебно бих хтео да истакнем како смо у сарадњи са техничким носиоцем Управом за одбрамбене технологије СМР МО и ВТИ-ом завршили домаћи развој два сложена борбена система. Једно је мобилни центар ваздушног осматрања и јављања (МЦ-10), који представља оперативно-показивачку кабину чете ВОЈИН, оригиналног софтверског дизајна, на новом возилу (камиону ФАП 1118) и новој кабини. Средство је у потпуности производ домаће памети и индустрије.

Друго средство, чији је прототип усвојен у НВО, јесте осматрачко-аквизицијски радар П-12. Властитим снагама, уз помоћ техничког носиоца Управе за одбрамбене технологије и ВТИ, радар смо реконструисали, модернизовали и дигитализовали, и продужили му век употребе за наредних 15 година.

Оваквим пројектима директно утичемо на развој оперативних способности Војске Србије, дајемо подстрек развоју научне мисли у ВТИ-у и непосредно утичемо на развој технолошких капацитета предузећа наменске индустрије и осталих коопераната, који су учествовали у развоју.

Тамо где модернизација не може дати жељене резултате, реализују се набавке нових средстава НВО. Опремање јединица КоВ-а првенствено се реализује кроз набавке наоружања и опреме према „Моделу опремања војника пешадије М21“.

Један од приоритета је опремање оклопним борбеним возилом точакшем погона 8x8, али је условљен ре-

ПРОЦЕС ОПРЕМАЊА

Процесом опремања Војске Србије омогућава се достизање потребних оперативних и функционалних способности, и то ефективним, ефикасним и економичним обезбеђењем средстава НВО и услуга. Реализује се кроз системски и мултидисциплинарни процес, узимајући у обзир укупне трошкове у току животног века средстава, где се предност даје набавци сложених борбених система, којима се постиже правовремени развој оперативних и функционалних способности.

ОПРЕМА ЗА СПЕЦИЈАЛНУ БРИГАДУ

У наредном периоду једна од приоритетних набавки биће опрема за Специјалну бригаду. Ове године смо извршили измену плана опремања и настојимо да ту јединицу опремимо падобранима, ронилачком опремом, савременим наоружањем. Дакако, то ће бити задатак и у наредној години.

довним финансирањем у наредном средњорочном периоду. Тиме ће се обезбедити да опрема на нивоу појединаца-војник буде у самом врху светских решења по свом квалитету и карактеристикама. На тај начин ће војници, али и тактичке јединице, бити оспособљени за извршавање свих мисија и задатака у најсложенијим борбеним условима.

Опремање јединица ВиПВО усмерено је на набавку вишенаменских борбених авиона, ракетних система за противваздухопловна дејства, система аутоматизације за командна места у ВиПВО и радара ваздушног осматрања, јављања и навођења, за шта су израђена потребна програмска документа. Те набавке не могу да се реализују редовним финансирањем из буџета Републике Србије, већ ће бити финансиране највероватније одлуком Владе.

■ *Шта ће бити са авионом „ласта“?*

– Други прототип авиона „ласта“ се, у складу са процедуром домаћег развоја средстава НВО, налази у фази верификационих испитивања, након завршетка фазе развоја. Следи усвајање другог прототипа у наоружање Војске, а опремање јединица ВиПВО серијским авионима планирано је до краја јуна 2014. године, од када ће се и формално сматрати да је „ласта“ у оперативној употреби.

Желим да напоменем да је тај авион, односно верзија са аналогним инструментима, већ у оперативној употреби у ваздухопловству Републике Ирак. „Ласта“ са дигиталном авионом, којом ће бити опремљене јединице ВиПВО, обезбедиће модерну основну и почетну обуку пилота и усвајање летачких знања, вештина и навика потребних за управљање савре-

ним борбеним авионима. Употребом авиона „ласта“, као и очекујућом модернизацијом авиона Г-4 и Г-4МД, Војска Србије ће заокружити процес обуке и биће у могућности да потпуно самостално обучава пилоте за летење на вишенаменским борбеним авионима 4+ генерације.

■ *Да ли су предвиђена техничка унапређења тог авиона, у смислу уградње изабацивог пилотског седишта?*

– Радимо и на томе. У процесу развоја прототипова авиона ласта П1 и П2 уочени су одређени недостаци, које смо у протеклом периоду отклонили, а један од циљева је и уградња изабацивог седишта. На тај начин би се повећала безбедност пилота током извршавања задатака летења, с обзиром на то да је реч о авиону за почетну обуку пилота.

■ *Можемо ли рећи да је израдом нове униформе са дигиталном шаром, приведен крају „Модел 21“?*

– Степен завршености развоја на средствима НВО из „Модела 21“ износи око 90 одсто. Завршетак рада на мањем броју интендантских средстава, која чине индивидуални комплет сваког војника, очекује се до краја 2014. године. Међутим, морам да напоменем да је ово „жив“ пројекат, који не желимо да завршимо. О „Моделу 21“ смо говорили протеклог месеца на Главном војнотехничком савету. Разматрамо могућност и потребу за проширењем броја средстава НВО која би овај пројекат требало да обухвате, а тренутно нису предвиђена програмским документима. Реч је првенствено о средствима као што су индивидуални шатори, савремене вреће за спавање, мултифункционални нож и друго. Та доградња условљена је но-

вим способностима које се захтевају од појединца – војника.

■ *Да ли ће се Војска опремати и средствима која развија ВТИ, попут модуларног система „морава“, ПОРС „бумбар“, самоходне хаубице СОРА?*

– Када говоримо о неком средњорочном плану, интерес нам је да у наредном периоду, опет зависно од одобрених финансијских средства која су потребна, не само одржимо него и подигнемо ниво способности војске, уђемо у процедуру и поступак набавке оклопних возила точкаша, а радићемо и на модернизацији тенка М-84. То ће бити варијанта М-84АБ1. Модификација ће бити усмерена на ходни део, побољшање карактеристика мотора, уградњу одређених сензора, оптоелектронике, СУВ-а, наоружања, КИС-а.

Желимо и да осавременимо род артиљерије уградњом КИС-а, који је у процедури и поступку испитивања. Радимо на средствима која су у завршној фази развоја, као што су модуларни лансер „морава“, самоходна хаубица 122 mm СОРА, савременим упалачима и муницији за артиљерију, и њих очекујемо веома брзо у ТОЦ-у. Такође, у завршној фази испитивања је и ПОРС „бумбар“ и у 2014. очекујемо да и он буде уведен у наоружању Војске.

■ *Хоће ли ће се рестриктивно финансирање и будући развој средстава НВО?*

– Идуће године очекује нас рестриктивно финансирање у области опремања средствима НВО. Међутим, развој наоружања у великом броју случајева траје дуже од једне године, па у 2014. очекујемо да ВТИ пријави на завршна испитивања готово исти број средстава као и ове године, међу којима и неколико веома сложених. Како наредне године неће бити финансирања нових пројеката, то време ћемо искористити за израду нових и корекцију постојећих програмских докумената.

■ *Да ли је усвојен модус вишегодишњег финансирања пројеката?*

– Иако планови опремања произлазе из разлика између тренутног и потребног нивоа способности Војске, који је неопходно достићи, они морају бити усаглашени са одобреним финансијским средствима. Истакао бих да се финансијским средствима опредељеним за ову намену може извршити само опремање средствима НВО неопходним за функционисање и одржавање достигнутог степена оперативних способности Војске Србије, те је приоритет при изради планова опремања на пројектима који се реализују. Овим начином планирања у последњих неколико година нисмо имали проблема у финансирању пројеката чији развој траје више година.

Када говоримо о законској регулативи финансирања вишегодишњих пројеката, *Законом о буџету* омогућено је планирање трогодишњег финансирања. Међутим, сматрамо да је као и у већини страних армија потребно размотрити могућност финансирања кредитирањем на дужи временски

период. То би било једно од прихватљивих решења.

■ *Хоће ли у Техничком опитном центру моћи да испита све завршне и верификационе испитивања средстава НВО, која се од њих очекују?*

– Технички опитни центар, као организациона целина потчињена Управи за планирање и развој, има важно место и улогу у саставу Војске. У њему се испитује и оцењује квалитет средстава НВО произведених у земљи или набављених у иностранству, која се уводе у наоружање Војске, ради њене модернизације, односно опремања. У ТОЦ-у прате савремене трендове и слободно можемо рећи да задовољавају све основне системске захтеве у области испитивања и оцењивања, применљиве у савременим армијама света. Желим да истакнем да је ТОЦ код Министарства за просвету и науку Републике Србије акредитован као научноистраживачка установа, што представља достигнуће вредно пажње, и има све сертификате у области оцењивања, усаглашености техничких производа у складу са захтевима светских стандарда квалитета.

■ *Уважава ли J-5 прејорукe и оцене о појединим средствима у развоју или оних која се набављају из иностранства, а које им доставља ТОЦ?*

– Технички опитни центар представља савест наше управе и система одбране. У њему се налазе стручни људи чији је однос према раду и према моралним квалитетима заиста на високом нивоу. Оцена ТОЦ-а је ва-

љидна и у потпуности се уважава оно што својим резултатима рада приказују. Њихова оцена, према прописаној процедури долази до Управе и ми је даље прослеђујемо Сектору за материјалне ресурсе. Способност те установе је на високом нивоу, а критеријуми строги. Ми уважавамо поступак и процедуре које они спроводе.

■ *Управа за планирање и развој упућена је и на сарађу са предузећима одбрамбене индустрије, за која је веома важна ујосленост капацитета. Да ли војска може што да им обезбеди?*

– Наменска индустрија у делу свог производног програма има захтеве Војске и углавном успева да реализује наше пројекте у мери у којој су та средства потребна. Убојна средства и муниција коју трошимо у већим количинама на обуци обезбеђује се редовно поступком набавке и куповине. Другачија је ситуација када је реч о производњи сложенијих система. Иако Министарство одбране Републике Србије за сопствени развој средстава НВО у највећем броју случајева упошљава домаће капацитете, истакао бих да су потребе Војске Србије за тим средствима веома ограничене. Можемо да сарађујемо у оквиру ограничених количина и броја одређених средстава. Предузећа која се баве производњом и прометом НВО не могу се ослањати само на потребе наше Војске, већ морају да прошире тржиште изван граница Србије.

■ *Сада је актуелно питање штедње. Може ли се штедећи у опремању и развоју?*

– Војска мора имати оперативне способности да одговори процењеним ризицима и претњама. Уколико у делу опремања наилазимо на различита ограничења, која су везана за објективно стање система, друштва, финансија, онда тај део штедње мора прећи и у Војску и морамо се припремити и за ту варијанту. Међутим, наш став је да ако не можемо да унапредимо, онда морамо одржати потребан ниво способности. ■

Мира ШВЕДИЋ
Снимео Горан СТАНКОВИЋ

ВОЈНА САРАДЊА СА РУСИЈОМ

Министарство одбране и Војска Србије су на основу средњорочних планова, а ради доношења одлуке о избору најбољих и најповољнијих средстава НВО, којима би се у будућности опремила Војска Србије, покренули процедуру за прикупљање података о средствима из производних програма водећих одбрамбених индустрија света, између којих је свакако Руска Федерација. Експертски тимови МО и ВС у току 2013. године посетили су производне погоне руске одбрамбене индустрије и детаљно се упознали са карактеристикама средстава за које смо заинтересовани. Могу вам рећи да доста приказаних средстава испуњава полазне тактичко-техничке карактеристике и да су ушла у ужи избор за опремање Војске Србије.

Генерал Диковић на Конференцији Америчко-Јадранске Повеље

У раду 17. конференције начелника генералштабова земаља Америчко-јадранске повеље, која је 20. новембра одржана у Сарајеву, учествовао је и начелник Генералштаба генерал Љубиша Диковић. Поред начелника генералштабова земаља чланица Америчко-јадранске повеље (Албанија, Босна и Херцеговина, Македонија, Хрватска и Црна Гора), конференцији су присуствовали и заменик команданта Европске команде Оружаних снага САД и заменик начелника Генералштаба Оружаних снага Словеније.

На овогодишњој конференцији генерал Диковић и чланови делегације Војске Србије презентovali су капацитете базе „Југ“, у којој ће, средином 2014. године, бити одржана мултинационална вежба Platinum Wolf 2014, уз учешће Маринских снага САД, Националне гарде Охаја и оружаних снага неколико земаља из региона.

Генерал Диковић разговарао је са замеником команданта Оружаних снага САД вицеадмиралом Чарлсом Мартолом.

Србија у Америчко-јадранској повељи има статус посматрача од децембра 2006. године. ■

Пријем Делегације Србије при CISM

Начелник Генералштаба генерал Љубиша Диковић примио је Делегацију Републике Србије при Међународном савету за војне спортове (CISM), коју је предводио шеф Делегације пуковник Драган Ћини.

Пуковник Ћини најавио је за 17. децембар обележавања деценије чланства Србије у CISM.

Генералу Диковићу уручена је Плакета за лични допринос међуармијској сарадњи и развоју војног спорта поводом успешне организације 55. Светског војног првенства у кросу. ■

Генерали Диковић и Живак посетили pilota мајора Пантића на ВМА

Начелник Генералштаба генерал Љубиша Диковић и генерал-мајор Ранко Живак, командант ВиПВО, посетили су pilota мајора Ивана Пантића на Војномедицинској академији. Том приликом потпуковник др Срђан Старчевић рекао је да је стање мајора Ивана Пантића стабилно и да он није витално угрожен.

Генерали Диковић и Живак обишли су и породицу pilota Пантића.

Мајор Иван Пантић управљао је авионом Војске Србије типа Ј-22 „орао“ који се срушио 15. новембра око 12,30 часова у околини Мрчајеваца, приликом пробног лета – техничке пробе ваздухоплова. Пилот мајор Иван Пантић из 98. ваздухопловне бригаде из Краљева, том приликом се катапултирао из авиона.

У складу са прописима командант 98. ваздухопловне бригаде формирао је комисију која ће испитати узроке пада авиона. ■

„Први партизан“ обележио 85 година рада

Ужички „Први партизан“ обележио је 22. новембра 85 година постојања свечаним отварањем нове производне хале и почетком радова на изградњи још једног производног погона. Свечаности су присуствовали начелник Генералштаба генерал Љубиша Диковић, државни секретар Зоран Ђорђевић, представници домаћих и иностраних фирми са којима „Први партизан“ сарађује и бројни гости.

Од посебног значаја за предузеће је уговор који је овом приликом директор „Првог партизана“ Добросав Андрић потписао са представником америчке фирме „TR&Z“. Њиме се обезбеђује петогодишња пословна сарадња и пласман муниције „Првог партизана“ на тржиште Северне Америке у вредности од најмање 150 милиона долара. Такође, закључен је и уговор ужичке фабрике са белгијском компанијом „FN Herstal“ о извозу у наредне две године вредном 15 милиона евра.

У оквиру започете модернизације „Првог партизана“, која укупно кошта 25 милиона евра, углавном сопствених улагања предузећа уз државну помоћ, отвориће се нови производни објекти, пре свега због премештања производње из подземних у безбедније погоне над земљом.

У кругу фабрике отворен је нови модеран објекат за производњу зрна за муницију, површине од око 3.500 квадрата. Постављен је и камен темељац за градњу нове хале за производњу чаура, на око 10.000 квадрата, а означен је, такође, завршетак реновирања погона за израду алата и машина на око 6.000 квадратних метара. ■

М. Б. У.

СВЕЧАНОСТ ПОВОДОМ ДАНА КОПНЕНЕ ВОЈСКЕ

У Дому Војске Србије у Нишу свечано је обележен Дан Копнене војске и Дан пешадије – 16. новембар. Свечаној академији присуствовали су министар одбране Небојша Родић са сарадницима, градоначелник Ниша др Зоран Перишић, начелник Нишавског управног округа др Александар Цветковић, епископ нишки Јован и бројни гости.

Командант КоВ генерал-потпуковник Александар Живковић у поздравној речи подсетио је на славне дане Српске војске.

– Овде су се одвајкада сусретали, преплитали и сукобљавали различити светови, културе и цивилизације. Многим војскама путеви су се овде укрштали... Прекаљена и у балканским ратовима искуством обogaћена Српска војска је са самопоуздањем дочекала први напад непријатеља у Великом рату. Генијалност вођа и одлучност српских војника, подофицира и официра, били су пример како се брани отаџбина. Победом у Колубарској бици, Српска војска је показала како се армија којој је предвиђан потпуни

слом, за кратко време може реорганизовати и нанети непријатељу одлучујући пораз – рекао је генерал Живковић.

У културно-уметничком програму наступили су Уметнички ансамбл Министарства одбране „Станислав Бинички“, Нишки камерни хор, глумци Народног позоришта у Нишу, фураш Бора Дугић и вокални солисти Мерима Његомир и Алекса Васић.

Поводом празника начелник Генералштаба генерал Љубиша Диковић примио је делегације вида Копнене војске, рода пешадије и пешадијског вода који је недавно дезангажован из мултинационалне операције Уједињених нација у Либану.

Војни оркестар Копнене војске уприличио је дефиле и променадни концерт на три локације у центру Ниша.

Дан Копнене војске обележава се 16. новембра у знак сећања на почетак Колубарске битке 1914. године, чији је исход било протеривање аустроугарске војске из Србије. ■

М. МИЛОЈЕВИЋ

Обележен Дан 250. ракетне бригаде за ПВД

Дан 250. ракетне бригаде за противваздухопловна дејства обележава се у знак сећања на 24. новембар 1962. године, када је донета Одлука о формирању 250. ракетног пука ПВО, који је представљао окосницу развоја ракетних јединица. Свечаности јединице, одликоване Орденом народног хероја, присуствовали су заменик команданта ВиПВО генерал-мајор др Миодраг Гордић,

породице погинулих припадника бригаде и бројни гости.

Командант бригадни генерал Душко Жарковић, говорећи о резултатима постигнутим на гађању циљева у ваздушном простору на полигону „Шабла“ у Бугарској, истакао је да показују да бригада располаже стручним кадрам способним да квалитетно извршава постављене задатке и одговори на захтеве времена. ■

В. ВЈЕШТИЋ

Обележавање војних празника

15

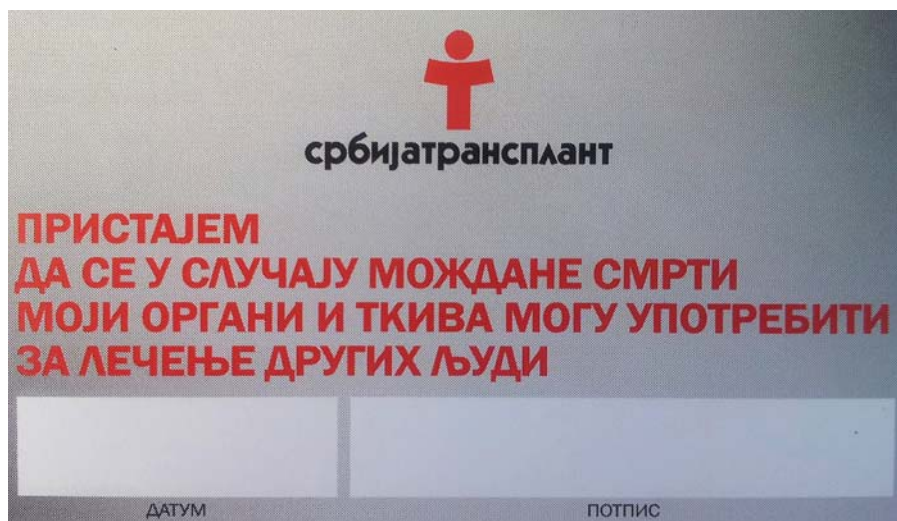
НА СВЕЧАНОСТИ поводом Дана Централне логистичке базе – 16. новембра, када је 1992. године формирана 608. позадинска база, заступник команданта пуковник Зоран Вјетровић истакао је да је продајом расходованих средстава остварен приход од око 100 милиона динара и 3,5 милиона долара, а пет стотина тона расходованих убојних средстава специјалне намене предато је на уништавање. ■

ВОЈНОФИЛМСКИ центар „Застава филм“ прославио је 14. новембра 65 година постојања. Честитајући за посленима Дан установе, начелник Управе за односе са јавношћу пуковник Петар Бошковић истакао је да „Застава“ заслужује место на јавној сцени, а посебно у војнофилмској делатности, већ више од шест деценија. О раду „Застава филма“ говорио је директор потпуковник Мате Вујновић. ■

ОБЕЛЕЖАВАЊУ Дана Центра за обуку Копнене војске – 16. новембра у касарни „Генерал Павле Јуришић Штурм“ у Пожаревцу присуствовали су командант Команде за обуку генерал-мајор Ђокица Петровић и бројни гости. О резултатима оствареним између два празника говорио је командант Центра пуковник Душко Шљиванчанин. ■

ВОЈНИЧКОМ свечаношћу у касарни „Аеродром“ у Сомбору, припадници Првог центра за обуку обележили су 13. новембар – Дан Центра. Свечаности су присуствовали заменик команданта Команде за обуку генерал-мајор Млађен Нишевић и бројни гости, а о резултатима рада Центра говорио је командант потпуковник Лазар Остојић. ■

Трансплантација органа на ВМА

Чешће прималац,
него доносор

Због бројних заблуда код људи, из верских, породичних или других разлога, они се не одлучују на донирање органа. Све наше верске заједнице подржавају завештање и трансплантацију органа и сматра се да је то највећи израз човекољубља и хуманости.

Војномедицинска академија водећа је медицинска установа у Србији када је реч о трансплантацијама органа, као и установа која је пре више од деценије прва покренула програм завештања органа и издавања донорских картица у нашој земљи. Центар за трансплантацију солидних органа ВМА формиран је 2011. године као подршка бољем функционисању програма трансплантације.

Користећи најсавременију терапију и поступке, Центар је у досадашњем раду постигао успех у складу са најбољим европским резултатима. Уз трансплантацију бубрега и јетре, у блиској будућности планира се трансплантација панкреаса и рожњаче, а потом и других органа.

Како истиче начелник Војномедицинске академије бригадни генерал проф. др Маријан Новаковић,

трансплантација тренутно заузима једно од водећих поглавља медицине.

– Радимо на развијању трансплантационог програма, који се успешно изводи већ годинама на ВМА, а то је трансплантација солидних органа. То подразумева, у садашњој фази развоја, трансплантацију бубрега и јетре. У ранијем периоду било је више сродних трансплантација, што значи да су донори органа рођаци и пријатељи који се подударају, што подразумева и жртву здравог човека. И у свету и код нас, тренд је да се иде на такозване кадаверичне трансплантације, када се са особе која је доживела мождану смрт узимају адекватни органи уз многобројне процедуре које треба да потврде то стање – наглашава др Новаковић.

Према његовим речима, од таквог даваоца могу се узети сви квалитетни органи и на тај начин спасити живот и многим другим пацијентима који у лечењу захтевају трансплантацију. У том случају, додаје он, и тај бубрег који се узме, или неки други орган, сматра се као лек, биолошки лек.

– Због свега тога апелујемо да се добровољни даваоци јављају и завештају своје органе. У подршку те акције, уз медицинске раднике са ВМА укључују се и бројни медији, а подршку је дала и Српска православна црква – поручује др Новаковић, објашњавајући да се у свету, у највећем броју земаља, примењује такозвана прећутна сагласност, односно, потписује се документ у коме се децидно наводи да особа одбија да буде доносор органа.

Говорећи о значају тог хуманог чина, др Новаковић истиче да су веће шансе да једног дана будемо бити у прилици да нам требају органи, него да их дајемо.

– Према томе, мислим да свакако треба ићи даље у афирмацији слободног давалаштва органа. У војној популацији, такође, има оних којима је неопходна трансплантација органа. Војна популација се, због специфичних изазова професије, сматра здравијом популацијом – закључује начелник ВМА.

Донорске картице

Подаци сведоче да више од 65 хиљада људи у Европи чека трансплантацију органа, а сваких 11 минута у свету неко ново име додаје се на листу чекања. Свакодневно 18 особа на планети умире чекајући бубег, јетру, срце или неки други орган. Орган је лек, а трансплантација органа начин лечења, неретко и једини начин лечења за све пацијенте којима су оболели или неповратно отказали поједини органи.

Отварањем Центра за трансплантацију солидних органа на ВМА, целокупан процес трансплантације учињен је лакшим и доступнијим, јер се боље координира са једног места. За разлику од других клиника он је директно везан са сектором за лечење.

Како истиче начелник тог Центра пуковник проф. др Невен Вавић изазов када је реч о трансплантацији је што је то мултидисциплинарна област која захтева више специјалиста и сви они су важни у припреми пацијета за трансплантацију бубрега и јетре које се тренутно раде на ВМА.

– Није лако координирати све то, нарочито што један део нашег рада чине и кадаверичне трансплантације од пацијента који је можда мртав, по добијању сагласности. Често се ради у току ноћи, за време празника и веома је важно имати логистичку подршку и због тога је Центар и формиран. Трансплантација бубрега на ВМА се ради од 1996. године и то је

сада већ рутинска процедура и до сада је урађено више од 360 трансплантација, а од тога је 50 од када-

Бригадни генерал
проф. др Маријан Новаковић

верског донора. То чини око 15 процената, али тако је свуда у Србији – наглашава др Вавић, додајући да се у последњих неколико година свест људи значајно променила, па је током прошле било 14 кадаверичних и 15 трансплантација од живог донора.

У просеку, истиче он, ради се између 25 и 30 трансплантација годишње, у складу са капацитетима, а када би било више донора, могло би се урадити и до 50.

– Донорске картице су одиграле велику улогу, нарочито почетком 2000. године када се нико тиме није бавио. Иако породица најчешће доноси коначну одлуку, донорске картице су ипак најјетичније, јер се свако од нас у своје име одлучује на такав корак. Оне су такође, значајне, јер је важно да људи у својој породици започну тему о својој смрти, која је, наравно, веома непријатна. Такође, важно је да породица има став о томе, јер нам је много лакше када нам одмах кажу да или не, због брзине реаговања и због пацијената који чекају органе и којима је сваки минут важан – наглашава др Вавић.

Када је реч о трансплантацији јетре, са којом се на ВМА започело 2005. године, до сада је урађено 29. Центар

ЛЕСТВИЦЕ ТРАНСПЛАТАЦИЈА

Последњих неколико година води се промотивна кампања „Продужи живот“ којом се скреће пажња грађанима на значај завештања органа и неопходност развоја програма трансплантације у Србији. До сада је скоро 100.000 грађана Србије потписало донорске картице и на тај начин дало пуну подршку кампањи.

У овом тренутку на дијализу у Србији иде више од 4000 грађана, а званично је на листи за трансплантацију бубрега њих 700. Колико је оних који чекају јетру, не зна се, али је тај број у овом тренутку најмање 60, а нема прецизних података ни колико грађана у овом тренутку чека срце, плућа, или неки други орган.

Србија је прошле године имала свега 28 кадаверичних донора (можда преминулих особа), а обављено је 47 пресађивања бубрега и седам јетри, што нашу земљу сврстава на дно европске лествице по развијености трансплантације.

Ове године у Србији је сагласност за трансплантацију дало 26 породица. Урађено је 46 трансплантација бубрега, а пресађено је 10 јетри. Охрабрује податак да је у ноћи између 20. и 21. септембра, први пут након 14 година паузе, у Србији урађена трансплантација срца.

Наду оболелим и онима којима је потребна трансплантација даје и предлог измене Закона о трансплантацији органа, ткива и ћелија, чије се усвајање ускоро очекује и који предвиђа претпостављену сагласност у случају можда неке смрти.

Центар користи све најмодерније протоколе и у рангу је са светским искуствима, а активно учествује и у европским пројектима.

Променити свест

Број трансплантација које се тренутно обављају није ни изблиза довољан за наше потребе, јер су нажалост, листе чекања и даље јако велике и не успевамо, као већина европских земаља, да пацијенте које су на листи чекања за трансплантацију бубрега трансплантирамо у прве три године лечења дијализом.

Координатор за трансплантацију солидних органа на ВМА пуковник

Пуковник *проф. др Невен Вавић*

проф. др Ђоко Максић истиче да у сваком тренутку у Србији имамо више од 800 људи који чекају на трансплантацију бубрега.

– У поступку је формирање републичких листи за трансплантацију јетре, срца, панкреаса и других органа, и оно што је јако битно, сматра се да су око 2.000 људи у Србији добри кандидати за трансплантацију неког од солидних органа. Захваљујући постојању Центра и мобилних хирушких екипа, ВМА покушава да значајно допринесе развоју кадаверичне трансплантације и ми смо у претходне две

Пуковник *проф. др Ђоко Максић*

ИЗДАВАЊЕ ДОНОРСКЕ КАРТИЦЕ

Пријавни образци донорских картица могу се попунити лично на Војномедицинској академији или поручити телефоном на жељену адресу. Заинтересовани грађани могу да дођу на Клинику за нефрологију ВМА (11. спрат, соба 25, 011/3608-091) сваког радног дана од 8 до 15 часова, ради консултација са стручним лицима о програму завештања органа, као и попуњавања приступног обрасца. Донорску картицу накнадно могу лично преузети или ће бити послата на жељену адресу.

Наручивање приступног обрасца телефоном омогућено је сваког радног дана од 8 до 15 часова на број 011/3608-091. Попуњени формулар потребно је затим вратити Клиници за нефрологију ВМА, а донорска картица биће послата на жељену адресу.

године, када смо подигли ниво кадаверичне трансплантације, достигли да је половина свих урађених трансплантација од мождано мртвих особа – наглашава др Максић.

Имајући у виду да Србија има само седам донорских болница (Клинич-

ки центар Војводине, Клинички центар Србије, ВМА, Клинички центар Крагујевац, Центар у Нишу и Дечија клиника у Тиршовој), др Максић истиче да по броју становника тај број донорских болница би требало да буде најмање од 20 до 30.

– Али и у тако малом броју болница, у којима раде обучени координатори и тимови за утврђивање можда не смрти, имамо око пет донора на милион становника. Сходно том броју, можемо да урадимо 60 до 70 кадаверичних трансплантација бубрега, и до 15 трансплантација јетре. А недавно је урађена и једна трансплантација срца. Наше стварне потребе су најмање 400 трансплантација бубрега годишње, 100 трансплантација јетре и 50 трансплантација срца. Када будемо достигли тај ниво, омогућићемо да већина наших грађана, у правом тренутку, када има пуну индикацију, добије орган у својој земљи. Сврха организације трансплантационог програма лечења је да грађани Србије, потенционални донатори и примаоци органа, могу уз помоћ наших клиничких центара да направе такав систем, у коме ми морамо да решимо све своје проблеме. Јер, не можемо тражити од других земаља да упућују органе у Србију, који су и њима преко потребни, због тога што ми нисмо довољно развили свест о значају давања органа – објашњава др Максић.

Према његовим речима, наш систем ради на 15 до 20 одсто задовољена стварних потреба грађана наше земље.

– Од особе са можданом смрћу, захваљујући вијабилности органа, може да се спаси шест до седам људских живота. Међутим, има бројних заблуда код људи, па се из верских, породичних и многих разлога, они не одлучују на донирање органа. Све наше верске заједнице подржавају завештање и трансплантацију органа и сматра се да је то највећи израз човекољубља и хуманости. Само два посто болесника који умиру, умиру због мождане смрти и сви други смртни исходи се не могу сматрати као потенцијални донатори органа – закључује др Максић. ■

Биљана МИЉИЋ

Прослава Дана 98. ваздухопловне бригаде

На аеродрому Лађевци свечано је обележен Дан 98. ваздухопловне бригаде - 28. новембар. Поред припаднике јединице и бројних гостију прослави је присуствовао и начелник штаба Команде ВиПВО бригадни генерал Дејан Јоксимовић.

У поздравној речи командант 98. ваздухопловне бригаде пуковник Александар Бјелић подсетио је да је ово 64. рођендан јединице.

– Од резултата између два празника издвајам да смо са новом групом пилота ојачали братство „орлова“ – рекао је пуковник Бјелић.

Најзаслужнијим припадницима бригаде уручена су признања и награде, а приређена је и изложба техничких средстава. ■

Логоровање јединица Треће бригаде

Током осмодневног логоровања на Интервидовском полигону „Пасуљанске ливаде“ припадници јединица Треће бригаде Копнене војске - 31. пешадијског батаљона, 33. самоходног хаубичко-атиљеријског дивизиона, 35. артиљеријског дивизиона за ПВД, 36. тенковског батаљона и 37. механизованог батаљона, извели су гађања из личног и наоружања рода.

Начелник штаба Треће бригаде и командант логорске просторије пуковник Слађан Стаменковић оценио је да је логоровање успешно завршено и да су све јединце постигле планиране циљеве.

– Искористили смо ову прилику да проверимо обученост јединица које нису у току ове године имале гађања из наоружања рода. Веома смо задовољни постигнутим резултатима и посебно похваљујем припаднике 33. самоходног хаубичко-атиљеријског дивизиона и 36. тенковског батаљона, који су постигли изузетне резултате у гађању самоходном хаубицом 122 мм и тенком М84 – истакао је пуковник Стаменковић.

Јединице на логоровању обишао је командант Треће бригаде бригадни генерал Желимир Глишовић. ■

Седница Савета за безбедност војних учесника у саобраћају

Друга Седница Савета за безбедност војних учесника у саобраћају у 2013. години одржана је у Управи за општу логистику Сектора за материјалне ресурсе. Седницу је отворила помоћник министра одбране за материјалне ресурсе Јасминка Тодоров.

На састанку су анализирани активности и стања безбедности војних учесника у саобраћају, изложене новине у правилницима који регулишу ову област, искуства са XII Конгреса Европске комисије за безбедност саобраћаја у оружаним снагама, а дефинисан је и план активности на повећању безбедности војних учесника у саобраћају за 2014. годину. На седници Савета истакнуто је да се током ове године догодио мањи број саобраћајних незгода војних возила него прошле године. ■

Оцењивање способности Војске Србије

Циљ стручне расправе о Правилнику о елементима, садржају и стандардима за оцену стања и оперативних и функционалних способности Војске Србије, која је одржана у Дому гарде на Топчидеру, је да се утврди ефикасност и објективност примене постојећег правилника приликом анализе и оцењивања стања и способности Војске Србије.

Расправом, коју је припремила Управа за оперативне послове, руководио је начелник Генералштаба генерал Љубиша Диковић. ■

Радионица о цивилно-војној сарадњи

У организацији Одељења за цивилно-војну сарадњу Генералштаба Војске Србије, у новосадској касарни „Тврђава“ организована је Радионица из области цивилно-војне сарадње (ЦВС). Радионицу је отворио начелник Одељења за ЦВС пуковник Звонимир Пешић, а радом је руководио потпуковник Ђорђе Турукало. Петнаест подофицира стекли су основна знања о функцији и начину организовања ЦВС у Војсци Србије, страним оружаним снагама и мултинационалним операцијама. ■

Донација Данске

Протокол о данској донацији информатичке опреме Управи за међународну војну сарадњу, у име министарства одбране Данске и Србије, потписали су пуковник у пензији Курт Рефсгард и начелник Одељења за мултилатералу у Управи пуковник Милан Коњиковац.

Вредност донације је 19.000 евра и намењена је за опремање информатичком опремом Управе за међународну војну сарадњу. Данска је са више од четири милиона евра од 2004. године један је од најзначајнијих донатора и активно је укључена у процес реформе система одбране. У претходном периоду дала је велики допринос у успостављању и развоју службе трагања и спасавања, безбедности летења, кроз пројекте преквалификације вишка војног кадра (PRISMA), учења енглеског језика (PELT), школовања и усавршавања наших припадника на Балтичком колеџу одбране и развоју информатичке мреже. ■

Сарадња са Словенијом

На састанку делегација инспектората одбране Србије и Словеније размењена су искуства из инспекцијског надзора. Делегацију Инспектората Републике Словеније за одбрану предводио је главни инспектор Роман Жупанец, а делегацију из Србије начелник Одељења за опште послове у Инспекторату одбране пуковник Горан Петковић. ■

Међународни курс у Крушевцу

У Центру за усавршавање кадрова атомско-биолошко-хемијске одбране у Крушевцу одржан је петодневни међународни Основни курс анализе радиолошки и хемијски контаминираних узорка, који су похађали припадници оружаних снага Алжира, Аустрије, Босне и Херцеговине, Грчке, Грузије, Данске, Египта, Кипра, Македоније и Црне Горе. ■

Одбрамбене консултације у Немачкој

Делегација Министарства одбране Србије, коју је предводио начелник Одељења за мултилатералу Управе за међународну војну сарадњу пуковник Милан Коњиковац, учествовала је у Берлину на билатералним одбрамбеним консултацијама са делегацијом Савезног министарства одбране Немачке, коју је предводио заменик начелника Управе за међународну војну сарадњу капетан фрегате Мартин Брајтхаупт.

Сарадња се тежишно одвија у областима војног обрадовања, војне медицине и припрема за упућивање у мултинационалне операције.

Пуковник Коњиковац изнео је предлоге за заједничко учешће на вежбама, сарадњу центара за мировне операције и центара за АБХО, заједничко учешће у мултинационалним операцијама, сарадњу у оквиру Заједничке безбедносне и одбрамбене политике, као и сарадњу у области психологије. Посебно је истакао значај реципроцитета у реализацији усавршавања официра на свим нивоима школовања.

Капетан фрегате Мартин Брајтхаупт подржао је предлоге и оценио да је Србија у самом врху приоритета сарадње у области одбране од земаља које нису чланице НАТО. Током посете усаглашен је План билатералне војне сарадње за 2014. годину. ■

Посета кинеске делегације „Добре воље“

Делегацију „Добре воље“ Народноослободилачке армије Кине, коју је предводио генерал-потпуковник Чу Фуџи, током дводневне посете Србији примио је начелник Генералштаба генерал Љубиша Диковић. Оцењено је да се сарадња Србије и Кине, поспешена традиционалним пријатељством два народа, продубљује у свим областима, посебно у областима обуке и усавршавања кадра. ■

Официри Србије на маратону у Бејруту

На недавно одржаном Бејрутском маратону учешће су узели и официри Војске Србије ангажовани у мултинационалној операцији UNIFIL у Либану потпуковник Ненад Милосављевић и капетан Оливер Манџукић. Потпуковник Милосављевић освојио је прво место међу 52 такмичара из мисије UNIFIL и 24. место у конкуренцији 450 маратонаца. ■

Донација САД Војномедицинској академији

Поводом донације лабораторијске и дијагностичке опреме из Програма за превенцију и контролу HIV/AIDS Министарства одбране САД (DHAPP), делегација амбасаде САД предвођена замеником амбасадора Гордоном Дагидом, посетила је Војномедицинску академију.

Начелник ВМА бригадни генерал проф. др Маријан Новаковић истакао је да је овогодишња донација од 85.000 долара помогла у набавци софистициране лабораторијске опреме и дијагностичких тестова нове генерације. САД су од 2005. године донирале опрему вредну 811.000 долара.

Чланови делегације обишли су Институт за медицинска истраживања и присуствовали пројекцији филма „AIDS у Војсци“ за чије снимање су обезбеђена средства из донације. ■

Спровођење Националног акционог плана

Политички савет Владе за спровођење Националног акционог плана за примену Резолуције 1325 Савета безбедности Уједињених нација – Жене, мир и безбедност у Републици Србији (НАП) одржао је трећу седницу. Састанком је председавао државни секретар Зоран Ђорђевић.

Посвећеност циљевима НАП на унапређењу заступљености жена у сектору безбедности и на руководећим позицијама, формирање свих предвиђених институционалних тела и механизма предвиђених НАП, унапређење модела извештавања и родне анализе у сектору безбедности, указивање на значај и улогу перманентног образовања жена и мушкараца у превазилажењу родних стереотипа, подстицање медија да објективно информишу о примени Резолуције 1325 СБ УН у Републици Србији, афирмисање у јавности добрих примера из праксе – само су неке од тема о којима се расправљано на седници Политичког савета. ■

Радионица о јавној дипломатији

21

Симон де Мансо и Стивен Мерингер из Одељења за јавну дипломатију НАТО одржали су у Медија центру „Одбрана“ радионицу о јавној дипломатији коју је организовала Управа за односе са јавношћу. Радионици су присуствовали официри и војни службеници који се у командама и установама баве односима са јавношћу и цивилно-војном сарадњом.

После уводног обраћања пуковника Петра Бошковића, начелника Управе за односе са јавношћу, учесницима се видео линком из Брисела обратила Герлинда Најхус, шеф сектора у Одељењу за јавну дипломатију НАТО.

Симон де Мансо одржала је предавање о пракси коју НАТО упражњава у односима са медијима, а Стивен Мерингер о потенцијалима НАТО у креирању различитих мултимедијалних садржаја намењених медијима и употреби друштвених мрежа у комуникацији Алијансе са јавношћу. ■

Неутралност Србије

Центар за међународне и безбедносне послове (ISAC) представио је књигу „Неутралност Србије“ на панелу о улози Србије у европској безбедносној заједници. О предностима и недостацима неутралне позиције Србије говорили су проф. др Предраг Симић, пуковник Томас Клементсон, војни аташе Шведске и народни посланици Јадранка Јоксиминовић и Зоран Остојић. ■

Потпуковник Милојковић одликован у Уганди

Командант EUTM Somalia бригадни генерал Џерард Ахерн Куручио је 14 медаља припадницима мисије из главног штаба у Кампали и Биханга тренинг центру, међу којима и начелнику санитетске службе у главном штабу, потпуковнику др Горану Милојковићу. Генерал Ахерн нагласио је том приликом да је српски санитетски тим ангажован у времену када ни једна чланица Европске уније, због лоше безбедносне ситуације, није желела да понуди ангажовање медицинског тима.

Ово је била последња додела медаља у Уганди, јер се мисија у тој афричкој држави почетком јануара 2014. године затвара и сели у Сомалију. ■

Специјалци спремни за мисију „Атланта“

Дванаесторица

Тим Специјалне бригаде који ће бити ангажован у операцији Европске уније за заштиту бродова у Аденском заливу, на обалама Сомалије, успешно је, на београдском Ушћу, прошао евалуацију обучености

Одабраних

Операција „Аталанта“, чији део ће, од прве половине децембра, бити Први аутономни тим за заштиту бродова, представља део глобалне иницијативе Европске уније за решавање кризе у Сомалији, коју карактеришу унутрашње политичке поделе и ескалације насиља, као и честе талачке кризе због деловања пирата.

После неформалних провера, током обуке у Француској и Грчкој, формална евалуација, названа „Пират 01“, потврдила је спремност ове елитне дванаесточлане групе Специјалне бригаде да се прикључи партнерским снагама на броду „Каролина скан“, чија је мисија заштита бродова хуманитарне организације „Светски програм за храну“ и трговачких бродова у зони операције, као и одвраћање, али и превентивне и репресивне акције које спречавају оружане пљачке и одржавају пловне путева отвореним за безбедан саобраћај.

Говорећи о досадашњим припремама тима Војске Србије, генерал-мајор Горан Радовановић, заменик команданта Здружене оперативне команде, истакао је да су наши војници показали пре свега војничку вољу, одлучност и способност да изврше задатак.

СНАГЕ „АТАЛАНТЕ“

У операцији „Аталанта“ тренутно су ангажована четири брода и два авиона. То су амфибијски брод Johan de Witt, холандске краљевске морнарице, који је и командно место снага у зони одговорности, немачка фрегата Niedersachsen, италијанска фрегата Zeffiro и шпански патролни чамац Meteor, а од летелица – шведски лаки вишенаменски авион Fairchild и шпански транспортер CASA CN 235 VIGMA.

– Тренинге и обуке смо изводили са нашим партнерима у Француској, на Криту и на нашим полигонима. Изузетно сам задовољан показаним нивоом оспособљености као и мотивисаношћу лица која ће учествовати у мировној операцији – истакао је генерал Радовановић.

Пуковник Миливоје Пајовић, начелник Центра за мировне операције, рекао је да се процене безбедносних ризика раде за све мисије у којима учествују припадници Војске Србије и да је у том погледу операција „Аталанта“ на првом месту.

– Наши људи се припремају да буду у ситуацији која је веома приближна борбеној, и то их чека у Аденском заливу, у водама Индијског океана. Иначе, ми већ имамо четворицу официра у овој мисији, тројицу у Оперативној команди у Лондону и једног на командном броду и они ће дочекати наш тим који ће у првој недељи децембра отпочети мисију на броду „Каролина скан“ – рекао је пуковник Пајовић. ■

Владимир ВЈЕШТИЋ
Снимио Горан СТАНКОВИЋ

Критичне ситуације

Догађаји који су проверавани на вежби односили су се на поступања приликом наилаaska пловила које, у једном случају, не представља претњу штићеном броду, а у друга два, представља, затим када неидентификовани брод креће према штићеном, али, после упозорења, промени курс, или, онај најкритичнији, када, упркос упозорењу, настави према штићеном пловилу.

На вежби су представљене и уобичајене радње и поступци аутономног тима за заштиту бродова током боравка штићеног брода на везу, које спадају у дневну рутину током мисије.

Припадници Војске Србије испраћени у мисију ЕУ у Сомалији

Тим за заштиту бродова

Свечани испраћај дванаест припадника Војске Србије који ће се придружити међународним снагама у војној операцији поморских снага Европске уније у Сомалији – Аталанта приређен је 25. новембра у касарни „Растко Немањић“ у Панчеву.

Пожељевши срећан пут нашим мировњацима, начелник Генералштаба генерал Љубиша Диковић истакао је да је стратешки циљ Србије да постане чланица Европске уније, а да Војска Србије извршавајући своје мисије и задатке доприноси реализацији тог циља.

– Тим који је спреман, способан и одлучан побеђује – истакао је генерал Диковић, оцењујући да су припадници

Војске Србије пажљиво одабрани и добро обучени. Он је рекао мировњацима да ће, уколико буду радили оно што су научили и што знају, ризик бити минималан, упркос чињеници да је реч о операцији која носи ризике.

Према речима команданта Специјалне бригаде бригадног генерала Илије Тодорова, припадници Војске Србије ће у мисији Аталанта бити ангажовани као аутономни тим за заштиту бродова, уз колеге из међународних снага, на броду „Каролина скан“, чија је мисија заштита бродова организације Светски програм за храну и трговачких бродова у зони операције. Током наредна четири месеца они ће спроводити превентивне и репресивне акције које спречавају оружане пљачке и одржавају пловне путеве отвореним за безбедан саобраћај.

Говорећи о значају учешћа наших припадника у мултинационалним операцијама, начелник Центра за мировне операције пуковник Миливоје Пајовић навео је да је 2013. година рекордна када је реч о упућивању у мировне операције, јер је ове године упућено дупло више наших припадника него укупно у претходној деценији. После овог испраћаја 226 наших мировњака распоређено је широм света у мисијама УН и ЕУ.

Свечаном испраћају, уз чланове породица и пријатеље мировњака, присуствовали су и представници Министарства одбране и Војске Србије. ■

Б. МИЉИЋ

Снимио Г. СТАНКОВИЋ

САМОУВЕРЕНОСТ ПРОФЕСИОНАЛАЦА

На свечаном испраћају државна застава Србије уручена је вођи тима мајору Ивану Танацковићу, који је том приликом изразио уверење да ће аутономни тим све задатке успешно обављати.

– Ово је прва мировна мисија у којој учествујем и очекујем да ће све протећи како треба. Имам пуно поверење у чланове тима с којим одлазим на задатак, јер смо провели доста времена заједно током обуке и немам никакве сумње да ћемо све задатке испунити крајње професионално – истакао је мајор Танацковић, додајући да је тим током припрема обучаван у Француској и Грчкој.

Центар за усавршавање кадрова
АБХО у Крушевцу

Знање за

Добијањем статуса НАТО партнерског центра за образовање и обуку крушевачки абехајци добили су до сада најзначајније признање својој стручности

Мало институција и личности може понети епитет „амбасадора Србије у свету“. Међутим, још је мање оних који, заправо, ту своју улогу испуњавају не напуштајући границе наше

земље. Чињеница да су се у протеклих неколико година у Центру за усавршавање кадрова АБХО обучавали представници 91 земље света, сведочи о његовом значају. Неки од инспектора Уједињених нација који су недавно истраживали случај употребе хемијског оружја у Сирији, спадају у ред стручњака који су део свога знања понели из Крушевца.

Центар за усавршавање кадрова АБХО недавно је, одлуком Северноатланског савета НАТО, добио статус партнерског центра за образовање и обуку. То је, до сада, најзначајнија потврда стручности крушевачких абехајаца и порука да Србија и даље

може да понуди знање које је свету потребно.

Деценије изградње угледа

– Свим гостима нашег центра, било да долазе из земље или иностранства, прво покажемо зид на коме су портрети некадашњих команданата ове јединице. За све оно што знамо и можемо заслужне су генерације официра и подофицира које су овде радиле пре нас. Инфраструктура, методологија рада, знање, све то је плод залагања претходних генерација који су Центар градили од 1956. године до

Пошћуковник др Иван Лазаревић

КУРСЕВИ ЗА ОЗНАКУ АСТ

Генерал Љубиша Диковић је у писму о намерама упућеном генералу Жан Пол Паломерсу предложио да АСТ референтну ознаку добију следећи курсеви које организује Центар за усавршавање кадрова АБХО у Крушевцу: Основни курс анализе радиоактивно и хемијски контаминираних узорака; Курс са реалним хемијским агенсима; Курс са реалним радиолошким агенсима; Курс примене несмртоносних средстава за привремено онеспособљавање у противтерористичким и мировним – неборбеним операцијама и Курс спасилачке операције у условима РХБ контаминације настале тероризмом и акцидентима оружјем за масовно уништавање.

СВЕТ

данас. Наш задатак је да знање унапредимо, да се модернизујемо, да она која буду окосница службе АБХО оставимо мало више него што смо ми овде затекли. Ако то остваримо, бићемо задовољни – подвлачи на почетку разговора командант ЦУК АБХО потпуковник др Иван Лазаревић.

Служба атомско биолошко хемијске одбране у Војсци Србије датира од 1932. године. Кроз дугу историју род, а потом служба АБХО развијала се у складу са државним и војним потребама и захтевима, а коначан облик добила је у периоду између 1956. до 1992. године када су формиране јединице нивоа батаљона. Сада, након процеса трансформације, нај-

веће јединице АБХО су ЦУК АБХО и 246. батаљон АБХО.

Атомско-биолошко-хемијска одбрана Војске Србије данас, како нам је објаснио потпуковник Лазаревић, замишљена је као сервис опште намене свим родовима и службама. Функционисање АБХО службе обухвата мере на нивоу тактичких јединица и на нивоу јединица АБХО, односно опште и специјализоване АБХО мере. Систем АБХ одбране се састоји од ЦУК АБХО који је под командом Команде за обуку и 246. батаљона АБХО под командом Копнене војске. На експертском пољу стручњаци ЦУК АБХО и 246.бАБХО користе капацитете Војнотехничког института, Техничко опитног центра, а сарађују и са Националним центром за контролу тровања ВМА као и са другим цивилним државним институцијама.

Јачање регионалне сарадње

Учесће Србије у Програму Партнерство за мир представља оквир за ангажовање Центра за националне, регионалне и међународне потребе. У претходном периоду активности које је Центар реализовао, како оцењују људи који га воде, дале су значајан допринос јачању регионалне сарадње.

Сарадња за Организацијом за забрану хемијског оружја (Organization for Prohibition of the Chemical Weapons – OPCW) допринела је да ЦУК буде препознат у међународном војном и цивилном окружењу. OPCW је недавно добила Нобелову награду за мир, имајући у виду њен значај за очување светског мира и тренутно ангажовање у Сирији. Та чињеница довољно говори о месту и значају ЦУК у међународним оквирима.

– Систем одбране Републике Србије препознао је могућност да капацитети Центра АБХО у Крушевцу буду понуђени за регионалну и ширу међународну сарадњу. Од 2007. развој Центра иде у три правца. Први је за потребе Војске Србије, затим цивилних институција Србије и за извршавање задатака које је наша земља преузела као потписница Конвенције о забрани употребе хемијског оружја. Трећи правац је развој капацитета центра за регионалну сарадњу који датира из 2006. године када се родила иницијатива да се међу земљама Балкана не дуплирају одређени капацитети за обуку.

Прошле године, преко сталног војног представништва наше земље у Бриселу, покренута је иницијатива за номинацију овог центра за шире међународне потребе као партнерског центра за образовање и обуку.

– Треба истаћи да је ЦУК за веома кратко време и по врло једноставној процедури добио статус партнерског центра за образовање и обуку са НАТО школом из Оберамергауа. Наиме, прва активност била је августа прошле године када је Центар посетила делегација НАТО школе коју је предводио тадашњи командант пуковник Марк Бејнс. Три месеца након те

ТРЕНИНГ–КУРС ИНСПЕКТОРА OPCW

У Центру за усавршавање кадрова АБХ одбране у Крушевцу недавно је одржан тренинг–курс инспектора Организације за забрану хемијског оружја OPCW. Бригадни генерал Јелесије Радивојевић, начелник штаба Команде за обуку и градоначелник Крушевца Братислав Гашић посетили су том приликом ЦУК АБХО и полигон „Равњак“ на коме се реализују садржаји курса.

Носилац реализације тренинг–курса била је Организација за забрану хемијског оружја (Organization for Prohibition of the Chemical Weapons-OPCW), а припадници Центра за усавршавање кадрова АБХО, 246. батаљона АБХО и ВМА пружили су подршку у реализацији активности. OPCW је за ову двонедељну активност ангажовао 14 лица, а тренинг–курс похађао је укупно 29 инспектора.

У последњих неколико година сарадња са организацијом за забрану хемијског оружја (OPCW) је јако развијена и успешна, а нарочито када се ради о организацији и извођењу оваквих тренинг–курсева, који се реализују са правим токсичним хемикалијама. У периоду од 2007. године, реализовано је осам оваквих усавршавања и обучено око 300 инспектора Уједињених нација за контролу хемијског оружја.

Прошле године на истој локацији реализована је и вежба под називом „Истрага у случају наводне употребе хемијског оружја“. О значају ове вежбе говори и чињеница да су неки инспектора учесници утврђивања употребе хемијског оружја у Сирији.

Због указане потребе и интензивираних ангажовања инспектора ове организације у Сирији, одржан је и двонедељни тренинг курс са реалним токсичним хемикалијама и у новембру ове године за још 23 инспектора ове организације. У међувремену, преко Министарства спољних послова и Министарства одбране упућен је захтев од стране Уједињених нација за разматрање ангажовања српских абехајаца у мисији уништавања хемијског оружја у Сирији.

наше спремности да добијемо жељени статус. Пет месеци касније, представили смо се у седишту НАТО у Бриселу, у политичком и партнерском комитету у формату „28 плус Србија“. Уследило је „месец административног ћутања“ да би 26. јуна Северноатлански савет НАТО формално донео одлуку о додељивању статуса партнерског центра за образовање и обуку Центру за усавршавање кадрова АБХО у Крушевцу – објашњава потпуковник Лазаревић.

Начелник Генералштаба Војске Србије генерал Љубиша Диковић послао је, затим, писмо генералу Жан Пол Паломерсу, команданту Савезничке команде за трансформацију, у коме га обавештава о намерама наше стране да се покрене процес акредитаци-

Кайтшан Милан Танић

ЕКОНОМСКА ИСПЛАТИВОСТ

Само последњи курс који је спровела Организација за забрану хемијског оружја Центру АБХО донео је више око 20.000 евра прихода, а систему одбране нешто више од 53.000 евра. У периоду од 2007. до данас ЦУК је у касу система одбране приходао око 139.000 евра не рачунајући донације чија се вредност процењује на близу 150.000 евра. Са реализацијом курса у новембру, ЦУК АБХО ће само ове године приходовати око 30.000 евра, а захваљујући активностима у Центру, систем одбране ће приходовати више од 95.000 евра. Такође, Центар очекује реализацију најављених донација са којима планира значајну модернизацију инфраструктуре за обуку.

посете, презентовали смо капацитете и могућности центра на годишњој конференцији партнерских центара у Сарајеву, а месец дана потом, Крушевац је посетио саветодавни тим НАТО који је извршио потпуну евалуацију

је пет курсева за добијање референтне ознаке ACT (Allied Command for Transformation). Добијањем наведене референце, курсеви које организује Центар у Крушевцу биће уврштени у каталог курсева НАТО и партнерских

Капетан Ненад Гајић

земаља, што значи да ће бити одговарајуће степеновани и рангирани те да ће бити финансирани од стране НАТО фондова и ПЗМ.

– Резултате које Центар постиже било би немогуће остварити без разумевања и подршке Генералштаба и претпостављене команде – каже потпуковник Лазаревић и посебно наглашава подршку и веома добру и професионалну сарадњу са 246. батаљоном на реализацији додељених задатака.

Стручњаци већ путују

Командант са поносом истиче да су, од момента стицања статуса партнерског центра, двојица младих официра-инструктора већ боравили у иностранству где су држали стручна предавања. То је само једна од обавеза коју је ЦУК преузео прихватањем партнерског статуса, а таквих и сличних активности у будућности биће све више.

По позиву НАТО центра АБХО из Вишкова, капетан Милан Танић држао је предавања на „Курсу за инструкторе за брзо реаговање у АБХО ситуацијама“. Он је у Чешкој, колегама им неколико земаља НАТО говорио о „Захтевима за детекцијом у вези са АБХО инцидентима“.

Капетан Ненад Гајић, такође по позиву, одржао је у Међународном центру за мировне операције у грчком граду Килкису предавање „ХБРН пролиферација и методе детекције“, у оквиру „Курса безбедности копнено-морске границе и контроле избеглица, оружја и робе двоструке намене“ који је одржан јула ове године.

Из партнерских центара стигле су веома позитивне оцене стручности официра Центра. Већина њих је веома мотивисана да се усавршава и стиче научна звања и знања специфична и потребна служби и Центру. Потребно је у систему одбране пронаћи и формалне начине како да им се тај пут олакша, будући да постоје одређене организациско-формацијске препреке и да недостају финансијска средства.

Процедура која претходи доношењу одлуке о променама у организацији Центра за усавршавање кадрова АБХО у Регионални центар АБХО је при крају, а последица ће бити одређене организацијско-формацијске промене јединице, затим промене у начину њеног финансирања и буџетирања те организацији логистике.

– Биће потребна одређена улагања у инфраструктуру како би се достигли међународни стандарди на том пољу. Ми смо, у сарадњи са Командом за обуку, дефинисали тактичко-техничке захтеве у погледу лабораторија, учионица, кабинета, канцеларија, просторија за смештај људства и вежбалишта Равњак – каже Лазаревић.

Иако ЦУК АБХО и у садашњем облику успева да одговори захтевима регионалног и међународног центра, о чему најбоље сведочи бројка од око 500 лица из 91 земље света који су у Крушевцу успешно похађали неки од облика усавршавања, формални корак ка успостављању новог статуса биће признање успеха који је несумњиво заслужен. ■

Александар ПЕТРОВИЋ
Снимила Душка СТЕФАНОВИЋ

РАД СА ПРАВИМ ОТРОВИМА

Обука инспектора Организације за забрану хемијског оружја само је једна у низу у којима се користе прави бојни отрови, или како абехајци стручно кажу – реалне токсичне супстанце. Капетан мр Иван Рашић, један је од референата-инструктора који на полигону Равњак редовно ради са опасним материјама.

– Токсичне материје са којима радимо веома су опасне и свако неправилно руковање могло би имати трагичне последице. Уколико тек једна кап неког бојног отрова може, у теорији, да убије на десетине хиљада људи, можете замислити колико смртних доза има у 50 или 100 милилитара! Наравно, сва лица која реализују обуку са реалним токсичним материјама овде у Центру, обучена су и адекватно опремљена тако да је могућност грешке сведена на минимум – каже капетан Рашић.

204. авијацијска бригада у 2013.

Напредак упркос кризи

После више од четири године авиони МиГ-29 поново су у „дежурној пари“, а после седам година на „двадесетдеветкама“ обучени су нови пилоти. Иако новца никада нема довољно, ентузијазам за рад на Батајници не недостаје и нема „празног хода“.

Премда је 2013. годину умногоме обележио недостатак новчаних средстава, 204. авијацијска бригада направила је солидне кораке ка унапређењу нивоа обучености својих припадника и побољшала стање борбене технике, инфраструктуре аеродрома и услова живота и рада. Тако би укратко могао да гласи закључак разговора са командантом те јединице бригадним генералом Предрагом Бандићем и командантима њему потчињених састава. У ситуацији када је штедња приоритет читавог система одбране, наша највећа ваздухопловна јединица успела је, пре свега захваљујући напорима њених припадника, добрим планирањем, стручношћу и иницијативом, да

унапреди своју оперативну способност и да небо над Србијом учини безбеднијим.

Обука на „двадесетдеветкама“

– Била је ово веома тешка година са више становишта, пре свега финансијски. Међутим, изборили смо се да наставимо континуирани напредак који траје последњих неколико година, нарочито у домену обуке – каже бригадни генерал Предраг Бандић. Он истиче да у сусрет 2. децембру, када ће 204. авијацијска бригада прославити свој дан, јединица има разлога да буде задовољна.

– Иако је већи део године због недостатка резервних делова ловач-

ка авијација недовољно летела, можемо се похвалити да је после дужег периода настављена преобука пилота на авиону МиГ-29. Дакле, јединица може обезбедити стално дежурство у снагама за хитно реаговање са авионима МиГ-29 – истиче командант.

Наиме, због недостатка резервних делова и недовољног броја сати налета, на Батајници су, више од четири године, у такозваној „дежурној пари“ били авиони МиГ-21. Од септембра се у сталном борбеном дежурству система ПВО поново налазе „двадесетдеветке“. Што је најважније, у кокпит нашег, за сада најсавременијег авиона, коначно су сели и нови пилоти.

– Извршили смо селекцију пилота у другим јединицама ради преме-

штаја у 101. ловачко-авијацијску ескадрилу и почетка обуке на *миговима* 29. После седам година први пилоти ће почети преобуку, и то је значајан корак. Имамо визију како би то у наредном периоду требало да изгледа, и уколико исправност летелица то буде дозвољавала, имаћемо континуитет обучавања пилота „двадесетдеветки“ – објашњава Бандић. Додаје и да само припадници 24. ваздухопловно-техничког батаљона и њихов командант потпуковник Јован Димић знају колико је напора и зноја требало уложити да *мигови* коначно достигну потребан ниво исправности.

Да би пилот био упућен на преобуку за МиГ-29, иза себе мора имати респектабилан број сати налета на другим типовима ваздухоплова. Због техничке неисправности летелица и недостатка резервних делова током дужег временског периода, 204. авијацијска бригада није била у могућности да преобучава пилоте, а они старији и искуснији одлазили су у пензију.

Заменик команданта 101. ловачко-авијацијске ескадриле мајор Дејан Беда очекује да почетком наредне године његова ескадрила добије нове потпуно обучене пилоте на авиону МиГ-29.

ТЕШКО ДО КОКПИТА МиГ-29

Услов за почетак обуке на авиону МиГ-29 је да пилот има минимално 300 сати налета на ловачкој авијацији, дакле МиГ-у 21. Ако се зна да је некада у току школовања на Војној академији устаљена пракса била да пилоти прелете око 250 сати, јасно је да су кандидати за најсавременијег ловца већ тада имали око 500 сати налета.

Данас, када је лоша економска ситуација утицала на исправност авиона и количину расположивог горива за обуку, поменуте критеријуме је веома тешко постићи.

Обука кадета

Двеста четврта авијацијска бригада, односно 252. школскотренажна

ескадрила задужени су и за обуку кадета Војне академије, смера авијација. Претходних година, као и остали летачки састави, били су суочени са

ограниченом исправношћу технике и недостатком горива. Према речима потпуковника Зорана Еркића, команданта 252. ескадриле, млади ваздухопловци су у јединице долазили са недовољним бројем сати налета, па су борбене јединице у које су распоређени имале проблем да „допуне” празнину у обуци, а да истовремено спроводе редовну обуку сталног састава.

Према Еркићевим речима, ситуација је у последње време знатно боља. На појединим типовима ваздухоплова кадети Војне академије смера авијација испунили су све норме предвиђене наставним планом и програмом. У последње две године млади пилоти у јединице одлазе са довољним налетом и немају „репове” којих се борбене јединице тешко решавају.

Да би се ово постигло, према речима бригадног генерала Предрага Бандића, 252. ескадрила морала је да уложи велике напоре.

– Рад је организован у три смене. Дугачије се није могло. Јединица је имала задатак да спроводи редовну обуку кадета Војне академије по програму те високошколске установе. Требало је да обучава пилоте који су претходних година завршили академију, што није подразумевало комплетан програм летачке обуке и најзад, да обучава своје припаднике за будуће наставничке дужности – објашњава Бандић.

Захтеви за модернизацију

Претходних година, а нарочито у последњих неколико месеци, говорило се о набавци нових вишенаменских борбених авиона. У јавности је било шпекулација и о томе колико је избор руског МиГ-35 оправдан и да

државе. Када се одлучивало који авион би се могао набавити, ни у једном случају у обзир није узета летелица која не задовољава јасно зацртане стандарде.

– Поред генерала Ранка Живака, у авиону МиГ-35 летели су и заменик команданта 204. авијацијске бригаде и командант 101. авијацијске ескадриле. Наши најiskusнији пилоти јединствени су у закључку да тај авион задовољава критеријуме које смо поставили – јасан је Бандић. Он додаје да је прича о набавци новог авиона ипак далеко од ескадриле и бригаде. Према његовим речима суштина овог пројекта је да наша војска дође у посед нових технологија. Наши људи, подвлачи командант, имају знање и неопходно је да се то знање стави у функцију не само са аспекта обуке пилота, већ и са аспекта наших техничких капацитета, пре свега Војнотехничког института и завода „Мома Станојловић”.

Технолошки заостатак у којем је тренутно наше ваздухопловство биће у потпуности надокнађен када на Батајницу слете нови авиони, кажу саго-

„СЕДАМНАЕСТИЦЕ” ПОНОВО ЛЕТЕ

Мајор Мирослав Зечевић, командант 890. мешовите хеликоптерске ескадриле каже да су летелице свакодневно у ваздуху и да су тешкоће везане за неисправности хеликоптера Ми-17 отклоњене. Ово је постигнуто заједничким радом и напорима 890. ескадриле, ваздухопловно-техничког батаљона и Завода „Мома Станојловић”.

Према Зечевићевим речима хеликоптери сада у пуној мери учествују у свим мисијама Војске Србије, нарочито у активностима Специјалне бригаде и задацима везаним за трећу мисију.

ли је то авион који треба српском ваздухопловству. Људи који воде 204. авијацијску бригаду били су јасни – МиГ-35 задовољава све критеријуме прописане у студији набавке вишенаменског борбеног авиона. Те критеријуме свакако задовољава још изванредан број ваздухоплова који се могу набавити на светском тржишту, али како каже генерал Бандић, набавка вишенаменског борбеног авиона није „куповина са кофером пара”, него озбиљна стратешка одлука

ворници. Ипак, они наглашавају да то није једини корак ка хватању „технолошког прикључка”. Наиме, школски авион „ласта” у свом кокпиту сада има најсавременију технологију коју један такав ваздухоплов може имати. Уколико би се реализовала планирана модернизација школскоборбеног авиона галеб Г-4, заједно са новим вишенаменским борбеним авионом, имали бисмо потпуно затворен круг обуке и усавршавања пилота на авионима савремене технологије.

Рад на инфраструктури

Напорима и иницијативом припадника јединице у току 2013. године на Батајници је реновирано 14 објекта од око стотину, колико 204. авијацијска бригада користи. Уређено је неколико десетина хектара површине аеродрома, писте су пресвучене, стајанке поправљене, изграђен је један хангар и поправљено грејање у већем

делу касарне. Чак су и неки објекти оштећени 1999. коначно срушени.

Према речима наших саговорника, потребе за одржавањем и инфраструктурним радовима превазилазе капацитете јединице, нарочито ако се зна да скоро 10 година у поједине делове инфраструктуре није улагано. Чињеница је да су они сами, како би подигли ниво квалитета живота и рада, у последњој години највише урадили.

На дан јединице требало би да буде пуштена у рад и нова сервисна станица опремљена уређајима за мерење силе кочења и монтажу и демонтажу свих врста пнеуматика. Тиме ће се смањити расходи јединице, јер ће захваљујући сопственим капацитетима моћи да обавља одређене радове на својим возилима.

Поред бројних резултата и објективно важних постигнућа у 2013. години, командант 204. авијацијске бригаде бригадни генерал Бандић подсећа и да је његова јединица учинила много да авијацију приближи обичним људима, а нарочито деци. То потврђују бројне посете аеродрому, као и посете pilota школама и другим институцијама. Он верује да на тај начин треба отворити врата будућим генерацијама војних pilota који љубав према авијацији углавном гаје од детињства. Ако се зна да мали број људи (због психофизичких способности око два одсто) може да обавља овај захтеван посао, јасно је да конкуренцију за летачки знак стално треба појачавати. ■

Александар ПЕТРОВИЋ
Снимили Радован ПОПОВИЋ
и Игор САЛИНГЕР

„АНОМ“ ЧАК ДО ЦИБУТИЈА

Из разговора са командантом 138. транспортне авијацијске ескадриле потпуковником Душком Димићем могло би се закључити да Војна транспортна авијација живи своје најбоље дане. Припадници његове јединице често лете изван граница Србије, а имају и интерконтиненталне летове. Авион АН-26 недавно је превезао наше припаднике чак до Цибутуја. Лет је успешно реализован, уз слетања у Атину, на Кипру, у Хургади и Порт-Судану.

Јединица има довољно обучених посада да може реализовати међународне летове по највишим стандардима цивилног ваздушног саобраћаја.

У саставу 138. транспортне авијацијске ескадриле ускоро ће летети и авион „Пајпер сенек“ који се тренутно налази у процесу пријема у наоружање и војну опрему. Припадници те ескадриле, према речима потпуковника Димића, учествоваће наредних недеља у његовом верификационом испитивању.

Међународни сајам безбедности објеката, инфраструктуре, лица и пословања

Безбедност доступна свима

Под куполом Београдског сајма организован је четврти по реду Међународни сајам безбедности на којем је, на 50 штандова, учествовало више од 180 домаћих и иностраних излагача и брендова

Поред излагачког дела, на Сајму је организован и богат стручни пратећи програм. На веома посећеним едукативним предавањима посетиоци из пословног света, али и шира јавност, могли су се обавестити о најновијим достигнућима из области јавне безбедности и приватног обезбеђења, припремама Закона о приватном обезбеђењу у Србији, информационој и сајбер безбедности, системима техничке заштите, корпоративној безбедности...

Сајам високих технологија у функцији јавне и приватне безбедности током четири дана трајања на Београдском сајму понудио је обиље средстава, која су развојем, пре свега дигиталне и рачунарске опреме, постала доступна и најширим слојевима друштва. Приказане су и техничка инфраструктура објеката, интеграција безбедности и управљања објектима и пословањем, корпоративна и индустријска без-

бедност, техничка и физичка заштита, информациона безбедност и опрема за банкарско пословање.

Да регулисани приватни сектор безбедности значи већу безбедност грађана, не треба посебно доказивати. Била је то тема округлог стола који је у организацији београдског Центра за евроатлантске студије, и под покровитељством норвешке амбасаде у Београду, привукао највише пажње. Покушавајући да одговоре на питања о улози осигуравајућих друштава у регулисању приватног сектора безбедности и њиховом утицају на квалитет услуга у тој области, потреби стандардизације услова осигурања, поступака приватног обезбеђења, издавања лиценци, предавачи су посетиоцима приближили бар део проблема који су у Србији свакодневица.

Међу значајнијим темама бројних предавања биле су и оне о информационој и сајбер безбедности, које су реализоване под покровитељством Министарства одбране. Предавачи су покушали да покажу како је коришћењем савремене информационе технологије могуће довести до парализе државе у само неколико корака. У инфраструктури, чак и оној најзначајнијој, стратешкој, попут система водовода, брана, железничких скретница, даљинског грејања, у индустрији, широко је присутна ИЦ технологија. Презентацијом „Парализа државе у неколико корака“ модератори су посетиоцима показали да злоупотреба ИЦ технологије и успешан напад на погрешно конфигуриран или неажуриран систем може довести до несагледивих последица. ■

Д. ГЛИШИЋ

Снимио И. ИВАНОВ

СИГУРНОСТ ГРАЂАНА

На овогодишњем, четвртом по реду, Сајму безбедности објеката, инфраструктуре, лица и пословања, дигитална технологија и безбедносна опрема у функцији повећане безбедности грађана, појединаца, а не само корпорација и богатијих фирми, постала је веома доступна. Иако звучи апсурдно, релативно јефтиним високо софистицираном опремом и наизглед компликованим системима безбедности и видео-надзора веома је лако руководити, чак и помоћу једноставног даљинског управљача, тако да повећање нивоа безбедности више није доступно само најбогатијима.

Два века од рођења Петра Другог Петровића Његоша

СВЕВРЕМЕНИ ВЛА

Пише Крсман МИЛОШЕВИЋ

После смрти владике Петра Првог (1830), Раде Томов је са 17 година постао владика и „управитељ” (владар) Црне Горе. Од тих, младићких дана почиње трновит и знаменит пут црногорског владара, који је од самог почетка више радио на унапређењу државне управе него цркве.

Осветљавајући значај Његоша и његовог свевременог дела за националну културу и духовно самопрепознавање у овом тешком и неизвесном времену, српски народ га доживљава као једну од репрезентативних фигура своје националне идентификације и културног обрасца. У највећој мери Његошева књижевност издигла се изнад уметности и постала и значајан део српске историје, као симбол народног живота, његовог стремљења ка Богу, слободи, правди и другим универзалним вредностима. „Он је најјачи и најдубљи дух међу свим српским писцима”, писао је Јован Скерлић 1914. године. „Ни до данашњег дана нема цело Српство два Његоша”, писала је Исидора Секулић 1951. године. „Ломео је племенске баријере, обичаје и мњења која су затварала прилазе развоју обе српске државе”, говорио је Леовац 1993. године.

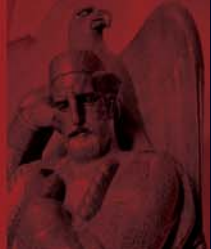
Племенска организација нахија

Процес изградње самосталне црногорске државе одвијао се под вођством двојице великих и угледних владика, Петра Првог и Петра Другог Петровића Његоша. Дакако, требало је неколико дугих и тешких деценија да се изграде основе модерне државне управе. Настала на каменитој полупустињи, Црна Гора није имала природних услова да развије модерно друштво, које се у сталном превирању и не-

прекидним борбама тек ослобађало турске власти. Полет из времена ратних сукоба са француском војском у Боки которској и Далмацији полако је нестајао после 1815. године. Идеје о стварању једне српске државе, заједно са Београдским пашалуком, или пак о успостављању Славеносербског царства „ужих граница”, остале су само могућности.

Баш онако како је у међународном погледу Црна Гора била непризната држава, „одметнути део Турског царства”, тако је и њено аутохтоно становништво насељавало веома шаролика подручја на којима је, већином, живео српски и албански народ, па главна препрека чвршћем националном јединству и заокружењу територије није био само формални назив „Црна Гора и Брда”, већ и жилава борба племена за аутономију. Њихов број се често мењао, али у свим пописима из тог времена помиње се око 30 мање или више самосталних племена. Нема тог истраживача који је могао да установи бар приближан број мештана „Црне Горе и Брда”. У првој половини 19. века тај се број кретао између 53 хиљаде становника на ужем црногорском подручју (1812) и 120 хиљада на ширем (1846). Владика Петар Први је 1820. године тврдио да их има око 80 хиљада. Око 12 хиљада породица живело је у 39 племена, на чијем су челу били главари, односно кнезови. Године 1846. процењивано је да „Црну Гору и Брда” чини 240 села, подељених на осам нахија.

Због оскудице у обрадивом земљишту, становништво је од својих производа могло да живи тек осам месеци у го-

ДАР И ВЛАДИКА

дини. Да није било великог исељавања, понајвише у Србију, новчане помоћи из Русије и оробљавања суседних турских поседа, ситуација би била још драматичнија. Након обуставе рата са Французима, помоћ Русије (1.000 рубаља годишње) је прекинута, све до промене на царском трону 1825. године. Покушаји Русије да 1804. Црну Гору „преоријентисе под аустријско покровитељство“, изазвали су њено политичко и друштвено назадовање, чему, ипак, главни извор није била оскудица, већ неспособност народа да боље искористи оно што има. Многи домаћи и страни хроничари оног времена били су скоро јединствени у оцени да брђанима „сабља више доноси него мотика“.

У Црној Гори тада није било развијених градова. Цетиње, које се сматрало једином вароши, имало је један манастир, управну зграду („Сионица“) и девет кућа покривених сламом. После Другог српског устанка, 1815. године, народ се све више исељавао у Србију, где им је кнез Милош давао извесне олакшице. Године 1822. владика Петар Први писао је кнезу Милошу да је „бједни народ принуђен од велике глади и тјесноте разсијати се куда који може“. Глад и заразне болести били су честа појава. Када је 1822. године „страшна суша на ову страну опалила све“, владика је морао да смирује закрвљена племена како би се некако издржало до наредне жетве.

Традиционална кућа у Његушима

Два века од рођења Петра Другог Петровића Његоша

Осим врло ограничене производње цигле и барута, није било значајније развијеног занатства. Један руски „политички емисар“ је 1838. године подигао радионицу за производњу барута. Вук је писао да „занатске услуге врше малобројни и ретко присутни Цигани“. Када је маршал Огист Мармон, француски гувернер илирских провинција, писао о догађајима у Дубровнику и Црној Гори, у „Мемоарима“ је забележио да у Црној Гори „уопште нема путева“. На предлог да их Французи изграде, Црногорци су одговорили, „да су им они које имају добри“ (В. Караџић). Иначе, поред жита, узгајано је и основно поврће. До 1835. нису знали за патлиџан, карфиол, келерабу... Главно прометно средство био је брдски коњ.

Почетком 19. века, један француски писац је забележио да се „Црногорци хране највише варивом, млеком и качамаком лети, а зелењем и сухим месом зими. Они који су ближе језеру или рекама једу и рибу, а од пре неколико година свуда се за храну употребљава и кромпир, који овде зову картофуле. Сејању кромпира научио их је владика, кад се 1786. вратио из Русије“. И заиста, кромпир је најпре посејан у башти цетињског манастира. Показао се као незаменљив лек против умирања од глади и епидемија.

Развој националне свести

Вук је 1837. године писао да је „Црна Гора у Европи једино друштво људско, у коме нема никаква правитељства у правом смислу“. Поред владике, који је и црквени и световни владар, нека сведочанства указују да су постојале и „наследне старешине“ разних племена: девет сердара, 15 војвода, кнежеви, по три барјактара у племену. Функције су већином биле наследне, а преносиле су се са оца на сина. Са својим „затвореним животом“ који се, до појаве двојице владика, уређивао неписаним законима обичајног права, свако се од тих племена сматрало „државом за себе“. Јачањем угледа владике и једног заједничког суда, који је на основу нових законских прописа решавао традиционалне проблеме до тада неприкосновеног закона крвне освете, створени су услови за стварање нове модерније државе.

У време владавине Петра Првог вера и углед владара су више од закона доприносили поштовању државе. Када суд није успевао да помири завађена племена, чинио је то владика. Обично би се на пољу где се две стране сукобљавају владика спустио на колена између њих и „уздигнутих руку према небу, завапио за миром“. Како није имао других средстава, једино је клетва „у три пута и триста пута“ имала извесно дејство. Насиље је представљало другоразредну меру. Принцип по којем је водио државу, могао се свести на ово: „Моли се Богу и држи се Русије“. Тај је аманет примио и његов наследник Петар Други, у нешто продуховљенијем и рафиниранијем виду: „Од кокошке до главе ко украде или насилнице учини у ћесареву земљу, нек се мушкетта. Чувајте се злијех Турака и ш њима гледајте да у миру

будете. Не дајте да вас нико таре. Држите се Русије, и слушајте цара русскога и биће вам свако добро“.

Владање клетвом и моралним угледом постало је део обичајног права, без којег Црна Гора у условима сталне борбе за живот и слободу не би опстала. Народ Црне Горе и Брда, заједно са владиком Петром Првим, борећи се на живот и смрт, победио је (1796) страшног и силовитог противника Махмут-пашу Бушатлију, заклетог непријатеља Црногораца. Најпре су га победили у бици на Мартинићима, а потом на Крусима, где су му одсекли главу. Према оценама владике Петра Првог, ту су прославили „име, јунаштво и слободу“ и учинили да се спомињу у „историји, то јест у књигама штампаним... да сви европејски народи за њих знају“.

Петра Првог је његов наследник прогласио „светим“, када је открио да се после четири године у гробу тело није распало. Последње завештање истакнутог духовника, светитеља и владара Петра Првог, канонизованог као Свети Петар Цетињски, садржано је у тестаменту, издиктираном секретару Симеону Милутиновичу 18. октобра 1830. године. Свом народу је оставио у аманет да га „с миром у тишини и љубави општеној кротко“ упојају и ожале, „да не би ни крвник крвнику тадер проговорио ни горке рије-

У Његошевом маузолеју

чи". У завештању владика тражи и опроштај од свог народа ако их је нечим повредио. „Молим свакога Црногорца и Брђанина малог и великога, којему сам што сагријешо или какву жалост учинио, да ми свако опрости, од свега срца и душе, и тако ја опраштам свакојега малог и великога, који ми је гођ што сагријешо, просто да је од мене свакому задовјек и на страшни Божји Суд о другому Христу Богу пришествију”.

КЛЕТВА

Поред молитве за опроштај, Петар Први је у самртном часу бацио и анатему на све који не верују у његове последње речи и препоруке, или на онога који „не би све то послушао... Исто тако, да Бог даде и ономе који би вас од вјерности к благочестивој и христољубивој Русији одлучити поискао и свакојему, ако би се који од вас Црногораца и Брђанах нашао да помисли одступити од покровитељства и наде на јединородну и јединовјерну нашу Русију, да Бог да јаки те од њега живогa месо отпадало и свако добро временито и вјечно одступило”.

У делу аманета који се односи на наследника пише: „А ја на моје мјесто насљедником и управитељем од свега мојега, народскога и црквенога чиним и остављам синовца мојега Рада Томова, у којегa се надам да ће бити човјек од посла и од разума, колико је преблаги Отац Небесни благословио подарити, и којегa Богу и Цару нашему и свему народу црногорском и брдском на вијеки препоручавам свијем срцем и свом душом”. Народна библиотека Србије је до овог вредног документа дошла куповином 1959. године.

Стварање државе

Петар Други Петровић Његош родио се у Његушима 13. новембра 1813. године. Његов отац Томо био је брат тадашњег митрополита Петра Првог, четвртог митрополита из те познате породице. Раде Томов (Његошево световно име) дошао је на Цетиње, у манастир, после стричеве одлуке да га наследи. Ту је научио да чита и пише, а онда је 1825. у школи једног калуђера крај Херцег Новог стекао основна црквена знања. Када се после две године вратио на Цетиње, за учитеља је добио Симу Милутиновића Сарајлију (1791–1847), тадашњег секретара владике Петра Првог, знаменитог српског писца и песника, претечу српских романтичара.

Шта га је научио тај славни српски песник, за кога је Вук рекао да је „пошкропљен лудом водицом”, Стерија да је „чедо магновенија”, а Његош да му је „много дужан”, дознаће се много касније. Данас нема велике дилеме да Сарајлија будућег црногорског духовног и световног владара није „систематски учио”, али је, ипак, на најбољи начин подстакao младог Рада да самостално мисли, развио у њега смисао за велике поетске идеје и први му, на специфичан начин, приближио људе, јунаке који, како је касније писао Његош, „прелазе са бојних пољана у весело царство поезије”.

После смрти владике Петра Првог (1830) Раде Томов је са 17 година постао владика и „управитељ” (владар) Црне Горе. Разуме се, због опште неверице да деца могу да „владају црквом”, Његош је, од самог почетка, више радио на унапређењу државне управе него цркве. Од тих, младићких дана почиње трновит и знаменит пут црногорског владара. Тешко, али врло одлучно, најпре је укинуо институцију гувернадурства (метачка установа сувладарства). Последњи гувернадур Вуко Радоњић био је и раније „пољан” на том положају, а онда је у једном сукобу с Аустријом „направио омашку” и ставио се на њену страну. Врло брзо је смењен са тог положаја, а 1832. и протеран из Црне Горе, па је црногорски владика постао и неформални световни владар у земљи.

Његош је установио Сенат црногорски и брдски као извршну власт, коју је чинило 12 сенатора из најугледнијих породица, већином нахијских и племенских главара. За свој рад сенатори су плаћани 40 талира, а нешто касније 120 талира годишње („плата и хлеб”). Постоји претпоставка да је

Два века од рођења Петра Другог Петровића Његоша

та важна установа створена на основу једне фалсификоване руске поруке. Сенат је био и суд и прва државна институција, чији је главни задатак био да „усаглашава односе између завађених племена“. У пракси, била је то нека врста „државне владе“.

Чувени „Закони отачаства“, по којима су деловале све државне установе, били су нека врста кривичних законика. Цела „управа“ била је концентрисана у једном месту и подређена владици, који је за своје потребе и смештај Сената на Цетињу изградио нову резиденцију (Биљарда). Настојао је да оформи државну управу која ће успешније бранити земљу, ослободити још неослобођене крајеве, увести Црну Гору у савез српских држава и у „коло“ културних народа Европе.

Но, време државне управе и стварања јединствене државе још је било далеко. На том путу стајао је не само недостатак потребних финансијских средстава, већ и опасна племенска аутономија. Свако племе имало је свог наследног кнеза, или једно лице са другим називом, које је власт добијало по рођењу. Све док Његошев наследник није успео да „сатре у крви те наследне функције“, световна власт у Црној Гори није била заокружена.

Од самог почетка своје владавине Његош је настојао да оствари пуно стварно и формално признање Црне Горе у њеним историјским границама. Било је то веома тешко. Његова држава била је зависна од три тадашње велике силе. Русија је била њена заштитница, велика узданица, некад

мајка, а некад маћеха. Аустрија је била моћни сусед, више нужно зло него добро. Иако не више тако моћна, Турска је још увек била опасна, стари и заклето непријатељ, тежак комшија који је полагао „право суверена“. Тешко је и замислити какве је све муке и проблеме имао тај амбициозни, племенити и мудри владар у остваривању самосталности државе којом је владао.

ПОЧЕЦИ ДРЖАВНЕ УПРАВЕ

После Сената Његош је створио и једну мању стајаћу војску (Гвардију), претежно полицијску и судску установу, са задатком да проводи државне одлуке. У почетку је имала само 156 људи, а касније 388. Они су обилазили племена и смиривали неспоразуме. Из угледних главарских породица „регрутовано“ је осам младића, „перјаника“, који су имали плату од 20 талира годишње.

Већ 1837. године владика је у сваком племену наименовао по једног капетана, као јединог представника државне управе. У почетку их је било само 12, а представљали су и власт и суд. Организовао је и прве, у суштини народне судове, а онда увео и почетне порезе, како би финансијски ојачао државу. Године 1834. на Цетињу је основао штампарију и отворио прву школу. Све то је за многе Црногорце било ново, чудно и невиђено.

Цетиње, панорама

Јачање ауторитета цркве и државе

Уместо Митрополије српске цркве у Сремским Карловцима од 1833. године црногорског владике је устоличавао Синод руске православне цркве, где је главну реч водио руски цар. Иако су се испрва прибојавали Његошеве младости, у руском Синоду су се тешили „примерима из ранијих времена“ и благонаклоно гледали у новог црногорског владара. Није прошло много времена, а руске владике су увиделе своју грешку. Црква је у Његошево време била прилично запуштена. Године 1846. имала је десет манастира, 25 калуђера и 230 (а према неким изворима тек 200) свештеника. Углавном су то били слабо образовани сеоски свештеници, имамског профила, попут оних на суседном турском подручју. Хроничари на више места помињу да уместо „звоњења звона, службу божију понегде отвара пуцање из пушака“, уз примедбу да је „Богу свеједно“. Било звон или пушка, „само нека Бог чује да га и Црногорци призивљу“. После Његошеве смрти, руски Синод је цркву поверио „вештијем лицу“.

У унутрашњој политици под Његошевом руком знатно је ојачао ауторитет и државе и владара. Уместо да као црквени поглавар руку уздигнутих према небу клечи и проклиње, он је завађена племена понекад „смиривао“ вешалима и убиствима, средствима којима су се ретко служили његови претходници. Тим чином је опомињао и оне који су хтели да оду под скут скадарског паше. Када је 1837. године на смрт осудио неког сеоског старешину, један аустријски сведок тог догађаја је проценио да је тиме „заувек обезбедио успех даљих реформи, јер се та страшна вест брзо пронела од уста до уста по целој земљи, па од тог времена дрхти Црногорац када чује реч суд“ (М. Екмечић). Свакако, тиме је знатно повећан и ауторитет Црне Горе у целом окружењу, где процес исламизације није био потпуно окончан. У Васојевићима су постојале верски мешане породице: „отац клања, мајка се крсти, а син се чуди“. Иако је био „надконфесионално религиозан“, Његош је за православну цркву на Балкану далеко заслужији него што се обично сматра.

Непрестани сукоби са Турском

Сукоби са Турском испунили су целу хронику Његошеве спољне политике. У већини случајева, реч је о неуспешном ратовању за признавање самосталности Црне Горе. Истина, понекад се ратовало и због глади, односно пљачке турских поседа, али и крвне освете. У сваком случају, најчешћи повод за избијање сукоба био је отпор прихватању турског поретка. Углавном се радило о сукобима око граничних области и препадима ускока („јајоши“) на суседна села под турском влашћу.

Године 1835. Његош је покушао трајније да ослободи Жабљак, али је доживео неуспех. Већ наредне године морао је да стишава и немире у Црној Гори, јер су га његови

противници оптужили код Руса како „ненаменски користи њихову новчану помоћ“. Да би се оправдао, Његош је преко Беча отпутовао у Русију, где је, после дужег чекања, све до поруке руског дубровачког конзула Јеремије Гагића цару да су „оптужбе неосноване“, ипак примљен у Петрограду. Средином 1837. вратио се на Цетиње са увећаном новчаном помоћи руске владе и цара. На том путовању Његош је оставио повољан утисак на руске и аустријске државнике и политичаре. У Бечу је упознао Вука Караџића и Стефана Стратимировића, као и неке друге познате Србе.

Преговори о смиривању сукоба са херцеговачким великодостојником Али-пашом Ризванбеговићем били су варљиве среће. Средином 1836. један локални обрачун претворио се у крвопролиће већих размера, када је херцеговачки паша с војском од 15.000 људи покушао да реши питање пограничне области око Грахова (под влашћу војводе Јакова Ђаковића), које су турске власти сматрале својом територијом, обавезујући га на плаћање наметнутих пореза. У исто време, Граховљани су настојали да се ослободе тих

Два века од рођења Петра Другог Петровића Његоша

обавеза и добију црногорске слободе. Уз посредовање босанског везира, 1838. године, склопљен је уговор о миру, чиме су сукоби накратко окончани.

Када је дробњачки главар Новица Церовић убио гатачког муселима Смаил-агу Ченгића, кога су, после црногорског пораза у бици на Грахову, 1836. године, осуђивали за насиља и називали „страх и трепет Херцеговине“, ратовање у пограничним подручјима је настављено. Тек је 24. септембра 1842. у Дубровнику закључен споразум „између независиме области Црне Горе и пашалука херцеговачкога“. Краткотрајно „братимљење“ поменутог паше и владике Његоша није обуставило ратовање, па је њихов споразум морао да се потврди уговором у Котору 9. новембра 1843. године. Ништа бољи нису били ни односи са скадарским пашом. Након једног већег окршаја 1843. године Турци су

заузели два острвца у Скадарском језеру, Врањину и Лесендро. Његош је настојао да реши спор дипломатским путем, па је 1844. године путовао у Беч како би потражио аустријску и руску помоћ у жељи да врати два поменута острва. Због покушаја да преписком са руским и аустријским дипломатама врати острва у Скадарском језеру, настала је пословица „изгорје ка владика за Лесендром“.

У утврђивању трајнијих и чвршћих граница према Турској и Аустрији, Његош је само донекле успео. После борбе на Космачу (1838) извршено је разграничење Црне Горе са Аустријом, али готово свуда на штету Црне Горе. Том приликом предао је Аустрији манастире Маине и Станојевиће и нешто земљишта према Котору.

У честој и обимној преписци с многим државницима, писцима и другим утицајним људима свог времена, Његош

је показивао да је реалиста који не занемарује стратешке циљеве, рационалиста који не искључује ирационалне силе и државник који храбро именује ствари и појаве правим именом. Мудар, али одлучан био је и у односима с Турцима. Док је са херцеговским везиром Али-пашом Сточевићем успевао да успостави извесну сарадњу, са скадарским везиром Осман-пашом Скопљаком Његош је непрекидно водио безуспешну борбу. Подсећајући га на његове претке, Србе, он му је писао о српском косовском завету, о човештву и нечовештву, да је с „нељудима присиљен да се нељудски понаша, јер иначе (другачије) не би могао све да би хтио“.

Сами себи непријатељи

Спољна политика црногорских владара увек је била одређена напорима за признањем њене независности. Ипак, то

није била главна невоља. Опаснија је била унутрашња нестабилност и слабост државе која није могла да устали своје институције. Све је остајало на констатацији владике Петра Првог, изречене у његовој посланици „Црногорцима и Брђанима“: „Ви сте од свакога цара и краља вољни и слободни, да ви нитко не заповиједа, но нијесте један од другог. Ви слободу своју не познајете, Ви не имате вишијех злотворах од самијех себе и вама нитко ништа не чини без ваше зађевице“. Црногорско друштво тада још није било ослобођено традиционалних авантуриста, који су покушавали да преким путем заседу на мали „царски престо“. Мудри Његош лек за општи напредак видео је само у просвећивању народа. Од 1834. до 1842. отворио је шест школа.

Чврсто верујући да ће Срби и Хрвати у Аустрији у време револуционарних збивања 1848. године извојевати слободу, а не да ће, како се убрзо догодило, само послужити интересима бечког двора, Његош је најпре нудио помоћ бану Јелачићу, а онда наговарао Србију да заједно ослободе Босну и Херцеговину од турског јарма. Али, тадашње држање руске владе и победа европске „реакције“ паралисали су његову активност.

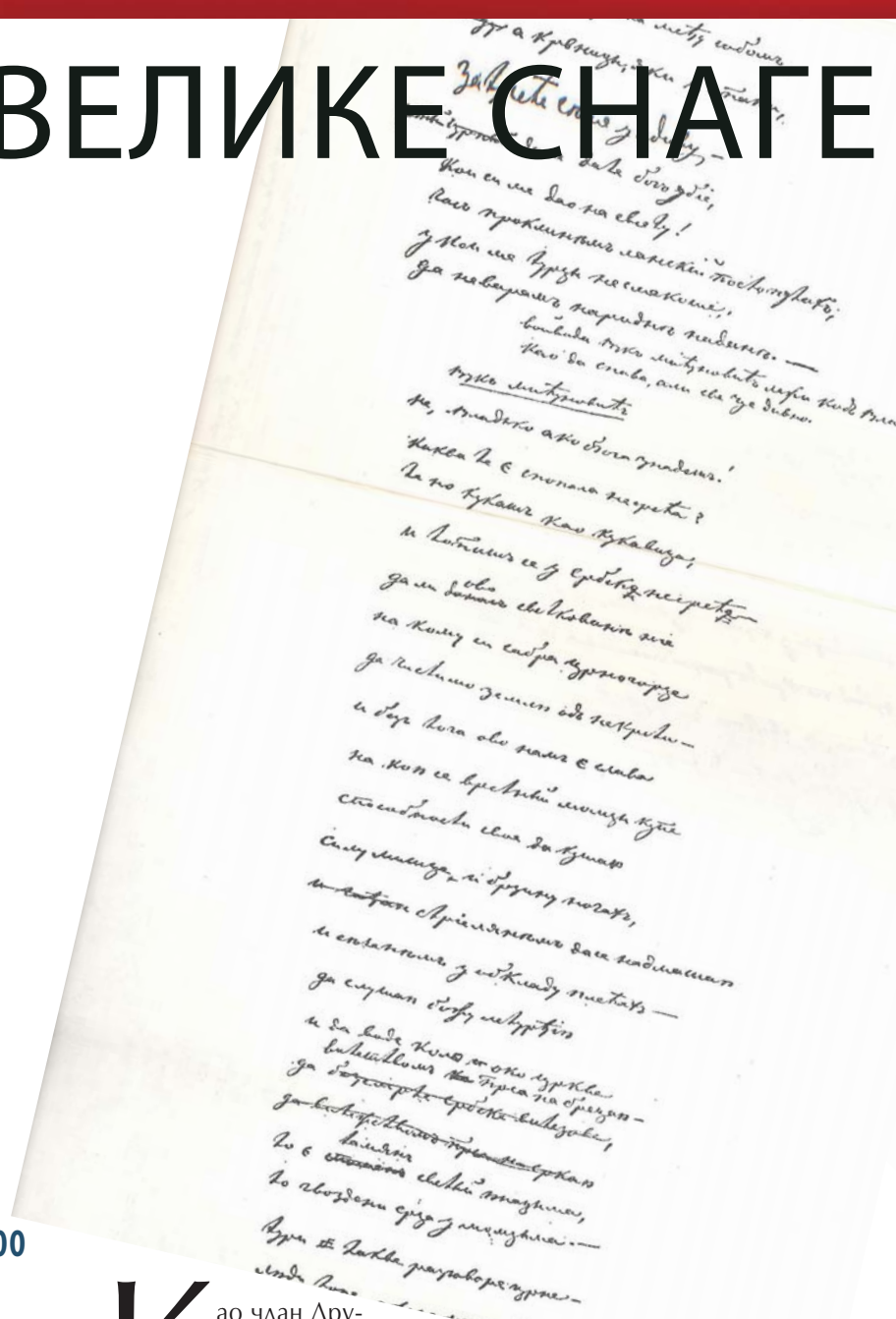
Посматрано у целини, стварање црногорске државе и победа писаних закона над обичајним правом део су историјског процеса ослобођења српског народа из окова Турског царства. ■

ПЕСНИК ВЕЛИКЕ СНАГЕ

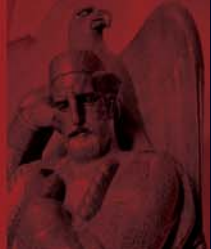

У свом кратком животу Његош је написао 12 књига, али су о његовом стваралаштву други написали близу 200 публикација. Највише тумачења и осврта у библиографији односи се на његова три најважнија дела: „Горски вијенац“, „Луча микрокозма“ и „Лажни цар Шћепан Мали“. Матица српска у Новом Саду, наша најстарија институција науке и културе, брижљиво чува све што је Његош икада написао и све што су други написали о њему. Та институција има и најбогатију збирку првих примерака Његошевих књига, њихове преводе на 18 језика и богату библиографију од око 17.000 јединица.

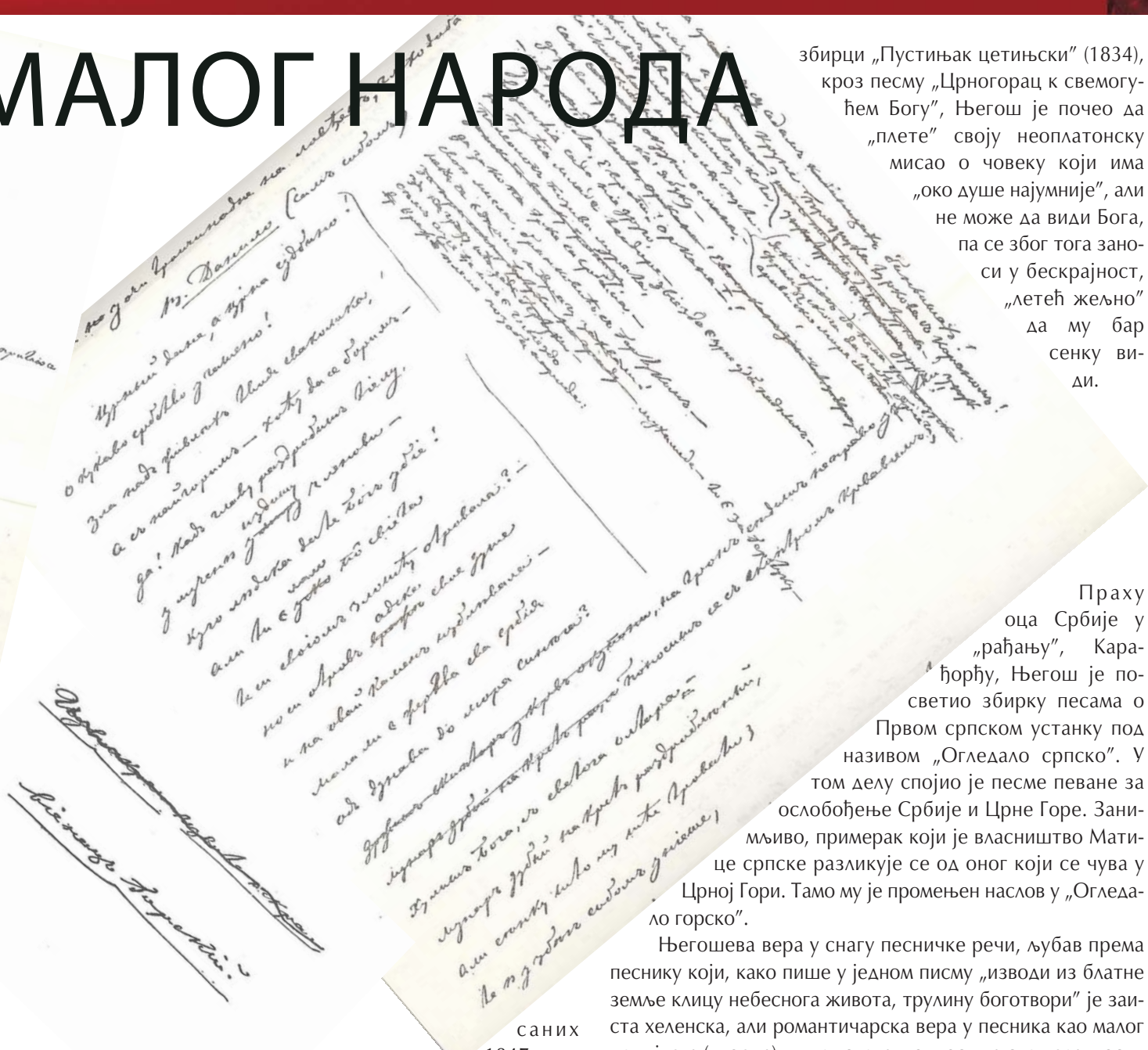
Као члан Друштва свесрпске словесности, претходнице САНУ, Његош се 1845. учланио у Матицу српску. Ту је штампао прве две збирке песама (1834). Занимљиво је да је први текст о Његошу објављен у Матицином листу „Летопис“ (1833). Аутор текста Лукијан Мушички (1777–1837), најученији Србин тог времена и чувени поета, свој осврт о славном црногорском песнику насловио је са „Пустињак цетињски“. Његош се и касније на њега ослањао називајући га „геније наше расе“.

У мањим епским песмама Његош се показао као владар једне мале државе, вођа народа који се бори против мрског непријатеља. Приказао је трагично херојство свог народа у сталној борби с Турцима. Почев од првих песама из 1834. године, преко „Свободијаде“ писане 1835. (штампана 1854), па све до „Куле Ђуришића“ и „Чардака Алексића“, пи-

МАЛОГ НАРОДА

збирци „Пустињак цетињски“ (1834), кроз песму „Црногорац к свемогућем Богу“, Његош је почео да „плете“ своју неоплатонску мисао о човеку који има „око душе најумније“, али не може да види Бога, па се због тога заноси у бескрајност, „летећ жељно“ да му бар сенку види.

Праху оца Србије у „рађању“, Карађорђу, Његош је посветио збирку песама о Првом српском устанку под називом „Огледало српско“. У том делу спојио је песме певане за ослобођење Србије и Црне Горе. Занимљиво, примерак који је власништво Матице српске разликује се од оног који се чува у Црној Гори. Тамо му је промењен наслов у „Огледало горско“.

саних 1847. године, Његош је певао у стилу народног српског песништва. Неке лирске песме писао је без жеље да себе истакне. Таква је песма „Плач или жалосни спомен“ (1844), дирљива елегична у стилу интимног надгробног говора и епитафа. Песма „Три дана у Тријесту“ (1844) духовито говори о његовим симпатијама за грациозне даме, а песма „Парис и Хелена“ или „Ноћ скупља вијека“ (1845) је „хеленски еротична песма у којој је Емпедоклова визија љубави изведена романтичарским поетским језиком“.

Многи књижевни критичари сматрају да су најуспешније Његошеве рефлексивне песме, где је „удружио осећања са размишљањем“. У тим песмама он је слободније и потпуније изражавао свој идеализован поглед на свет. У

Његошева вера у снагу песничке речи, љубав према песнику који, како пише у једном писму „изводи из блатне земље клицу небесног живота, трулину боготвори“ је заиста хеленска, али романтичарска вера у песника као малог демијурга (творца) вишег света у односу на свет реалности и „трпије“. Дакако, Његош је песник и те муке, трпљења, борбе у знаку „нека буде што бити не може“, песник великих епско-лирских визија космоса, земаљских видика и људских питања, песник сугестивне дијалектике и синтеза тих древних и вечитих супротности.

Иако целокупно Његошево књижевно дело привлачи и дуго ће привлачити истраживаче, највише пажње заслужује његов „Горски вијенац“. Та монументална поема је у пишевом рукопису сачувана до 1528. стиха, док је остатак рукописа (1291 стих) и до данас остао непознат широј научној јавности. Сем тога, познати и непотпуни рукопис „Горског вијенца“ не чини ауторов коначни текст, спремљен за штампу, већ основни текст у који је уносио неке измене и исправке.

Свакако најбоље и најпопуларније Његошево дело је, како сам песник каже, „историческо собитије при свршет-

Манастир у Цетињу

ку 18. века”, које говори о томе како је владика Данило (1670–1735), родоначелник црногорске династије Петровића – Његоша, по преузимању световне и духовне власти припремио и спровео истрагу потурица и кренуо да, корак по корак, ослобађа земљу. Карађорђе Петровић (1762–1817) је рушио турску власт у Србији и започео модерну историју српских земаља ван Црне Горе, а владика Данило је „пркосећи Турцима”, чак и по цену крвавог погрома, унапредио јединство црногорских племена. Његов углед у Црној Гори био је велики, а стварна власт мала, због самовоље племена и њихових међусобних зађевица. За његово доба успостављене су прве везе Црне Горе са Русијом. Поносни Његош, који је после преузимања власти од свог стрица, владике Петра Првог, морао да настави ратовање с Турцима, желео је кроз уметничко дело да изрази епско-драмску визију своје земље тога времена. За њега, то је била земља Срба у којој се могла чути и реч о слободи, држава која се стварала у непрекидној борби с Турцима.

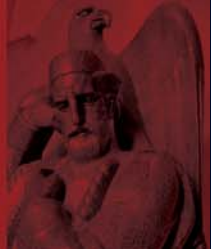
Бесмртност жртве за слободу

У „Горском вијенцу” непрекидно провејава идеја о бесмртности жртава палих у борби за слободу. Снажно је испољен утицај народне традиције, код Црногораца тада готово једине уметничке и филозофске традиције. То је првенствено хроника у десетерцу, у којој блиставо казивање о херојским догађајима и јунацима даје парадигме (узоре) и идеале. Сем тога, то је гномички исказана мисао која обухвата дуготрајно народно искуство, па тако постаје „крилат мисао” која одолева променама. Његош је своје приповедање и мишљење „преобразио” на уметнички непоновљив начин. Веома умешно створио је драмску напетост из-

међу ликова који су сагласни у главном циљу да се мора „рашчистити с потурицама”. Велика тензија између Црногораца и омражених Турака прерасла је у тежак беседнички агон (надметање речима). На једној страни Турци безрезервно верују у принципе своје исламске и државне традиције и законе силе, а наспрот њима Црногорци верују у успех у борби против те силе, српску херојску и етичку традицију, своје обичаје и схватања. Кроз све то провлачи се нит Даниловог вапаја и мука да усклади вољу главара и своју идеју. А онда, док очекује вести о истрази, стари и искусни игуман Стефан, својом мишљу и духом мудро „допуњава” владика Данила и друге да „хармонизују неслагања”.

Иако млад, Његош је добро осећао и познавао хераклитовске супротности (све се састоји у бивствовању, догађању и делатности) и балканска (посебно српска) дуалистичка искуства. Врло успешно је хармонизовао и синтетизовао овоземаљко време и људску судбину, паганско (многобожачко) време и хришћанско осећање судбине. Данилову потресну дилему између ослушкивања лелека у свету и у својој земљи и – одлуке „нека буде што бити не може”, игуман Стефан, кога иначе побожно слушају и остали, битно надопуњује и чак мења спознајом о „нужности страдања и борбе” ради одбране умних и егзистенцијалних вредности, ради народних светиња и части, ради великих спомена што их песма даје. У том смислу, Његош актуелизује балканску, старохеленску мудрост и српску традицију, усмеравајући то ка апотеози (величању) српске духовности. Песник то постиже својим поетским језиком у ритму стиха.

„Горски вијенац” има облик драме, јер ликови у њему говоре у облицима драмског дијалога и монолога, коло говори и пева као да је антички хор, а не само наше српско коло. Ипак, то није драма. Ово „историческо собитије” је оригинално лирско-епско „претварање” античких дијалога, посебна драматизована поетска хроника мишљења, „где поетски снажно доминирају епско-лирске партије појединих личности и хора” (С. Леовац). То је његошевско преображење Есхилове лирско-епске трагедије и хеленског филозофског дијалога, уз прихватање неких тековина европског романтичарског наслеђа, које је било доступно и блиско Његошу. Он је, попут Пушкина, синтетизовао извесна књижевна искуства како би целовитије обухватио „човекове судбине и судбине народа”. Својеврсном синтезом старобалканске и европске културе и српског народног и уметничког предања, Његош је својим делом прихваћен у свим

српским крајевима, а „Горски вијенац“ у извесном смислу постао национална Библија. Али, он није само то, већ и високо уметничко дело које поетски открива дубље корене националних и уопште људских питања.

Различите стране живота

Поред дубоке мисаоности, јасно усмерене идејности и свеобухватности живота, кроз дело су „провучени“ и сви облици свакодневног живота: обичаји, навике, празновернице, снови и слутње, а онда и карактеристична збивања: погранични сукоби, убијање на веру, отмице жена, скупштине, заклетве. Ту су и жене, од трагичне сестре Батрићеве и нежне снахе Милоњића, до безимене бабе. Животу је прилазио са разних страна, па отуда и мноштво узвишених сцена, језивих, трагичних, дирљивих, ведрих и комичних догађања.

„Горски вијенац“ својим обликом и дикцијом подсећа на грчку трагедију. Штампан је у години веома значајној за српски језик. Уз Његошев славни спев, у Бечу су тада објављени: Вуков превод „Новог завета“, збирка песама Бранка Радичевића и „Рат за српски језик и правопис“ Ђуре Даничића (1825–1882), највећег српског филолога, великог поштоваоца Вуковог дела и једног од највећих радника на проучавању српског језика. С обзиром на значај ових књига, 1847. година сматра се годином победе нових идеја о реформи српског језика, писма и књижевности.

Његош је у дванаестерцу испевао поему „Мисао“ (1844). Као највиша људска особеност и творевина, „мисао има против себе мисао“. Дубоко свестан релативности (условљености) свега, у песми „Тројица вас насамо...“ (1844) био је ироничан према поети, филозофу и астроному, који нису узимали у обзир неумољиву реалност. Сматрао је да права, аутентична мисао, усклађује космолошке и егзистенцијалне, идеалне и реалне проблеме. Ова поема у извесном смислу представља увод у „Лучу микрокозму“ (1845).

„Луча микрокозма“ је метафизички (натчулни) спев, јединствен у српској књижевности. Његош је идеју о генези људског пада из стања чистог духа и анђела у стање човека који пати епски развио у причу о сукобу Бога и Сатане, о Сатаниној побуну и његовом паду. Само је „искра остала у човеку“, једина светлост у том људском свету телесности и заборава, трулости и мрака. Само мисао може да наслутити „прву славу“, прву и праву егзистенцију. Његошева оригиналност није у идејама о преегзистенцији, које су раније дали Платон, неоплатоничари, Ориген, већ је песничког карактера, кроз остварење приче, посебно у лирско-рефлексивном опису човека и његовог духа.

Окосница приче указује на Сатанину побуну против Бога, али говори и о човековом понашању у „Сатаниној војсци“, због чега је „бачен на земљу“ да испашта казну у „забраву и привиђењима“. Предмет спева није ни мистерија душе као код Дантеа, ни преображај приче унутар библијског оквира као код Милтона. Његош је инспирисан балканским искуствима и својим визијама библијске приче и филозофских ту-

мачења људске егзистенције. Због тога његове песничке идеје о Богу и Сатани и свему другом што је предмет спева, преображавају старе догматичне идеје. Сатана је повремено лик великог људског духовног интегритета, а не само оличење зла. Он је у Његошевом делу велики противник Богу и духом, а не само силом. Кажњени људи живе на земљи ипак с мишљу – „искром“, која је оно најбоље и највредније у њима, која их повезује с вишим сферама духа, и преко њих са Богом. На барокни и романтичарски начин приказане су борбе војски Бога и Сатане. Поетски доминирају медитативни стихови о тужном сазнању човекове беде и несреће, о „жедном тумарању“ кроз мрак, кроз сан и заборав, кроз привиђења до смрти. Ту су и стихови о нади у бесмртност чисте душе у „пољима блаженим“, о вери „у творењем освештаном храму“ на земљи и у васиони.

Лажни цар у Црној Гори

Његошево дело „Лажни цар Шћепан Мали“ (1851), „историческо збитије осамнајестога вијека“, настало је, како је сам песник записао, после испитивања архивске грађе у Млецима 1847. године, с намером да у драмском облику прикаже Шћепанову „чудноватост“ и „важност догађајах“ у којима је учествовао овај „лажа и скитница“. За разлику од „Горског Вијенца“, „Лажни цар Шћепан Мали“ садржи мало лирских и рефлексивних, а више драмских елемената. Радња је усмерена на одређене ликове, посебно на „случај“ скитнице и мистификатора Шћепана, настојећи да осветли оне који су тог лажног руског цара признали и оне који то нису. То је драма о сукобима међу самим Црногорцима, мањине коју представљају паметни, смели и поносни игуман Теодосије и владика Сава, и већине коју чине сви остали главари и народ као маса, као хор. У исто време, то је драма о Црногорцима који су се пред опасношћу ујединили и Турцима који су с великом силом кренули да ухвате и убију самозваног руског цара и „умире“ Црногорце. У четвртном

Трсџ око 1880. године

Надгробна плоча у Његошевом маузолеју

„дејствију” Црногорци по сазнању да је Шћепан лажов и скитница, пружају „отпор” руској делегацији и књазу Долгорукову, бранећи Шћепана ради одржавања и подизања народне самосвести и уједињености. „Шћепан Мали” је драма ироније „случаја” који прераста у малу „повесну судбину” борбе за слободу, опијености слободом и народношћу. То је на занимљив дијалошки начин изведена драма о беседничким двобојима људи разних табора, драма која показује и типске и карактерне црте личности. У беседничком двобоју између турског беглербега и игумана Теодосија, игуман говори о својој земљи и њеним људима: „Ако није мјеста за живљење / а оно је мјесто за причање... / из кога ће наша покољења / вјечну силу душевну сисати”.

У стварности, Шћепан Мали је самозвани цар и управљач Црне Горе (1767–1773). Он је вешт човек, који се према неким тврдњама презивао Раичевић. Искористио је популарност Русије у Црној Гори, тадашњи степен оствареног јединства црногорских племена и тежњу народа да уништи племенску анархију. Знајући за погибију руског цара Петра Трећег, кога је уклонила његова жена Катарина Друга, самозванец непознатог порекла, који се ниоткуда појавио у Боки као народни лекар, протурио је вест да је управо он руски цар Петар Трећи. У јесен 1767. скупштина црногорских главара у Чеклићима признала је Шћепана за „руског цара” и довела га на власт. Покушај владике Саве да „разобличи Шћепана као самозванца” није успео.

Делатност црногорског самозванца имала је одјека и код суседних племена у Албанији, Херцеговини и Боки, а вест о Шћепановом „крунисању” стигла је и до Русије и

Француске. Млечани су се плашили Шћепановог утицаја на њихове православне поданике у Приморју, па је млетачки Сенат одлучио да га отрује. Војно је интервенисала и Турска 1768. године. Пошто се Шћепан слабо снашао у борби, Црногорци су претрпели пораз, а у међувремену је и Катарина Друга у Црну Гору послала кнеза Долгоруког да „разобличи” самозваног цара и позове Црногорце у рат против Турске. Долгоруки је Шћепана најпре затворио, али га је убрзо, видевши да ужива велики углед у народу, ослободио из затвора. После одласка Долгоруког, Шћепанов углед је нагло опао, па га је, потплаћен од Турака, 1773. године убио слуга. Његош је о њему написао дело с поруком: „Свак је рођен да по једном умре, част и брука живе довијека”.

Последња путовања, болест и смрт

На несрећу, већ 1849. отпочела је Његошева тешка борба с туберкулозом. Током наредне две године највише је боравио у Италији, где је, за време лечења и одмора, често мислио о Црној Гори и њеној судбини у везама са другим народима. Лепоте Италије, културни и уметнички споменици из минулих епоха, оставили су дубок траг у његовом духу.

Трст је први европски град који је Његош детаљно упознао. У њему је, дуже или краће, путујући у Беч, Петроград и Италију, боравио петнаестак пута. Та слободна лука, космополитски центар северног Јадрана, град претежно италијанске културе, имао је посебан значај у Његошевом животу и делу. У њему су га сви срдачно дочекивали, како ау-

стријски званичници (Трст је тада био под влашћу Аустрије), тако и људи из бројне јужнословенске колоније. Сем неких занимљивих детаља из Његошевог личног живота и писничког рада, за Трст су везани и други важни догађаји. Наиме, највећи део највреднијих написа његових савременика, како за живота, тако и након смрти, настао је или објављен баш у том граду. Ту, на „раскрсници“ Његошевих путева, почели су и први преводи његових стихова на италијански језик.

Већ тешко болестан, Његош се 12. јуна 1850. године поново упутио у Трст, где је, по препоруци лекара, намеравао да се лечи. На путу за Италију, у Дубровнику је руском конзулу Јеремији Гагићу оставио написани тестамент. Из Трста је већ сутрадан продужио за Падову, где се, због погоршања болести, уместо два месеца, задржао само двадесетак дана. У допису „Србским новинама“, упућеном из Трста на дан када је Његош отпутовао, писало је да је „слаба надежда да ће црногорски Владика оздравити“.

По повратку из Италије (јула 1850) писао је Јеремији Гагићу: „Ево мене опет у Црној Гори. Не допуштише ми лекари италијански и тријестински ни да бање чиним, ни да воде пијем, а велика запара италијанска веома ме бјеше ослабила, тако да не могах готово на ноге стати. Ја пожелих за некоје вријеме повратити се у своје отечество. Многи ме о томе совјетоваше да се у родни климат повратим, да се ако штогод опоравим и док се вријеме мало олади, па снова пођем у Италију. Ја узмем совјет од најбољи лекара чим ћу се у то вријеме ја овдје видати. Ја сам сада доста слаб, али се надам, ако Бог да, скороме побољшању здравља“.

На свом последњем путовању по свету, тражећи лек опакој болести, Његош је на путу за Беч у новембру 1850.

поново прошао кроз Трст, баш као и у повратку, путујући преко Венеције у Напуљ, средином децембра исте године. Боравећи у Трсту тих неколико дана, поводом посете свом пријатељу, трговцу Спиридону Гопчевићу, испевао је песму „Пировање“, која је објављена у новосадској „Даници“ (1863).

Надајући се да ће блага медитеранска клима повољно деловати на његову „грудну болест“, Његош је зиму и део пролећа 1851. провео у Напуљу. Тамо се сreo са српским писцем Љубомиром Ненадовићем (1826–1895), сином проте Матеје, човеком широког европског образовања, који је од умног Доситеја прихватио култ науке, разума и памети, а од романтизма веру у људски прогрес. У својим чувеним „Писмима из Италије“ описао је низ појединости из времена боравка Његоша у Напуљу и другим италијанским градовима. Са Ненадовићем Његош је обишао средњу Италију, од Рима и Чивитавекје, преко Ливорна и Пизе, до Фиренце, где су се растали.

Из Фиренце, владика је преко Ђенове, Торина, Милана и Венеције 16. маја 1851. стигао у Трст. После неколико дана, због узнемирујућих вести које су му стигле из Црне Горе, упутио се у Беч да одатле затражи руску помоћ и прегледа се код доктора Јозефа Шкоде. Шкода му је казао „праву истину“ о болести и саветовао га да до краја јула остане у летовалишту Хицинг у близини Беча. На повратку у Црну Гору Његош се у Трсту последњи пут задржао до 18. августа, а онда кренуо у отаџбину. Живео је још само два месеца. Умро је на Цетињу 31. октобра 1851. године. Тршћански Срби одржали су му опело у цркви Светог Спиридона.

Његошева последња жеља била је да буде сахрањен у капели на Ловћену, што је и учињено. Од 1974. године, на месту његове заветне капеле на Језерском врху, на висини од 1660 метара, налази се Његошев маузолеј, урађен по пројекту вајара Ивана Мештровића. У капели је смештена Његошева монументална седећа фигура, са отвореном књигом на коленима. У подземној крипти, у мермерном саркофагу, сахрањени су Његошеви посмртни остаци. Митрополит Амфилохије је, поводом 200. годишњице његовог рођења, затражио да се обнови црква Светог Петра Цетињског на Ловћену.

Поводом Његошеве смрти, тршћанска штампа је много писала о творцу „Горског вијенца“ и Црној Гори. Сем уобичајеног описа Црне Горе као „природне тврђаве“, осврта на црногорску историју и начин живота Црногораца, опширно је приказан Његошев државнички и просветитељски рад. Наведено је да је владика у Црној Гори „основао школе у којима ђаци уче да пишу и читају на националном језику, и на ћириличном и на латинском писму“ („Diavoletto“). У написима је истицано да упркос „општем поштовању које је уживао“, Црногорци напредују „спорим корацима“, највише због „наслеђене гордости народа и његове несклоности свему новоме“. Владика није успео да „искорени убиства због крвне освете без обзира на ауторитет и старање“. Чувена Његошева штампарија је само годину дана надживела свог доносиоца. Године 1852. оловна слова претопљена су у муницију. ■

Два века од рођења Петра Другог Петровића Његоша

Пише
Александар РАДИЋ

Лед је кренуо

Н и једна влада у региону није показала посебно велику вољу да, суочена са последицама глобалне економске кризе, новац троши на авионе. Тек када су ресурси истрошени, односно када су стриктна правила одржавања технике то наметнула, „лед је кренуо“ и за сада су две државе из нашег окружења донеле одлуку како ће одржати ловачку авијацију.

Хрватска се одлучила за јефтино решење и користиће старе добре МиГ-21. Румунија је отишла корак даље и набавиће F-16, додуше полован, али са активно самонавођеним ракетама ваздух-ваздух. Обе државе желе нове авионе, али такви планови за сада су одложени за будућност, када се очекују повољније економске прилике.

Н е улазећи у економске прогнозе, задржимо се на анализи одлука наших суседа. Хрватска је за почетак, пре пет година, израдила тактичку студију и процесну логистичких предуслова за прелазак на савремене борбене авионе. Водећим произвођачима послат је захтев за информацију, заснован на намери да се набави 12 авиона. Неке фирме одмах су реаговале и покренуле маркетиншку обраду тржишта за продају нових авиона. Појавиле су се алтернативне понуде за половне авионе од F-16 до МиГ-29.

Недостатак новца наметнуо је другачији развој догађаја и уместо набавке авиона затражене су понуде за ремонт МиГ-21. За уговор водила се жестока битка лобиста који су заговарали ремонт у Украјини и Румунији. У јавности су се чуле тешке речи са обе стране, које су објављивале чак и поверљиве документе и све то да би се дошло до уговора од скромних 14 милиона евра, суме за коју се у свету савремене авијације не може добити ништа више од рецимо 15 процената једног новог борбеног авиона. Посао су добили Украјинци, који ће обезбедити Хрватској дванаест МиГ-21 са

временским ресурсом од 10 година или 750 часова у ваздуху.

Румунија је деведесетих година спровела модернизацију МиГ-21 у којој су, од 110 авиона, на само 25 уграђени радар и остали системи потребни за ловачку намену. Део ловаца-пресретача „преквалификовани“ су у јуришнике и остатак су били двоседи који су били и остали тренажни авиони. Пре неколико година Румуни су се надали релативно брзој модернизацији у три корака. У првој фази планирали су да овладају сложеном техником, набавком 24 половна F-16, затим у

наредној фази требало је да уведу у наоружање 24 нова F-16 и у последњој, трећој фази, 24 савремена вишенаменска авиона F-35.

На папиру добар план „сломио“ се пред недостатком новца и зато су, после примљених понуда, Румуни прихватили 12 половних F-16 AM/VM. Од будуће румунске ескадриле F-16, девет авиона су из португалских

вишкова, а три из америчких. Сви ће бити доведени на стандард пакетом модернизације који ће Румунима дати солидну моћ за регионалне оквире. Осим ракета AIM-120C AMRAAM за ваздушни бој преко зоне визуелног откривања циља имаће стандардне ИЦ ракете кратког домета AIM-9M *сajдвингер*.

Р умунско ратно ваздухопловство имаће офанзивне способности јер ће F-16 имати у борбеном комплекту ласерски вођене авио-бомбе GBU-12 и вођене ракете AGM-65H и KB *меверик*. За авионе ће бити набављени уређаји за интеграцију у систему размене информација, савремени навигациони систем са интегрисаним GPS и инерцијалним системом и приде три подвесника за електронско ометање AN/ALQ-131.

Према динамици пренаоружања први F-16 биће примљени 2016. године, а током 2017. године пилоти и технички састав овладаће техником и авиони ће бити уведени у строј. ■

Хрватска се одлучила за јефтино решење и користиће старе добре МиГ-21. Румунија је отишла корак даље и набавиће F-16, додуше њолован, али са активно самонавођеним ракетама ваздух-ваздух. Обе државе желе нове авионе, али њакви њланови за сада су одложени за будућност, када се очекују њовољније економске њрилике.

Све државе на Балкану одавно су најавиле набавку савремених вишенаменских борбених авиона. Када је са речи требало прећи на дела као главна препрека показао се новац.

Лице и наличје сиријске кризе

Подгрејани *хладни раи*

Пише Александар ПЕТРОВИЋ

На геополитичкој шаховској табли у току је тешка позициона партија великих играча чији ће се исход решавати на подручју Блиског истока. Да ли је грађански рат у Сиријској Арапској Републици верски или етнички, регионални или глобални сукоб, да ли у његовим коренима почива тежња за демократизацијом друштава арапског света, или су по среди интереси око експлоатације енергије, знаће се, највероватније тек када победник буде познат. И ако победника уопште буде.

Амерички магазин „Форбс“ крајем октобра ставио је име Владимира Путина на прво место листе најутцајнијих лидера света. После три године неприкосновено први, Барак Обама „склизнуо“ је на другу позицију. Трећи међу најмоћнијима је кинески председник Си Ђипинг, док је четврти Папа Фрања.

Оваквом поретку међу првом двојицом, између осталог, допринео је расплет афере „Сноуден“ у којој је Кремљ показао прилично одлучан став да Америци не изручи одбеглог оперативца ЦИА, по цену озбиљног захлађења дипломатских односа, као и двонедељна блокада Конгреса током које је, према неким проценама, економија САД претрпела штету од око 24 милијарде долара.

Ипак, најзначајнији разлог који је председника Руске Федерације са трећег места на Форбсовој листи избацио на прво, јесте његова улога у актуелној кризи у Сирији. Уопште, грађански рат у Сирији у коме је до сада живот изгубило око 120.000 људи, по много чему представља прекретницу у односима великих сила, нарочито када је реч о решавању криза у зонама где се њихови интереси преклапају. Први пут, после дужег времена, руско противљење интервенцији Сједињених Америчких Држава и

њених савезника скоро да је прекорачило границу дипломатије и прешло у латентну претњу да ће Руси посредно узети учешће у сукобу, пре свега испоруком савремених ПВО система Сирији, али и појачаним присуством дела ратне флоте у Средоземљу.

Данас, када један део светске јавности са скепсом, а други са притајеном надом очекује мировну конференцију у Женеви, најављену за јануар, питање које се намеће је какав ће бити исход сукоба у Сиријској Арапској Републици. По свему судећи, извесно је да ће имати регионалне, али и глобалне консеквенце, далеко значајније од промене поретка на неформалној листи најмоћнијих људи света.

Јавно лице сукоба

Иако је, летос, већина аналитичара била сагласна у оцени да је питање дана или евентуално недеље, када ће САД почети ваздушне ударе по снагама које контролише влада председника Башара Ел Асада, то се није догодило. Повод да Америка „уведе метак у цев“ био је напад хемијским оружјем 21. августа у предграђу Дамаска, у коме је страдало око 1.400 људи. Вашингтон је као кривца за употребу сарина означио Асада и заложio се да Савет безбедности УН одобри успостављање „зоне забране летова“ изнад Сирије, што би отворило могућност интервенције НАТО, налик оној која се десила у Либији.

Премда су САД са Великом Британијом и Француском већ више пута покушавале да у Савету безбедности издејствују строжије санкције против званичног Дамаска, Русија и Кина су то одбиле, запретивши ветом. Слично се догодило и у случају напада хемијским оружјем. Москва је прво изразила „озбиљну сумњу“ у наводе западних земаља, да би убрзо затим Путин рекао да је извесно да кривицу за напад сарином носе побуњеници који су на тај начин покушали да исценирају повод за страну интервенцију против регуларне сиријске војске.

Овакве поруке из Русије могле су се чути и пре. Наиме, шеф руске дипломатије Сергеј Лавров више пута је током маја изјављивао да радикална сиријска опозиција чини све што може да изазове војну интервенцију Запада. Русија је нешто касније чак доставила и доказе о томе да су побуњеници употребили бојни отров, док званична међународна комисија која је испитивала овај случај није одредила кривца, већ је само констатовала да је сарин употребљен против цивила. Занимљиво је и то да је Организација за забрану хемијског оружја OPCW ове године добила Нобелову награду за мир, управо због ангажовања у Сирији.

Претње интервенцијом

Напад хемијским оружјем, чинило се, била је кап која прелива чашу жучи против режима Башара Асада, па су се војним претњама против Сирије Вашингтону придружиле Велика Британија и Француска. Међутим, у британској јавности дошло је до снажног отпора против мешања у сиријску кризу, па је предлог премијера Дејвида Камерона да се снаге Уједињеног Краљевства придруже војној кампањи САД, одбачен у Парламенту.

С друге стране Ламанша, председник Франсоа Оланд пружио је безрезервну подршку Обама и понудио ангажовање француске војске и без одобрења скупштине, будући да за то, захваљујући председничком систему, има овлашћења. Због таквог става Оланд је био изложен оштрим критикама домаће, али и дела међународне јавности.

У тренутку усијања кризе и завршних припрема за војну интервенцију САД, почетком септембра догодио се

самит „Г-20“ у Санкт Петербургу који је на изванредан начин преокренуо читаву ситуацију у корист руске позиције. Наиме, у прилично напетој атмосфери која је владала међу лидерима најмоћнијих земаља света, када је председник Обама захтевао подршку и разумевање за напад на Асада, Влади-

мир Путин изјавио је да ће Русија „помоћи (сиријским властима) као што то чини и сада – испорукама наоружања и путем економске сарадње“. Била је то прва отворена порука првог човека Русије да „велики медвед“ неће мирно посматрати како Американци употребљавају силу у Сирији.

Иако је и раније било доста спекулација о томе да ли је Русија испоручила, или тек треба да испоручи савремене

ПВО системе влади Башара ел Асада, Москва је послала неколико конкретних порука Западу да ову кризу неће решавати сами. Русија је, да подсетимо, у Средоземно море послала неколико ратних бродова како би „пратили ситуацију“, а било је најављено и њихово пристајање уз обалу Сирије, тачније у поморску базу Тартус која је једина база руске морнарице на Медитерану.

У тренутку када се учинило да је улог ове кризе превелики, Москва је изнела предлог да се хемијско наоружање којим располаже Сирија стави под међународну контролу и уништи. Готово истог тренутка из Дамаска је стигао пристанак, али како је Асад рекао „због Русије“. Уследила је серија састанака шефова дипломатија Керија и Лаврова у коме је дат рок у коме би овај посао требало да се спроведе, а затим и резолуција Савета безбедности која је дала легитимитет руском предлогу.

Гордијев чвор Блиског истока

Грађански рат у Сирији тренутно је најсложенија безбедносна и политичка криза на свету. Премда је њена „акут-

Данас, када један део светске јавности са скепсом, а други са пријатном нагодом очекује мировну конференцију у Женеви, најављену за јануар, питање које се намеће је какв ће бити исход сукоба у Сиријској Арајској Републици. По свему судећи, извесно је да ће имати регионалне, али и глобалне консеквенце, далеко значајније од промене поретка на неформалној листи најмоћнијих људи света.

на“ фаза почела на крилима „арапског пролећа“, корени проблема у тој блискоисточној земљи много су дубљи.

Овај сукоб, као што је био случај и у Либији, има неколико димензија: верско-етничку која земљу доминантно дестабилизује изнутра и економско-безбедносну која од стране што регионалних, што глобалних геополитичких играча, добија „импульсе“ споља.

Већину становништва Сиријске Арапске Републике, око 90 посто, чине Арапи исламске вероисповести и то углавном сунити – око 70 посто. Остатак арапског становништва чине алавити – око 15 процената и око два одсто исмаилита. Курда има око седам процената, док остатак чине хришћани различитих конфесија и етничких припадности.

Председник Сирије, Башар ел Асад, који је на власт дошао после смрти свога оца Хафеза, припада етничко-верској групацији Алавита. Његов отац владао је током пет узастопних председничких мандата на које је биран референ-

Грађански рат у Сирији ипренушно је најсложенија безбедносна и политичка криза на свету. Према да је њена „активна“ фаза почела на крилима „арапског пролећа“, корени проблема у тој блискоисточној земљи много су дубљи.

думима без противкандидата, што је, такође, био случај и са његовим сином Башаром. Чињеница да шеф државе припада мањинској верској заједници била је једна од варница која је упалила сукоб, као и чињеница да је успостављена прилично ауторитарна власт породице Асад.

Сиријска опозиција, како је најчешће називају медији, углавном је састављена од сунита и вехабија које подржава Саудијска Арабија, Катар али и Турска. Међутим, побуњеници нису јединствени. На терену, како је известила

„Алџазира“, у септембру ове године постојало је скоро 30 фракција, које некад самостално, а некад здружено изводе операције против владиних снага. Оне су махом одбиле послушност „Сиријској националној коалицији“ чије је седиште у Турској, а која је до тада претендовала да представља јединствен фронт против Асадових снага и евентуално, преговарача на предстојећим мировним конференцијама. Медији су извештавали и о прилично крвавим сукобима међу групама побуњеника вехабија од којих су неке повезане и са Алкаидом.

Та разједињеност додатно компликује ситуацију у земљи, у којој нити постоји јасна линија фронта између зараћених страна, нити су две зараћене стране јасно дефинисане, па онај ко би се, евентуално, умешао у сукоб на страни побуњеника, не би са сигурношћу могао да зна кога помаже и ко ће од те помоћи највише профитирати.

Хезболахова прилика

Сем великих сила, пре свега Русије и САД, утицај на рат у Сирији имају земље региона чији се интереси итекако преклапају на том простору. С једне стране Саудијска Арабија и Катар подржавају и финансирају већи део наоружане сиријске опозиције коју чине углавном сунити. Подршку побуњеницима пружа и Турска, премда није наклоњена вехабијама који чине добар део побуњеничких снага. Интерес Турске је, пре свега, уклањање Башара ел Асада и обезбеђење свог економског утицаја у том региону. С друге стране, граница Турске и Сирије дуга је чак 850 километара, па је министар спољних послова Давутоглу у својим изјавама ишао дотле да је сиријску кризу називао „унутра-

У позадини сукоба и шежњи да се промени сиријски режим, неки сматрају, леже интереси везани за експлоатацију и дистрибуцију природног гаса, пре свега регионалних играча на простору Блиског истока.

шњим питање Турске“. Либан се, званично, држи по страни, али организација Хезболах, чије је седиште у Либану, састављена доминантно од шиита, алавита, али и хришћана, умешала се у сукоб на страни Асадове владе.

Ситуација у Сирији, у војном смислу, била је прилично изједначена све до априла ове године, када се у рат умешао Хезболах, који је заједно са владиним снагама повратио контролу над местом Кусаир. Од тог тренутка почело је снажно лобирање од стране савезника побуњеничких снага према САД и њеним савезницима за војну интервенцију.

Чињеница да је Хезболах отворено стао на страну Асада, још чвршће је одредило позицију Ирана, који подржава Хезболах у борби против Израела, а сада и против сиријске опозиције. Властима у Техерану је јасно да је после

интервенције НАТО у Либији, пажња запада усмерена ка њиховој земљи и да би евентуално рушење Асада и либијски сценарио у Сирији могли опасно да угрозе Иран.

Израел је, пак, веома забринут оваквим развојем ствари на терену, јер би, евентуалним поразом побуњеника био створен снажан фронт њихових противника које би повезивао доминантно шиитски Хезболах, а који би чинили – Сирија, Иран и Либан. Стробовања из Тел Авива нису без основа имајући у виду да је у историји јеврејске државе једино Хезболах успео да им нанесе озбиљнији војнички пораз. Овоме у прилог говори и претња Израела да ће, уколико Сирија добије системе ПВО С-300 од Русије, извршити превентивне ударе по њима јер сматра да би могли бити употребљени против њихове земље. Истини за вољу, ни победа сунитско-вехабијске фракције не би много доброг донела израелским интересима, па би се могло рећи да Израелцима највише одговара „статус кво“ у коме би се њихови непријатељи међусобно борили.

У гасу је истина?

Иако је Америка била најгласнија у оптужбама и претњама Асадовом режиму, неки сматрају да рат у Сирији ипак није амерички рат. У позадини сукоба и тежњи да се промени сиријски режим, неки сматрају, леже интереси везани за експлоатацију и дистрибуцију природног гаса, пре свега регионалних играча на простору Блиског истока.

Наиме, тенденција енергетске политике Европске уније је да уместо термоелектрана на угаљ и нуклеарних централа које, нарочито после катастрофе у Фукушими имају све мање присталица, користи „чисту енергију“, то јест електране на гас. А процењује се да је управо регион Сирије поред Катара и Израела веома богат налазиштима природног гаса и да су та гасна поља могући будући снабдевачи ЕУ, као највећег светског потрошача овог енергента.

Још 2012. године Сирија, Иран и Ирак потписали су споразум о изградњи гасовода који би био вредан око 10 милијарди долара и који би водио од гасног поља Јужни Парс, преко Дамаска и иранске територије, док би један његов крак ишао од Дамаска до либанске луке на Медитерану, одакле би се транспортовао ка европском тржишту. То практично значи да би Ирак и Сирија куповали ирански гас и да би тај гасовод водио преко територија које контролишу шиити или Асадови алавити. Ако се зна да је гасно поље са кога би Иран експлоатисао природни гас подељено између Ирана и Катара, јасно је да би тиме интереси Катара били озбиљно угрожени.

Такође постоје прилично велика налазишта природног гаса на граници Либана и Сирије, недалеко од руске ратне поморске луке Тартус, одакле би се, извесно, тај гас могао транспортовати ка европским тржиштима. С друге стране, Турској никако не одговара да овај пројекат буде реализован јер би поред руског „Јужног тока“ то био још

један озбиљан конкурент пројекту изградње гасовода „Набуко“, управо замишљеном тако да смањи зависност Европе од снабдевања руским гасом.

То укратко објашњава, може се рећи, противприродни савез Турске, Катара,

Рајћу у Сирији не види се крај. И чини се да велике силе, покушавајући да заштити сопствене интересе или одмере војни и политички утицај упадају у сличну замку као деведесетих година на Балкану – не чине ништа конкретно да заштити оне који су овим рајћом највише угрожени, а то је цивилно становништво.

Саудијске Арабије и Израела против режима Башара ел Асада, чијим би се свргавањем отклонила ова озбиљна економска претња интересима поменутих земаља.

Русија и Кина

Позиција Русије и Кине је јасна. Кина је највећи, ако не и једини купац иранске нафте, а Москва је према свему наведеном заинтересована да Асад опстане на власти или боље речено, да његови противници не однесу превагу.

И поред свега реченог, Сирија је простор у коме се Русија враћа на светску позорницу у маниру великог играча. Председник Путин, који се у Русији суочава са озбиљним оптужбама да његова владавина клизи у аутократију, по сваку цену мора да на спољнополитичкој позорници одигра озбиљну улогу и великој Русији врати место које је по окончању Хладног рата изгубила. „Форбс“ је ту Путинову шаховску партију високо оценио.

Ипак, рату у Сирији не види се крај. И чини се да велике силе, покушавајући да заштите сопствене интересе или одмере војни и политички утицај упадају у сличну замку као деведесетих година на Балкану – не чине ништа конкретно да заштите оне који су овим ратом највише угрожени, а то је цивилно становништво. ■

Светским небом владају интеллигентни летећи роботи

Наоружане грабљивице

Пише Никола ОСТОЈИЋ

Ако парафразирамо Клаузевица да је рат наставак политике другим средствима, можемо рећи да је данашње ратовање и наставак политике борбеним дроновима. Дејства из ваздуха одувек су се посматрала као посебна војна ситуација. Данас је та опасност значајно увећана због минијатурних, наоружаних, даљински управљаних летелица, које, захваљујући савременој технологији, могу селективно да дејствују по тлу, бирајући одређене циљеве. Дакле, савремену опасност не представљају само авиони на великим висинама, већ и мале, тешко уочљиве, наоружане беспилотне летелице, назване „дроновима“.

Знамо да дрон или дран, реч коју у нашем језику можемо превести и као „трут“ (пчела, обад), све више заокупља пажњу светске јавности. Томе је допринело коришћење тих летелица, претежно америчких, у антитерористичким акцијама против високих званичника Ал Каиде и других милитаристичких организација.

Прва беспилотна летелица употребљена је у Авганистану 16. септембра 2001. године за извиђање, а 7. октобра послата је на прву борбену мисију. Напад је најавио

ново доба ратовања летећим роботима. Претпоставља се да је први случај употребе борбене беспилотне летелице, ван Авганистана, изведен ноћу, 3. новембра 2002. године, у удаљеној јеменској пустињи Мариб. Ракетом, са беспилотне летелице RQ-1A „предатор“, нападнут је и уништен аутомобил са једним од главних лидера Ал Каиде. Летелицом се управљало из базе удаљене стотинама километара, у Џибутију.

Од јуна 2011. године ова категорија летелица употребљава се у духу нове америчке противтерористичке стратегије, која се заснива на „прецизним ударима по терористичким лидерима“ помоћу нове и све више коришћене технологије беспилотних наоружаних летелица – „дронова“. Такве летелице се наводе на циљеве из посебних логистичких центара ЦИА, на периферији Вашингтона, али и са других локација, погодних за несметано контролисање лета убиственог дрона. Спомиње се и авганистанска ваздухопловна база у Кандахару, где се налази и центар за обавештајну делатност, у чијем саставу су и оператери наоружаних беспилотних летелица.

Америчким „дроновима“ управљају оперативци ЦИА са више од 10.000 километара удаљених база на америчком или тлу суседних земаља. Они видео-снимке са камера на летелицама без људске посаде прегледају у реалном времену, упоређују са обавештајно-извиђачким подацима, идентификују циљеве и после зеленог светла надлежне команде притискају дугме које лансира ракете.

MQ-9 Reaper

У медијима се могу пронаћи подаци о акцијама тих летелица. Тако је, као спектакуларан податак, наведено да је још маја 2011. године, навођеном ракетом из једног дрона, окончан талибански препад на кабулски хотел „Интерконтинентал“, при чему је ликвидирана друга личност у командној хијерархији „Хакани мреже“, заједно са неколико терориста. Случајном или неком другом подударношћу, у исто време, неколико хиљада километара јужније, у Сомалији, мета другог „дрона“ били су двојица лидера локалне филијале Ал Каиде. Сомалија је тако, поред Авганистана, Пакистана, Либије, Ирака и Јемена, постала шеста земља у којој САД користе роботе-летелице за уклањање терористичких вођа.

Објављен је и податак да је лидер Ал Каиде, Осама Бин Ладен, откривен када је ЦИА анализирао обавештајне податке о његовим могућим скровиштима у Пакистану, користећи један од њених стелт „дронора“, RQ-170 „сентинел“, којима се управљало из базе у Кандахару.

Оружје које мења садржину борбе

Употреба „дронора“ за ликвидацију противника пружа бројне могућности. Од замене снајперисте до могућности масовне употребе у непосредним борбеним дејствима на копну, мору и у ваздуху. На то указују бројни модели наоружаних беспилотних летелица, са веома респективним летним и убојним могућностима. Лепеза употребе је заиста широка. Априла 2012. године агенција DARPA саопштила је да развија нуклеарни погон за беспилотне летелице, што би омогућило да оне остану на небу неограничено време.

У мају 2013. године, Пентагон је изнад Атлантика испробао нову експерименталну беспилотну летелицу X-47b, снабдевену усавршеним интелигентним рачунаром, који поседује могућност да, након што оператор одреди циљ који треба да осмотри или гађа, самостално планира корекције и промене курса. Летелица сама налази пут до циља, користећи технологије као што су ГПС, аутопилот, сензори за осматрање и извиђање, интелигентни програми за предвиђање, самоодбрану и друго. Ова летелица је величине борбеног авиона, а лансира се са палубе носача авиона.

У изјавама челника Пентагона, након пробног лета, истиче се да ова технологија отвара пут војсци САД да промени тактику и суштину борбених дејстава из ваздуха. Главна предност те летелице је да слеће и полеће са носача авиона, што значи да ће моћи да буде коришћена широм света, без тражења дозвола других држава за прелет. Осим што полеће са носача авиона, за разлику од ранијих беспилотних летелица, за пилотирање није потребно даљинско управљање јер користи вештачку интелигенцију да би сама планирала путању лета. Борбеном задатку претходи припрема, током које се унапред програмира задатак, на основу обавештајних података и тзв. ситуационе свести (у нашој терминологији то би се разумевало као процена ситуације). Компјутер на дрону, помоћу вештачке интелигенције, прати програм лета, коригује путању на основу обавештајно-извиђачких података у реалном времену, и примењује најефикаснији маневар за уништење циља. Оператор са земље током лета може да промени задатак.

Министарство одбране САД објавило је да је до 5. маја 2013. године, сваки „предатор“ МК-1, који је испоручен октобра 2004. премашио 20.000 сати лета у Авганистану.

УПОТРЕБА

Војне беспилотне летелице употребљавају се за извиђање, осматрање, коректуру артиљеријске ватре или ласерско озрачивање циља ради напада вођеним пројектилом, као и за дејство на поједине објекте или криминогене личности (терористичке вође). При томе ваља имати у виду да су те летелице далеко од савршених, јер се још увек не може избећи колатерална штета или погрешно погађање.

Осим за убиствене борбене нападе на поједине лидере терористичких организација или на објекте у којима се терористи крију, „дронори“ се могу употребљавати за извиђање, осматрање или директан пренос неких збивања од интереса за структуре које их користе (војска, полиција, обавештајне и безбедносне структуре, привредне организације или служба цивилне заштите).

Беспилотне летелице се такође користе у цивилним структурама, као што су ватрогасна служба, цивилна заштита или друге невојне организације, на пример за надзор цевовода, контролу речних токова, захваћеност територије поплавама или земљотресом и слично. Све чешће замењују репортажне хеликоптере за пренос спортских надметања као што су бицикличке трке на велике даљине, маратони, мото или аутомобилски рели. Углавном се беспилотне летелице употребљавају у војним акцијама које су опасне за посаду авиона.

Predator B

Други модел, „предатор“ R107, дневно је летео по 21 час на борбеним задацима. У току 2013. године у Авганистану и Ираку укупно је ангажовано 7.500 беспилотних летелица.

На територији Југославије, беспилотне летелице НАТО је први пут употребио током деведесетих, као извиђачке (шпијунске) летелице изнад Босне и Србије (Косова и Метохије).

Критике

Да ли је коришћење наоружаних „дронов“ у борби са међународним тероризмом оправдано? Одговор је комплексан. Са америчког аспекта, све је „по закону“. Међутим, употреба наоружаних беспилотних летелица на мети је критике у великом броју држава, јер се сматра неетичким начином ратовања.

У научној студији објављеној децембра 2009. године под насловом „Случај Пакистана 2004-2009“, каже се следеће: „...UAV испуштају пројектиле и бацају бомбе. То је врста оружја које може бити коришћено само у складу са законом, у оружаном конфликту. Све до пролећа 2009. године, у Пакистану није било оружаног конфликта. Међународни закони не препознају право да се неко убије без објаве рата“.

И најновији извештај Амнести интернешенела из 2013. године, о употреби таквих летелица, истиче да њихово дејство често доводи до великих цивилних жртава. Уз то организација за заштиту људских права Хјуман рајтс воч тражила је забрану развоја и коришћења беспилотних летелица.

Новинар „Њујорк тајмса“ Марк Мацети, добитник Пулицерове награде, наводи у својој књизи „Пут мача: ЦИА, тајна војска и рат на крају света“, да од 11. септембра 2001. године ЦИА води „тихи рат“ беспилотним летелицама.

За Пентагон је беспилотна наоружана летелица поста-

ла главно оружје у америчком рату против тероризма. До данас њихове могућности и укупан број значајно су порасли. Док их је на почетку овог века било једва педесетак, само на ратиштима у Ираку и Авганистану ангажовано је више од 7.500 ових летелица, чија технологија укључује сва модерна достигнућа аеронаутике, роботике и електронике.

Из бројних, свакодневних вести о коришћењу „дронов“ за ликвидацију непожељних особа, челника терористичких организација, аналитичари су направили статистику њихове употребе уназад неколико година. Тако је забележено да је у Авганистану од 2004. до 2010. године изведено 244 борбених дејстава беспилотним летелицама. Од јуна 2010. године до прве половине 2011. године, у Пакистану летелице „предатор“ нападе су 84 циља. Процењује се да су амерички обавештајци, само у Пакистану од 2006. године ликвидирали на овај начин приближно 2.200 осумњичених терориста и талибанских побуњеника (али и велики број цивила). Амерички извори наводе да је убијено бар две трећине високих команданта Ал Каиде, а извиђачки дровони обезбедили су и важне податке за ликвидацију Осаме бин Ладена.

У периоду Обаминог председниковања нападнуто је више терориста него током целог мандата његовог претходника Џорџа Буша. То значи да је „дрон“ постао „оружје по избору“, које се, сем на бојиштима у две земље са којима је Америка званично у рату, користи и на територијама

пратећих контроверзи. Од тога да доносе нове недоумице о „правилима и обичајима“ оружаних сукоба, па до процена да, зато што је њихов учинак „хируршки“ прецизан и без губитака на страни нападача, у ствари повећавају ризик међународних сукоба, односно смањују глобално обуздавање у примени војне силе.

У извештају Савета УН за људска права, из јула 2010. године, САД су позване да покажу „већу уздржаност“ у њиховом коришћењу. У том концизном документу од само 29 страна, доведене су у сумњу и легалне основе за њихову употребу, с обзиром на то да први пут у историји цивили једне обавештајне агенције управљају роботима у војним мисијама.

Званично америчко објашњење јесте да у томе нема ничег спорног, будући да је Америка у рату против Ал Каиде и да је реч о акцијама које су у суштини самоодбрамбене. Један званичник УН је овакво тумачење оценио као „пренапрегнуто“, док су неки професори права износили теза да су оперативци ЦИА, који су оператери ових летелица у статусу „незаконитих бораца“, јер не носе униформе и делују изван ратишта.

Ноам Чомски, критичар америчког друштва, сматра да је одговор Америке помоћу наоружаних дрона, десет и више година након 9. новембра 2001. године, неадекватан. Бин Ладен је увукао САД и њихове корпоративне сараднике, којима су извори арапске нафте били крајњи циљ, у низ малих, али скупих ратова, који ће на крају довести Америку до банкрота. Бин Ладеново дело наставља млада генерација, стасала да сагледа светска кретања из угла искористених народа и држава, чија су природна богатства у рукама глобалних моћника. Међутим, асиметричан начин, на који они

Дрон Х47б

држава које то нису: Пакистана, Јемена и Сомалије. Тврдило се, такође, да су летеле и изнад Либије, али се не зна да ли само у извиђачким или и у борбеним мисијама. Примећене су и током нереда у Египту и другим земљама које је захватило „арапско пролеће“.

Као ново средство, које мења начин како се ратује – али и како се размишља о рату – беспилотне летелице нису без

одговарају на амерички империјализам, такође није у складу са међународним ратним правилима.

Иначе, Пентагон има план да удвостручи садашњи број убојитих беспилотних летелица, пре свега класе RQ-4 „Global Hawk“ („јастреб“), MQ-9 „Reaper“ („косач“), и MQ-1 „Predator“ („грабљивац“). ■

(Наставак у следећем броју)

Др Миле Бјелајац, научни сарадник у Институту
за новију историју Србије

Гаврило Принцип није био терориста

Свако време мора да се објашњава са аспекта својих околности, а не да му, како би било јасније, транспонирамо наше данашње размишљање и данашње категорије. Чим приметите двоструке стандарде, било у анализи прошлог или у анализи данашњице, будите сигурни да сте на терену идеологије, или политичког надмудривања и добро прикривених интереса.

Недавно је на промоцији књиге „Спречавање новог Великог рата: Лекције из 1914“, канадска историчарка Маргарет Мекмилан, говорећи о Србији из тог доба и њеној улози у рату, рекла да је она била „нешто налик данашњем Ирану, где делови власти спонзоришу терористичке активности“, а да је Гаврило Принцип „фанатик који се послужио терористичким насиљем за остваривање својих циљева“.

Велики рат је један од стубова српског савременог идентитета, па је право питање колико су овакве тезе и покушаји редефинисања приче о том времену удар на живо сећање на велике победе и страшна страдања српског народа почетком 20. века.

Др Миле Бјелајац, научни сарадник у Институту за новију историју Србије, говори о томе шта је разлог и може ли се одговорити на „насилни покушај ревизије почетка Првог светског рата“, у светлу чињенице да и сами све теже постижемо консензус око најважнијих државних и националних питања.

■ *Како оцењујете овакве „ударе“ на базичне вредности српског колективног сећања?*

– Српску јавност је заиста изненадило и револтирало појављивање тих, последњих неколико година припреманих књига, у којима се, у односу на Први светски рат, превреднује улога Србије и она сматра за једног од главних криваца за избијање Великог рата, наравно уз Русију, која такву Србију није хтела да пусти низ воду.

Наиме, то се тврди, а да се ниједан новооткривени релевантни корпус грађе не нуди као основа за такво закључивање. Постоје једино две ствари. Прва је слика Балкана настала деведесетих година у средњоевропском и у западноевропском простору, који, у културолошком смислу покрива и много шири простор у свету, а друга је нестручност млађих генерација историчара, бар за ову тему, пошто она очито постаје коњуктурна, узимајући у први план интерес издавача, али и појединих влада и њихових културних институција.

■ *Шта је Ваша највећа замерка њима?*

– Упуштају се у нешто за шта нису довољно квалификовани. Моје најчешће запажање је да већина тих аутора не познаје довољно наш или неки од јужнословенских језика, те да се ослањају или на преводе појединих радова са ових простора, или на овдашње сараднике, углавном не познајући наше суревњивости, слојевитости и условљености. Често се узима литература само из једног дела бивше Југославије, а занемарује из другог. Највећи проблем је не-

ПОСТОЈАНОСТ САВЕЗНИШТВА?

Крајње је наивно размишљати у тим категоријама, да је то главни елемент који је повезивао или повезује. Класична геополитика, односно геостратегија, проповеда један други принцип, а то је да је савезништво и повезивање диктирано највишим и најпречим националним интересом – очувањем државе. Према томе, у једном времену савезник је онај који подржава управо такве интересе пред претњама које евидентно постоје. Блискост идеологија је од другоразредног значаја. Погледајте однос Запада и Титове Југославије педесетих година или сарадњу САД и Саудијске Арабије. И уколико сте спремни на отпор, можете заобићи један други елемент који карактерише велике силе кроз историју, а то је доказивање кредибилитета силе, а она је најјефтиније доказивање према најслабијој карики.

Аустроугарска је направила управо ту грешку и погрешно проценила капацитет српских могућности да пружи отпор, чак до те мере да је њихов генералштаб претпоставио брзу акцију на Балкану, од неколико дана. Тек тада је планирано ангажовање целокупне војске у Галицији, Буковини и другим местима. Немачки стратежи су саветовали дефанзиву на српском, или такозваном Јужном фронту и комплетно ангажовање свих снага на Источном, јер се рат и није водио због Србије. Али политички разлози и ирационална мржња појединаца диктирали су да се занемаре ти основни постулати.

ФАЛСИФИКАТИ УЗИМАНИ БЕЗ РЕЗЕРВЕ

Један професор са канадског универзитета у Калгарију се дуги низ година бави проблемом реинтерпретације узрока Првог светског рата и последица пресуде у Версају о кривици, која је дефинисана чланом 231. Он прати све те фазе, и политичке, и, касније, научне и квазинаучне, упоређујући објављене радове и документа са изворном архивском грађом. Наравно, није једини. Међутим, он је указао да је у „Белој књизи”, с којом је пред светску јавност Немачка изашла у августу 1914, готово 30 посто докумената директан фалсификат, а да је одређени број претрпео битна крађења. Или, што је још горе, нешто је и додавано. Сада замислите историчара, на пример Сидни Фаја или Хенрија Брандса, који пише средином двадесетих година у САД и без икакве резерве користи ту немачку збирку докумената. Још више зачуђује када без задршке те исте радове користе и данашњи историчари.

познавање самих извора, арбитражање између различитих интерпретација. То сведочи о великој жељи, али малој успешности тих историчара и њихових подухвата.

Када су овако крупне теме у питању, постоји и потреба, психолошка, посебно у пораженим државама, да се коначно та хипотека из немачког или аустријског менталитета потре, уклони, нестане. Тешко је градити идентитет без позитивног сећања. Међутим, кад имате веома горко сећање на два светска рата, за које вас оптужују да сте виновници, а они су однели десетине милиона живота, није вам свеједно.

Према томе, постоји један психолошки интерес да се, као што је у јесен 1991. рекао Руперт Шолц, шеф фракције ЦДУ у Бундестагу, важна личност немачке политике, „потру те последње неправде Версајског уговора”. И директно помиње „вештачке државе” као што су Чехословачка, Југославија. Дакле, то сведочи да фрустрације живе, и кроз васпитање, и кроз породични наратив, и кроз културни код, коме нико не може да умакне ако није одрастао у шуми као изгубљено дете.

■ *То видиш као организовану акцију?*

– Постоји један метод који су немачке, на првом месту вајмарске владе, провериле. То је придобијање научног мњења у свету, у првом реду из неутралних и западних, некада противничких држава, за своју ревизију. Слично се изгледа дешава и данас, када су спремни да дају стипендије, одликовања и сваку другу промоцију, да обезбеде превођење књига на више страних језика и њихову дистрибуцију и да помажу издавачима. Та имена су спомињана и критикована у нашим новинама, или им се даје простор да сами објасне своју позицију.

Посебно мислим на британског историчара аустралијског порекла Кристофера Кларка. Међутим, има и других. У општој ревизији османске историје последњих 25 година, са јачањем и развојем турске државе, слика о њеној прошлости интерпретира се на нов начин. Томе погодује и нова геополитичка ситуација у којој се, у условима неравнотеже после Хладног рата, промовишу идеологије глобализације. Сад је веома прихватљиво промовисати некадашње, данашњим језиком речено, глобалне империје, које обухватају различите верске и етничке заједнице, а све то у правцу једне „цивилизацијске модернизације”.

■ *Да ли такав тренд упућује и на другачије схватање неких прихваћених вредности као што су, на пример, националослободилачке борбе?*

– У време глобализације, када се промовише империјална идеологија, свакако није популарно и не иде у прилог изношење постојања националослободилачке и антиколонијалне борбе у неким ранијим временима. Данас се националослободилачкој борби против стране економске и политичке доминације импутира једно сасвим друго значење, поистовећује се са шовинизмом, верском и националном нетолеранцијом, какву познаје крај 20. века и неки ранији периоди. Нисмо далеко од тога да се и афрички и азијски, арапски, свеколики антиколонијализам између

два рата, и посебно после Другог светског рата, на један нови начин интерпретира. Овај тренд сведочи о идеолошкој потреби нових империја да оправдају концепт глобализације, која има за циљ економску доминацију. То је оно што је некадашњи империјализам остваривао физичким присуством на неком простору.

■ *Да ли је то мало несимпатичко гледање?*

– Ви сте ми поставили питање каква је будућност и перспектива Србије. Често користим речи енглеског колеге Стевана Павловића, који је у неким тренуцима деведесетих година, кад сам се жалио како пишу о нама, рекао: „Господине Бјелајац, увек је било тих аутора, који тако открију неко егзотично племе, па се данас одушеве за ово, сутра за оно.“ Некад смо ми били миљеници, што не значи да нећемо бити поново.

Деведесетих година скупо смо платили нарушавање баланса снага који је у свету постојао, и буквално постали жртва униполарне геополитике. Као што Немци '41. нису знали шта ће се десити '43, тако ни ми не можемо данас знати колико ће одређени трендови трајати. То се може готово преко ноћи променити и однос снага постати другачији, било због економских или других разлога. Али, крајње је наивно склонити по страни та традиционална знања која сугеришу енормну важност геополитике. Без познавања геополитичке позадине свих ових ревизија којима се као историчари бавимо, а тичу се 1914. године, не може се одговорити на то питање.

■ *Постоји ли та конзистентна линија руског савезништва са нама, гледано од 1914. до данас? Било је доса исцртао то, како би многи рекли, пријатељства?*

– У савременој историји, а то је 19. и 20. век, у историји модерне српске државности, српски национални интереси су се на појединим местима поклапали са руским, а примарни интерес Русији било је јачање Бугарске, јер је географски ближа мореузима. Чак 49 посто целокупне руске трговине ишло је кроз те мореузе. Економски, али и стратешки, Русија је зависила од тога. Тек после постигнутих успеха и балканских ратова, због повезаности са Црном Гором, везом Јадран–Дунав, Србија је постала фактор на који Русија апсолутно рачуна као на најсигурнији. Србији је, с друге стране, био потребан јак савезник против претеће Аустроугарске, не због славјанофилства и православа, јер православни су и Грци и Бугари, већ због стратешког разлога, који одређује савезништва.

■ *Дакле, јесу ли нам Руси обећали војну помоћ пред почетак Великог рата, па нас је то, наводно и охрабрило да заузмемо оштар став према ултиматуму?*

– То је један од примера фалсификата. Да би показали да је Русија била ратоборна, интерпретира се седница руске владе од 24. јула, на којој је, наводно, Србији обећана војна помоћ по цену рата. Такође, кажу да је то охрабрило Србију да заузме оштар став према ултиматуму. Како је об-

јављено у нашој литератури, на тој седници владе одлучено је да ће Русија дати подршку Србији, али се не наводи какву. Друго, Србији је саветовано да попусти до крајњих граница, а њиховом отправнику послова дата је тајна инструкција да, уколико дође до нежељеног, саветује Србији да не даје отпор, да се повуче са војском на југ и тражи тренутну интервенцију великих сила, као медијатора. Али, наравно, ако желите да докажете да је Русија провоцирала рат и није хтела да пусти Србију низ воду, онда се нећете либити ни фалсификата. Све што један коректан историчар може да има при руци, до дана данашњег, указује да је Србија била у неизвесној ситуацији и да је та обећана помоћ била извесна у политичком смислу, али не и у војном. Ту заиста нема спомена да су са сигурношћу могли да се надају.

■ *Какав би био Ваш одговор колегиници Макмилан, да ли је Гаврило Принцип „само“ ашенишор или шерориса?*

– Гаврило Принцип јесте атентатор, то је вероватно једини легитиман назив, без неке претензије. Друго, био је припадник револуционарне илегалне организације „Млада Босна“, па може да стоји – револуционар. У складу са идеологијом оног времена могао би да буде оцењен и као анархиста. Један такав назив из овог времена не може се транспоновати у ондашње. Може ли се за партизанске или четничке јединице из 1941. сада импутирати назив – бандити, све до 1944, како је то било у ондашњој немачкој номенклатури. Ако прихватимо ово за Принципа, да ли ћемо пристати и на то? Чак се и Кристофер Кларк у француском и енглеском издању књиге извињавао за употребу термина терориста за Принципа. У немачком је свуда преведено као атентатор. Маргарет Макмилан, у новој књизи о сарајевском атентату, недавно и у једном интервјуу, објашњава зашто је Принцип терориста.

■ *И шта каже?*

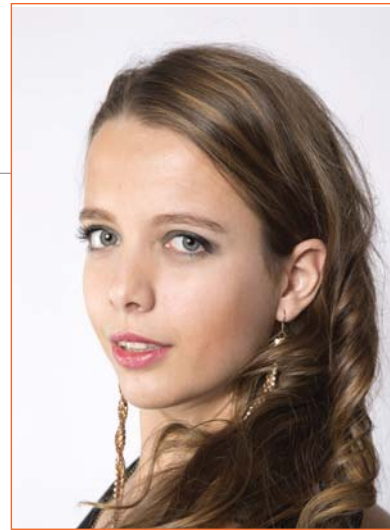
– Принцип је, каже, терориста прво зато што је на концу дириговане завере из Београда. Значи, не разликује се од убачених терориста у Сирију или Босну деведесетих година. Он није аутентично са тог простора, није „freedom fighter“. Није имао, како она каже, стрпљења да се ствари реше демократским и мирним путем, а да је све ишло тим путем, вероватно бисмо и данас прелазили код Земуна у Аустроугарску.

Шта би било са нашим сународницима, то можемо само да нагађамо. Са поменутом историчарком разговарао сам пре неколико година када је била у Србији и када је била веома заинтересована да добије сарадника који ће јој помоћи око српске архивске грађе и литературе, јер не зна тај језик. Међутим, да ли због кратког времена, или зато што јој је за књигу било довољно оно што јој је било при руци од западне литературе, од тог посла није било ништа. Онда можете да се питате у којој мери је представљена стварност и у којој мери је нешто ново могло да се каже ако је испуштено оно што су извори првог реда, а долазе са српске стране. ■

Владимир ВЈЕШТИЋ

Премијера филма студенткиње Катарине Девић

Оствари свој сан

У филму младе ауторке Катарине Девић, студенткиње треће године режије, смењују се сцене плеса и документарних исказа познатих уметника, затим младих на путу ка успеху и већ остварених представника одређених занимања – официра, лекара, спортисте, куvara...

Пројекцији у препуној сали у Дому војске у Београду присуствовао је и министар одбране Небојша Родић.

О филму су говорили глумица Милица Милша и ауторка, а у име Министарства одбране и Војске Србије присутнима се обратио начелник Управе за односе са јавношћу пуковник Петар Бошковић.

– Остати у овој земљи, урадити и допринети нешто отаџбини је велика ствар. Како? Па као што је ауторка рекла, тако што ћете остварити свој сан у Србији. Томе бих додао да смо ми кампањом „Буди професионалац“ успели да задржимо велики број људи у овој земљи – рекао је пуковник Бошковић.

Млада ауторка Катарина Девић својим примером показала је како се бори за остваривање професионалних и животних циљева. Она је истакла да реализација филма не би била могућа без велике подршке Министарства одбране, Војске Србије и Војнофилмског центра „Застава филм“, који је учествовао у постпродукцији филма.

– Хвала свим учесницима, људима који су узор мојој генерацији и који су изашли у сусрет једном студентском филму. Идеја је да ми млади можемо да остваримо снове само ако се усудимо да кренемо на тај пут. Ако направимо први корак, без обзира на препреке, можемо остварити све што смо наумили – истакла је двадесетједногодишња Катарина и поручила да се треба борити за своје снове.

Позната српска глумица Милица Милша рекла је да је филм веома поучан и да говори како боље сутра зависи од нас.

– Филм је квалитетан, mudar, pametan, оптимистичан и заиста улива наду да у овој земљи вреди остати, радити, стварати и трудити се. Ауторку познајем од њене десете године. Израсла је у паметну, талентовану, младу девојку која је направила филм поучан за све нас – поручила је Милица Милша.

Циљ филма је да инспирише младе како би се покренули у животу и кренули ка својим жељеним каријерама.

Специјални гости у филму су Владе Дивац, Иван Босиљчић, Милица Милша, Сергеј Трифуновић, пилоткиња Ана Тадић, чланови групе Београдски синдикат, Невена Милићевић, пуковник Слађан Стаменковић, докторка Гинеколошко- акушерске клинике „Народни фронт“ Сања Јокановић, кувар Видоје Станчић, млади сликари, пијанисти, фотографи и 80 плесача различитих занимања из Плесног центра „Младост“.

Пре пројекције тридесетоминутног филмског остварења присутни су уживали у наступу плесача Плесног центра „Младост“, а после у звуцима квартета Уметничког ансамбла Министарства одбране „Станислав Бинички“.

Филм „Оствари свој сан“ приказује се и у осталим градовима Србије, пре свега у школским установама. ■

Сања АНЂЕЛКОВИЋ

КАТАРИНИН САН

Снимање филма трајало је скоро годину дана и нису постојали компромиси током рада како би све изгледало најбоље могуће. Катарина Девић истиче да саговорнике није било тешко пронаћи, зато што су од почетка сви били заинтересовани да пруже подршку идеји и поруци филма.

– Реакције свих који су гледали филм су позитивне. Филм је успео да пренесе оптимизам на њих, али и поруку да је остварење професионалних снова у нашој земљи итекако могуће. Зато су сви са премијере изашли добро расположени, а већ се и распитују где би могли поново да погледају филм и да га поделе са пријатељима. Посебно морам да нагласим колико ми је, као младом уметнику, значило што је својим присуством на премијери министар одбране, господин Небојша Родић, подржао мој филм, али и да захвалим пуковнику Петру Бошковићу на дивним речима у његовом говору на премијери. Професионалност и преданост његовог тима, током наше сарадње, заиста је била посебна. Волела бих да на свим филмовима које будем радила наиђем на такве људе.

Снимање, финално уобличавање и премијера филма су део остварења Катарининог великог сна.

– Свакако да је преда мном пуно нових искушења и задатака, али реализација филма „Оствари свој сан“ је први корак на том великом путу. Водићу се саветима мојих славних саговорника из филма тако да се мој сан може остварити – поручује млада ауторка.

НОВЕ КЊИГЕ

Преживети у природи

Књига „Преживети у природи 1“ публицисте и новинара пуковника у пензији Звонка Пешића представљена је у Дому Војске Србије. О првом делу будуће четвортомне едиције о преживљавању у природном окружењу говорили су бригадни генерал Илија Тодоров, командант Специјалне бригаде Војске Србије, Станоје Јовановић, пуковник у пензији, некадашњи директор НИЦ „Војска“, Марија Булат, секретар Крвне организације младих Србије и аутор.

Истичући да је „Преживети у природи“ обимно илустрован приручник, неопходан не само припадницима специјалних јединица који током извршавања задатака умногоме зависе од ђуди природе, већ и многобројним љубитељима планина, река и језера, који у том природном изобиљу проналазе мир, генерал Тодоров је рекао да посебну вредност књиге чине илустрације и објашњења који олакшавају сналажење у свим приликама и неприликама, по свим временским условима, у свако доба дана.

О значају књиге за љубитеље природе говорио је и Станоје Јовановић који је посебно истакао искуство аутора, потврђено дугогодишњим чланством у извиђачком покрету и стотинама текстова с терена који су професионални пут официра и

новинара Звонимира Пешића чинили богатијим и квалитетнијим. Управо је то искуство аутора оно богатство које ову књигу чини аутентичном. У њој ће решење за различите ситуације пронаћи и извиђачи, и рибари и ловци, сви они који у природи, под ведрим небом, проводе време. Научиће како да подигну шатор, како да се склоне од ветра, како да се заклоне од кише, како да ископају заклон, или утврде логорску просторију...

У сличном тону било је и излагање Марије Булат која је, као дугогодишњи извиђач, истакла потребу коју јавност осећа за таквом врстом литературе.

Аутор, Звонко Пешић, истакао је допринос илустратора књиге Александре Доловић, која је својим креативним и јасним илустрацијама многе вештине потребне за безбедан боравак у природи приближила „обичном читаоцу“.

Књига „Преживети у природи“ представља први део будуће едиције о преживљавању у природи коју ће Медија центар „Одбрана“ издати у наредном периоду. Док је у представљеној књизи акценат био на опстанку у природи, наредни приручници биће посвећени исхрани, пречишћавању воде, сигнализацији, организацији живота... ■

Д. ГЛИШИЋ
Снимио З. МИЛОВАНОВИЋ

Културни водич ■■■■■■■■■■

1–15. децембар 2013.

ДОМ
ВОЈСКЕ
СРБИЈЕ

65

Браће Југовића 19, тел. 3234-702

Ликовни програм

тел. 3234-712

Галерија Дома Војске Србије
(радно време: сваког дана сем недеље
од 11 до 19 часова)

До 12. 12. Велика галерија – Изложба „16. бијенале наивне и маргиналне уметности“, у сарадњи са Музејем наивне и маргиналне уметности из Јагодине.

2. 12. у 19 ч. – Мала галерија

Отварање децембарске изложбе Ликовне групе Војне академије. Изложба траје до 12. 12. 2013.

15. 12. у 12 ч. – Мала галерија

Отварање изложбе „У славу и част отаџбине“, у сарадњи са ликовном секцијом Савеза потомака ратника Србије 1912–1920.

Изложба траје до 23. 12. 2013.

Музичко сценски програм

тел. 3201-728

13. 12. од 23 до 01 ч. – Атријум

Плесно вече „Амадеус“.

15. 12. у 20. ч – Свечана сала

Хуманитарни концерт Амбасаде Канаде.

Концерт Уметничког ансамбла „Станислав Бинички“

Уметнички ансамбл Министарства одбране „Станислав Бинички“, поводом обележавања Месеца солидарности са старим особама, одржао је хуманитарни концерт у Дому пензионера Бежанијска коса. Реч је о традиционалном дружењу са најстаријим суграђанима чији су гости овом приликом били познати интерпретатори Чеда Марковић, Екстра Нена, Жарко Данчуо, Биљана Петковић и Божидар Боки Милошевић. Директорка Геронтолошког центра Београд, Сузана Мишић истакла је да ће сарадња са Уметничким ансамблом „Станислав Бинички“ бити настављена. ■

ОДБРАНА

Потпоручница Тања Тачић

Оживела Милунку Савић

Будуће генерације младих, оне које ће, једног дана, о Милунки Савић, жени борцу, хероју, ратнику, учити у школи, док буду гледали филм о њој упијаће лице потпоручнице Тање Тачић, помоћника командира складишта убојних средстава у околини Горњег Милановца

Никада није мислила да ће се бавити глумом. Чак ни сада, када јој у том послу сви проричу лепу будућност, није сигурна да би волела да се бави тим привлачним позивом.

– Не верујем да бих волела да проводим много времена у шминкерници, или да сатима чекам да снимим сцену у којој учествујем – каже талентована Нишлијка Тања Тачић, потпоручница која је на малом екрану оживела српску хероину Милунку Савић. Звучи невероватно, мада није нелогично. Иако млада и лепа, није фасцинирана глумачким животом. Она је, само, извршила још један „војнички задатак“, искористила је шансу коју девојке њених способности, али другачијих жеља, чекају годинама.

Многима се тај сан о глуми никада и не оствари. А Тања, ето, није фасцинирана. Она је, одувек, хтела да буде управо то што јесте – официр. Била је, каже, срећна кад је ушла у најужи избор за оживљавање лика Милунке Савић

у дугометражном документарном филму о славној жени, ратници, али није очекивала да ће, на крају, она бити и изабрана, да ће баш она бити филмска Милунка.

– Био је то више стицај околности, него моја заслуга – каже скромно Тања. – Срећом, оправдала сам поверење уреднице и редитељке филма, а то је сада једино важно. Не кажем да глумачки посао није леп, али је и веома напоран. На филму се не виде сати и сати чекања да дођеш на ред за снимање, не види се понављање појединих сцена, не види се напор уложен у шминкерници, рад са стилистима...

Научена на дисциплину и до детаља испланиран живот и рад у Војној академији, потпоручница Тања Тачић, тада кадеткиња завршне године, није се лако навикла на „организовани хаос“ који карактерише рад на филму. На четвртој години много више времена проводи се на терену и полигонима, него у учионицама и

кабинетима, живот је много интензивнији него до тада, па је живахној Тањи време на снимању протицало веома споро.

– Снимање је трајало дванаест дана – прича Тања.
– Није било много понављања сцена, успевала сам из прве да остварим замисли редитељке, чак су ме неколико пута похвалили и сниматељи, тако да сам, како је време пролазило, била све сигурнија. Нисам имала проблема са снимањем сцена, испуњавањем понекад и физички

– Било је потребно много рада, много читања и разговора, да се на прави начин „уђе у лик“ једне такве жене – каже Тања. – Срећна сам што сам успела у томе, што су испуњена очекивања свих који су радили на том значајном пројекту и што сам остварила амбиције редитељке филма. Сада сам окренута својој професији и бројним задацима на радном месту.

тешких захтева улоге. Извесних тешкоћа било је с представљањем главне јунакиње на прави начин, с њеним оживљавањем на филму. Могу да кажем да сам је, иако млада, на неки начин добро разумела, посебно после савета и објашњења које сам добила од уреднице и редитељке филма. Помогли су ми да Милунку схватим као војника, као борца и пожртвовану жену којој није било тешко да се жртвује не само за време ратова, него и после, у слободи. У томе смо помало блиске.

Потпоручница Тачић је, нема сумње, добро извршила свој задатак. Можда је, ко зна, томе допринело и њено породично васпитање. Тања је одрасла уз старију и млађу сестру, а то није увек било једноставно. Све „средње сестре“ добро знају да је „жрвањ“ у коме одрастају немилосрдан. Тако је било и с Тањом, чија је млађа сестра такође на Војној академији, на завршној години. Зато је она добро разумела Милунку Савић, сестру која се, да би заштитила млађег и болешљивог брата, у праскозорје Балканског рата, као мушкараца пријавила у војску, у борбу. И постала јунак коме се, после пробоја Солунског фронта, дивео цео свет. Жену чије су груди красиле „мушка“ ратна одликовања, достојна хероја. ■

Душан ГЛИШИЋ

Освећење богослужбених простора у Краљеву и Нишу

67

У команди Копнене војске у Нишу владика нишки Јован, уз саслужење главног војног свештеника капетана Слађана Влајића и свештенства нишке епархије, освештао је богослужбени простор посвећен Светом великомученику Георгију. Освећењу су присуствовали заменик команданта Копнене војске генерал-мајор Милосав Симовић и бројни припадници команде.

У краљевачкој касарни „Рибница“ епископ шумадијски Јован, уз саслужење главног војног свештеника Војске Србије капетана Слађана Влајића и свештенства из Епархије жичке, освештао је богослужбени простор Друге бригаде Копнене војске који је посвећен светим апостолима Петру и Павлу. Освећењу је присуствовао командант Друге бригаде бригадни генерал Маринко Павловић, чланови породица погинулих припадника војске у ратовима 1991–1999. године и представници локалне самоуправе. После свете литургије, епископ шумадијски Јован освештао је и спомен-собу Друге бригаде. ■

Рашчишћавање дела зграде срушеног Генералштаба

Министарство одбране и Војска Србије започели су рашчишћавање рушевина дела зграде „Б“ старог Генералштаба, на углу улица Кнеза Милоша и Немањине. Биће уклоњени урушени остаци армиранобетонске конструкције објекта од сутерена до врха блока–анекса. За радове су прибављене све неопходне сагласности од надлежних градских институција, а предвиђено је да трају 70 радних дана. Извођач је Војнограђевинска установа „Београд“. ■

Прањани – некад и сад

Инспирација на

Село у које не можете случајно да одете, него морате наменски да га посетите

Аловића поље, највиша тачка у селу, налази се на планинској висоравни недалеко од центра Прањана. Стотине сељака из околних села свакодневно је воловским запрегама, марта давне 1944, градило импровизовани аеродром за евакуацију бројних савезничких пилота, оборених над овим делом Србије. Даска по даска доношена је и постављана у строгој тајности. Мештани су на тај начин спасили више од 500 савезничких пилота, које су Немци

оборили. Инспирација многим за писање књига о томе, снимање филмова, причање различитих верзија „Операције Халијард“.

Данас, на приватном поседу, стоји спомен-плоча која подсећа на тај догађај. Нема више импровизованих писти, нити авиона, али село, њиве, мештани и сећање на херојски подвиг предака остаје. Не само на Други светски рат. Траг у том селу оставио је и претходни, Велики рат.

КРОВУ ШУМАДИЈЕ

69

Домаћинство Бора Симовића

Сељаци глумци

Недалеко од Прањана предео без телефонских стубова, асфалтираних путева, далековода. Сунце, ливаде, брежуљци и крајпуташи. Чује се само „Акција!“. У кадру камере филма „Херој 1914“ тек неколико војника, два жбуна и густ бели дим. Остатак екипе копа ровове, прави импровизоване

експлозивне направе, пали ватру, пушта дим. Статисти у униформама користе паузе за уживање уз кафу и цигарете. И слаткише. У улози главног јунака је новинар недељника „Време“ Мирко Рудић. Остали глумци су мештани. Натуршчици.

„Јуриш“, „Идемо Горане, идемо Ацо“, „Ајмо војско, не вуци се“, „Ајмо Срби“ и „Браво момци“, само су неки од повика који одјекују тихим пределом. Момцима ништа није

тешко да ураде, ни да понове сцену неколико пута, ни да скачу с великих висина и прескачу експлозивне направе, или да трче шумом кроз грмље и грање, осе и стршљенове. Све раде са великим задовољством, под пуном ратном опремом, носећи пушке и бајонете. Само су се ови „непријатељски“ војници жалили што гину тако често. Један је у току дана „погинуо“ пет пута.

Слике у боји

У центру села, у истом дворишту, смештене су две цркве – стара и нова. Неколицина мештана полаже цвеће на гробље у дворишту. Поред старе, цркве Брвнаре из 1827. године, налази се звоник који заузима посебно место у историји Прањана. Управо ту је 1943. године урађена прва фотографија у боји шумадијског краја.

Прањанци сваке године организују разне активности, турнире, манифестације, фестивале, сликарску колонију и такмичења. Поносни су на „Отворену сеоску школу – Зрачак вири“, вишедневни интернационални фестивал, који обухвата дечје радионице – луткарску, шаховску, еколошку, сликарску...

Ипак, омиљена занимација им је фудбал. Инспирисани такмичарским духом основали су локални фудбалски клуб „Брезак“ и имају терен на коме тренирају, а организују и

Сџара црква брвнара и звоник

„Турнир фамилија“ у малом фудбалу. Неће да открију ко је најбољи и ко побеђује, као што неће да кажу ни чија је ракија најбоља.

Истичу још једну инспирацију – кафане. Воле да нагласе да немају ниједну банку у селу, а и шта ће им „кад све паре оду у седам кафана“.

ФИЛМ „ХЕРОЈ 1914“

Никола Лукић, Радослав Ђебић и Филип Шварм идејни су творци филмског остварења „Херој 1914“ који прати судбину обичног српског војника, сељака-хероја, најслабије опремљеног борца у Првом светском рату. Борца који је после балканских ратова кренуо у нови, Велики рат. Све што је имао носио је са собом, тачније на себи.

Тај војник је Незнани јунак коме је подигнут истоимени споменик на Авали. Победио је у Колубарској

бици, најзначајнијој између српске и аустроугарске војске 1914. године.

Филм је сниман у Прањанима и околним селима, као и на неколико локација у и око Београда. Премијерна приказивања заказана су за следећу годину, у оквиру обележавања сто година од Првог светског рата. Претпремијера филма биће уприличена Прањанцима, док ће премијера бити у Београду.

Министарство одбране и Војска Србије значајно су допринели реализацији сценарија. Сет снимања у Прањанима обишао је и министар одбране Небојша Родић.

Снимање филма „Херој 1914.“

Милош Браловић са комшијом

Прањанска душа

Између два магистрална пута око Прањана налази се једно од имања фамилије Браловић. Комшилук је некада бројао 50 кућа, а сада тек неколико. Браћа Милош и Милутин, њихова мајка и Милутинова супруга Љиљана, одржавају велико домаћинство – неколико кућа, воћњак, пчелињак, подрум пун ракије у бурићима. На столу свеже убране јабуке, домаћи мед и вода. Више од два месеца спремају ракију, јер треба испећи четири тоне шљива, што је дневно осам до десет казана. То је традиција у Браловића, што показује и најстарије буре у подруму из 1939. године. Љиљана је домаћица, а по вокацији песникиња у души, рецитије своју песму „Српска посла“, којом сликовито дочарава менталитет мештана.

Наслонио сељак бригу на прошће, о шљивову грану окачио муку, узео радост у једну, пљоску ракије у другу руку и прича: Ма српска су то посла, мој роде, и нема тако мудре главе у осталом делу света, да може разумети како је сељаку кад шљива цвета, шта му значе шљиве уснуле и света вода испод луле.

То је слика Прањана коју је у стихове уткала Љиљана. Пише поезију и дечје приповетке, а каже да до сада ништа није прескочила – волела је и била вољена, радовала се, патила, узлетала и понирала, из свега поезију рађала. Инспирација јој је првенствено село, а тек онда људска судбина.

Наставља. Ето рођени, за памћења су оне прилике; севне златна јесен – чудо небеског тока, замодре шљивици, зајече хармонике, и нема срећнијег народа од запада до истока, од нас Срба сељака када на лулу потече она – жута и јака. И опет по сто пута са чашом у руци: Сачувај Боже сељаке, учитеље, војнике и помози да буде ракије мелемнице, вазданлије, разбистриге, за све прилике!

У својим песмама окренута је селу и исконском животу у њему, а природу и шумовиту Шумадију осећа као део себе. Стиховима наглашава жеље Прањанаца: И када град, и када суша притисне село, нек носи ђаво све док има ње, да од муке ослободи. Све нека иде куда га пут води, само да... само да шљива роди.

Село живи

Већина мештана нема посао, иако је осамдесетих било запослено више од хиљаду Прањанаца. Сада је другачије. Према речима председника месне заједнице Радовина Веселиновића, заједништво и гостољубивост 1.800 мештана треба да буде пример свима, и демантује реченицу да „село умире“. Он је отац четворо деце и био је инспирисан да оснује Удружење родитеља са троје и више деце које чини 80 прањанских породица. Стога и не чуди што Основну школу „Иво Андрић“ похађа чак 110 ђака.

Боро Симовић је поносни Прањанац, предузетник, који живи и ради у Ужицу. Показује своје двориште. Некадашња качара и ковачница неће више удисати мирис домаће љуте и осећати топлоту тек изливеног гвожђа. Боро је био инспирисан да од њих направи, како каже, кућице из снова. Нису ту да би доносиле новац од изнајмљивања, већ за пријатеље и своју душу. Ни кућа му није ништа другачија. Са зидова урамљени црно-бели погледи предака. Домаћин има обичај да путнике намернике почасту пршутом, сиром и кајмаком. Ограђени роштиљ, бунар, кочија на зеленој, покошеној трави, дрвени сто и клупе, а иза наткривени летњиковац – склониште у случају кише. Мало цвећа, јер је јесен, али је предивно током пролећа и лета. Довољно је рећи да је Борино „имање из снова“ проглашено за најлепше двориште 2007. године у организацији Туристичког савеза општине Горњи Милановац.

Прањанцима је све „ту“. Ево „ту“ код продавнице, ево „ту“ иза кафане, „ту“ после пумпе или вртића. Ништа им није далеко. Иако је знатно удаљено од магистралних путева, то их не спречава да кажу да је „село центар света“. Јер из њега можеш да одеш „свуда“ – у Београд, Чачак, Горњи Милановац, Ужице... И све је „ту“. ■

Сања АНЂЕЛКОВИЋ

Снимили Душан АТЛАГИЋ и Даримир БАНДА

Вечно око
Ива Етеровића

Маџстро МЕДИТЕРАНСКОГ ДУХА

Има нечег потресног у истраживању генезе великих стваралаца. Данас можемо да завиримо у њихове прапочетке, откријемо прве пориве, чак и препознамо узорџ. Иво Етеровић (1935–2011), један од најистакнутијих југословенских и српских уметника фотографије у другој половини 20. века, каријеру је започео као фото-аматер, а наставио као војни фото-репортер. На фотографску сцену ступио је средином педесетих година, а у Београду је деловао од 1959. годинџ. Иза себе је оставио 18 фото-монографија, само о Београду шест, и небројено много изложби, самосталних и заједничких. До краја радног и животног века био је у средишту збивања која су градила савремену југословенску фотографију.

Пореклом с острва Брача, рођен је у Сплиту 1935. године. После обавезног школовања кренуо је у бродарско-архитектонску школу. У Фото-клубу „Сплит“ сусрео се са делима великих аутора: Крстуловића, Вучемиловића, Јовића, Филипина... На клупској почетничкој изложби млади Етеровић добио је једну од награда – тродневни боравак у Београду. Истовремено је позван да замени болесног фото-репортера дневног листа „Слободна Далмација“. Уредник фотографије био је Данило Кабић, прослављени ратни фотограф, један од легендарне четворице првих фото-репортера Танјуга.

Годину дана касније регрутован је и распоређен у Ковин, крај Панчева. Као фото-репортер био је укључен у јединице мировњака Уједињених нација у Египту. Остало је забележено да је радознали Етеровић џипом ушао у минско поље. После више месеци проведених у пустињи, демобилисан је. Поново је радио у „Слободној“, али је убрзо добио позива из Београда, из илустрованог листа „Фронт“, где му је понуђен посао фоторепортера. „Волим Сплит, али Београд има конекцију са свитом“, рекао је кад је сео на воз. Остао је заувек у Београду, делујући професионално у струци: у новинској, примењеној и уметничкој фотографији.

Кад се пажљиво осмотре његове ране фотографије, а део из фото-архиве Медија центра „Одбрана“ приказан је на изложби у Дому војске по избору Зорана Миловановића, уочава се да у тим призорима лежи заматак, клица свих Етеровићевих монографија и самосталних изложби. У њима се може препознати и његов осећај за однос елемената у слици, угао снимања и тон. Када се усмеравао на садржај, чинио је то вешто, ликовно избалансирано. У слици обично влада дијагонала, често праћена ритмом поновљених узорака (група војника седи на земљи, или дочек председника Тита на железничкој станици, обе из горњег ракурса), што увек подстиче динамику погледа. Његов угао снимања представља утицај немачке школе фотографије, у којој су пре њега доминирали Скригин, Дабац, Дебељковић и остали савременици. То је, уосталом, типично и за начин снимања, с позиције груди, с ролејфлексом.

Тон његових фотографија није уобичајен за фото-журнализам. Затамњено небо и јаки контрасти у богатом тонском распону откривају употребу наранџастог филтера, што је дуг наслеђу пикторијализма. Осим на делима узора из свог окружења, Етеровић је учио и на искуствима интернационалне групе „Магнум“, што се највише уочава у његовим лајка-снимцима. Међу првима је у ондашњем југословенском фото-новинарству користио фотоапарат малог формата. Познати „лајкаши“ били су и Петар Јовић и Младен Тудор у Сплиту („Слободна“), Јоцо Жнидаршич у Љубљани („Дело“) и Томислав Петернек у Београду („Борба“ и „Младост“).

Додуше, како је сам Етеровић сведочио, то тада и није била баш права „лајка“, већ руски апарати „фед“ и „зорки“, копије немачке „лајке“. Већина старијих фоторепортера тада је сматрала да је лајка-формат само играчка, а да озбиљан професионалац мора да користи бар средњи формат. Тај утицај није момошао ни Етеровића: иако изразити лајкаш, у целом радном веку користио је оба формата. Његове ране фотографије једнако често рађене су „лајком“ и средњеформатним „ролејфлексом“ (касније „хаселбладом“). Садржај је организовао у квадратном формату, тако да га је увек могао, без већих губитака, сажети у правоугаону фотографију, а да се сачува суштина. Таква вештина тада се учила у фото-клу-

бовима. У Етеровићевом раду видљив је и утицаја аматерске фотографије. Како средином шездесетих година прошлог века код нас нису постојале фотографске школе, већина југословенских фоторепортера, па и оних највећих, формирала је у фото-клубовима.

Мајстор фотографије

И Етеровић је тако стасао. У раздобљу 1963–1970 био је водећи српски аутор на међународним изложбама и до тада добио више од 150 награда. Једини озбиљан такмац у српском културном простору био му је Милош Павловић, до тада водећи српски интернационални мајстор фотографије. До средине седамдесетих година Етеровић се претежно интересовао за теме из живота, портрете и урбане структуре. Доцније се његов израз усмерава на поједине теме, које згушњава у целине – самосталне изложбе или у фото-монографије о људима, пределима, градовима. Нарочит допринос дао је промовисањем новог концепта ауторских фото-монографија, којима је поставио високе, до данас непревазиђене стандарде.

Треба бити не само историчар фотографије, него и историчар друштва, па потпуно разумети Етеровићеву фотографску активност, која је трајала више од пет и по деценија. Најпре је био опчињен црно-белом сликом, виђеном на један другачији, динамичнији начин. Један од првих резултата његовог модернизма представља увођење фотоапарата директно у живот. Био је репортер, уз то даровит опсерватор, фотограф и новинар, затим излагач. У београдском фото-клубу памти се да је Етеровић, уз неколицину ретких асова српске фотографије, својим делима успевао да избори место на 120 салона уметничке фотографије, у само једној години. Мало ко се у нашој фотографији може похвалити са више од 500 признања и медаља. Постао је најмлађи мајстор југословенске фотографије и носилац највише међународне титуле. За Почасну екселенцију Међународне федерације за уметничку фотографију (Honoraire excellence FIAP

ОСАМНАЕСТ ЕСЕЈА

Пажљив читалац знакова и симбола с Етеровићевих фотографија у свакој књизи може открити законитости, али не стереотипе, јер свака прича своју причу. Нису то само сликовнице, већ, свака за себе, и стилске модификације савремене фотографије. Свака његова књига нови је изазов. Можемо их волети или другачије кадрирати, у ми

слима прекрајати, можемо се с њиховим аутором не слагати, али их не можемо занемарити. Оне постоје упркос свему и свима. И тако – осамнаест пута! Етеровић је трајно сачувао физиономије осамнаест градова – Београда, Корната, Сплита, Брача, Сарајева... Листу градова допуњава још једна монографија – „Њихови дани“. Својеврсна прича о Титу и Јованки, због изразито лајфовског концепта, сама по себи заслужила би есеј.

– Нон.EFIAP) проглашен је 1967. године. Изједначити се с највећим асовима југословенске фотографије, Дапцем, Коцјанчићем, Грчевићем, а затим и наставити сопственом ставом, било је и те како важно.

Чини се да је Етеровић први романтичарски, лирски, поетски дамар у српској фотографији. У његовим делима присутни су ставови, акције, одсјаји светлости и младости, и га-

ма од (замишљеног) окера до тамнозеленог, па иако у црно-белом... Све је ту. Памте се многе његове изложбе. Међу последњим је и серија фотографских слика у боји – „Београд у машини“. Један готово енформеловски сликарски поглед, с ослоном на осећај, на сензибилитет ока, и оног истинског, и оног унутрашњег, ништа мање осетљивог. Готово све те фотографије – слике јесу апстраховане форме, па препозна-

Извлачење из поогођеног шенка,
Чајљина, мај 1960.

тљивост нити има значај, нити је њихова конститутивна основа. Не среће се често да „лајфовски“ израз тако лако допусти естетичком набоју да превлада. Етеровић је спојио оба плана у један – формално чист и особен. О томе сведоче многобројне фото-монографије, портрети градова, као и изложбе „Корнати“, „Море и салаши“, и ова последња изложба у Дому Војске. Својствен им је осећај за тренутак, који је Ото Бихаљи-Мерин, поводом серије фотографија Корната, описао као „вечно око“.

Слика вољеног града

Присетимо се „Београда на длану“. На првим страницама праскосорје, затим јутро и поглед у захуктали живот негде дубоко доле, одакле „расту опипљиве истине Београда“. Наглашена урбана геометрија прошарана је светлостима велеграда. Корак за корак по небу, „као Икар, јахач на облацима“, писао је Пеђа Милосављевић. И тако све до вечери. Концепт савршено јасан и читак, прати развој дана у

граду, од рађања до заласка Сунца. Поета чисте светлости Душан Матић топло је написао за Етеровићеве београдске слике: „Лепота се може стварати само с истином и малтером љубави“. Одиста, и „Сплит, слика вољеног града“ ослања се на жанр-фотографију, али и на неки унутрашњи емотивни нерв. „Загреб интимно“ није само шетња кроз градску вреву, већ и одјек неких притајених успомена. Затим, „Далмација у срцу“ или „Камени отоци Јадрана“, па серија фото-књига о Београду.

Иво Етеровић припада малобројним српским фотографима чија су дела надрасла време. Запажена, и данас импресионирају сваког оцењивача. И бројем књига и изложби, као и целином опуса, превазишао је границе. Још за његовог живота речено је да је Иво Етеровић – Боби Фишер југословенске фотографије. Маестро медитеранског духа показао је свету да се и овде, на Балкану, не само ужива у светским вредностима, него се оне ту и стварају, те да се том свету може узвратити пуном мером. Управо то потврђују његове фотографије, књиге и изложбе. ■

Горан МАЛИЋ

КОНКУРС

ЗА НОВИНАРСКУ НАГРАДУ „ИВАН МАРКОВИЋ“ ЗА 2013. ГОДИНУ

Новинарску награду „Иван Марковић“ додељује Медија центар „Одбрана“ за најбоље медијско извештавање о активностима Министарства одбране и Војске Србије у 2013. години.

Циљ награде јесте подстицање новинара који прате активности Министарства одбране и Војске Србије на квалитетно извештавање у домаћим писаним и електронским медијима, афирмација и јавна верификација њиховог стваралаштва и сећање на Ивана Марковића, једног од најдаровитијих војних новинара и уредника у листу „Војска“, који је 2003. године изненада преминуо у 43. години живота.

О додели новинарске награде „Иван Марковић“, по посебном Правилнику, одлучује жири од пет чланова.

Награда се састоји од плакете и новчаног износа од 60.000 динара.

Награда ће бити уручена на пригодној свечаности поводом 24. јануара 2014, када се обележава Дан Медија центра „Одбрана“ и годишњица војне штампе.

Право учешћа на конкурсима имају сви професионални новинари који раде за медије на територији Републике Србије без обзира на њихов формални статус.

За новинарску награду не могу конкурисати новинари запослени у Медија центру „Одбрана“ и Управи за односе са јавношћу Министарства одбране и прилози објављени у магазину „Одбрана“

ПРОПОЗИЦИЈЕ

1. Сваки учесник на конкурсима може доставити један оригинални рад.
2. У случају да је кандидатура израз тимског рада, може да укључи највише пет особа.
3. На конкурс се шаљу прилози (интервјуи, чланци, коментари, репортаже, радио и ТВ емисије) о активностима Министарства одбране и Војсци Србије који су штампани или емитовани у средствима јавног информисања Републике Србије у периоду од 1. јануара до 31. децембра 2013. године.

4. Достављени материјали не враћају се учесницима конкурса.

5. Пријаве са оригиналним штапаном текстом, исечцима или фотокопијама написаним тонским и видео записима достављају се до 31. децембра 2013, лично или препорученом поштом на адресу: Медија центар „Одбрана“, Браће Југовића 19, 11000 Београд са назнаком „Конкурс за новинарску награду Иван Марковић“.

6. Пријаве пристигле након тог рока жири неће узимати у разматрање.

7. За пријаву кандидата из штампаних медија важно је да се на фотокопији или скенираном тексту јасно види лого новине, потпис аутора и датум објављивања. Телевизијски новинари треба да доставе стандардну VHS касету или DVD са материјалом за конкурс. Радио новинари прилоге достављају на аудио касети или компакт диску у Мр3 формату. Прилог објављен на Интернету треба доставити на DVD у HTML формату. Такође, треба доставити и Интернет адресу на којој се може погледати материјал намењен за конкурс. Касете, DVD и CD треба да буду јасно обележени, са именом и презименом кандидата и назнаком дужине трајања прилога.

8. Уз пријаву за прилоге објављене у електронским медијима треба доставити и потврду редакције, коју је потписао уредник или директор, те када је и где прилог емитован.

9. Уз пријаву је потребно доставити кратку биографију аутора прилога, потврду о статусу аутора у медијима у којима су објављени прилози (потврда о радном статусу или хонорарном ангажману), адресу, телефон и е-маил аутора.

10. Жири ће разматрати кандидатуре на основу квалитета медијског извештавања о Министарству одбране и Војсци Србије, а приликом одлучивања у обзир ће узимати и опште новинарске критеријуме, истраживачки рад, стил писања, утицај, јавну корист, оригиналност и креативност.

11. Жири задржава право да одбије учешће на конкурсима уколико буде сматрао да достављени материјал није у складу са пропозицијама.

12. Медија центар „Одбрана“ задржава право да најуспешније прилоге на конкурсима објави у магазину „Одбрана“ и на Интернет презентацијама Министарства одбране и Војске Србије, те да сав достављени материјал користи ради даљег промовисања Војске Србије и новинарске награде.

13. Пријава за конкурс биће доступна на веб сајту Медија центра „Одбрана“ www.odbrana.mod.gov.rs

Све остале информације о конкурсима и условима пријаве могу се добити телефоном на број 011/3241-258 или електронском поштом на адреси: urednik@odbrana.mod.gov.rs. ■

Акција Медија центра „Одбрана“

ИЗБОР СПОРТИСТЕ ГОДИНЕ

75

Медија центар „Одбрана“, поводом дана Установе – 24. јануара, прогласиће најбољег спортисту и спортску екипу Војске Србије.

Желимо да задатак поверен стручном жирију буде што тежи, а да признање и награда припадну спортистима чији су резултати у 2013. години заслужили највише пажње и поштовања.

Зато је важно да сви они који прате војни спорт и они који се њиме баве не забораве да од њихових пријава зависи да ли ће најбољи бити заиста и изабарни.

Жири, који ће бити састављен од најбољих познавалаца војног спорта, као и сваке године, пажљиво ће прегледати све приспеле пријаве и одабрати најбоље. Пехари ће бити уручени на свечаности поводом Дана Медија центра „Одбрана“ у Дому Војске Србије у Београду.

Пропозиције Конкурса нису се мењале.

За звање – Спортиста године Војске Србије 2013. и Спортска екипа Војске Србије 2013. године могу конкурисати официри, подофицири, цивилна лица на служби у Министарству одбране и Војсци, кадети Војне академије, ученици Војне гимназије, професионални војници и добровољци на служењу војног рока.

Исти принципи важе за екипе, чији чланови треба да припадају једној од наведених категорија.

Предлоге могу слати команде, јединице, установе, војне школе и друге образовне институције, спортски савези, клубови и секције.

Ваше предлоге можете слати до 31. децембра 2013. године на адресу: Редакција магазина „Одбрана“ (за избор спортисте године), Браће Југовића 19, 11000 Београд.

Желимо да у нашу редакцију пристигне што већи број квалитетних пријава зато што верујемо да ће ова традиционална награда бити подстицај развоју војног спорта и физичке културе свих припадника Војске Србије.

Позив за учешће у акцији избора најбољег спортисте и спортске екипе Војске Србије завршавамо познатим слоганом: *Нека њобеле најбољи!* ■

На Крфу

Када су глад, болести и ране косили српске редове на Крфу, када је плава гробница свакодневно узимала нове жртве, када су многи били на ивици да прекирате патњу која их је раздирала, Милунка Савић је, и сама у тешком стању, тешила своје рањене другове снагом својственом само јунацима. Говорила је о Србији, певала завичајне песме, причала народне приче, обећавала рај који их чека после победе у коју, ниједног тренутка, није сумњала.

и Солуну

После Колубарске битке уследили су нови бојеви и нова рањавања неустрашивог борца Милунке Савић. Другу Карађорђеву звезду стекла је као поднаредник, после Горничанске битке 1916. године, када ју је артиљеријски гелер погодио у главу. Али и тако рањена није се повукла, пошла је у следећи окршај на Црној реци, где је још једном показала спретност и ванредно јунаштво.

– Војводо, ја се метка не плашим. Идем само где куршуми зује – рекла је тада војводи Путнику, забринутом за њено здравље.

Исте мисли су јој пролазиле кроз главу и док је, у праксозорје 28. септембра 1916. године, залутала у бугарски ров. У њему је избројала 43 војника. А она – сама. Бројно надмоћнији непријатељ, спреман за напад планиран за неколико часова, мирно је спавао, сањајући скору победу. Убрзо се показало – веома далеку, бар за ту јединицу. У делићу секунде схватила је шта ваља чинити. Одшрафила је осигураче са две бомбе и док их је бацала, позвала у напад:

„Јуриш! Предајте се, опкољени сте!”

И варка је успела. Непријатељски војници мирно су пошли с рукама подигнутим ка небу и погледима прикованим за бајонет на њеној пушци, убеђени да ће их њени скривени саборци побити све до једног. Али, то се није догодило. Ова храбра жена, оличење јунаштва и чојства, пуна самопоуздања и сигурна у сваки свој покрет, држећи на оку бугарске војнике, спровела их је до свог команданта. Касније, на саслушању у штабу српске војске, један бугарски официр ис-

МИЛУНКИНА ОДЛИКОВАЊА

Јединствена жена у српској војној историји Милунка Савић заслужено је постала најодликованија жена – ратник. Она је двоструки носилац Ордена Карађорђевог звезде с мачевима, златне и сребрне Медаље „Милош Обилич”, Споменнице рата 1913, Албанске споменнице, Споменнице рата за ослобођење и уједињење од 1914. до 1918, два ордена француске Легије части, британског Ордена Светог Мајкла, руског Крста Светог Ђорђа Победоносца.

Наша Милунка је и једина жена на свету која је одликована француским орденом Ратним крстом са златном палмом, који се додељује искључиво официрима.

причао је да му већу муку од тога што је поражен представља чињеница да га је заробила једна жена.

Милунка је активно учествовала у свим великим биткама Првог светског рата, а њена специјалност били су бомбашки напади. Неприметно и спретно допузала би до непријатељских ровова, земуница, осматрачница, митраљеских и артиљеријских гнезда, и са неколико прецизно убачених бомби решавала битку. Кад су је касније питали како онако лако баца бомбе, као да су кликери, сетила се детињства и чобанских гађања биљега каменом, у чему јој, како је уз осмех говорила, није било равног. Показало се као и у свему другом.

Албанска голгота

Кад се српска војска нашла пред страховитим налетом осветољубиве аустроугарске армаде, немачке царске армије и бугарске војске, наши војници били су приморани на повлачење преко Црне Горе и Албаније. На непоновљиву голготу до спасоносног Крфа кренуло је тада и старо и младо. С напаћеном војском, десеткованом не само биткама, већ и тифусом, кренули су, бежећи од аустријског ножа и голобради дечаца. Милунку, тешко рањену у претходним борбама, саборци су носили преко Проклетија и албанских гудура.

– Проклети рат! Убија тело, мрцвари га, сатире, али сатире и душу. А мрцварење душе је страшније од мрцварења тела. И моја душа била је пуна ожиљака, сећала се Милунка много година касније – Носим их још од оне сурове јесени и још суровије зиме кад смо се повлачили кроз албанске кршеве, кад се на сваком кораку умирало... Стотине људи заспало је вечним сном. Тихо, без речи, без молитве, без воштанице, с последњим мислима на оцабину, мајку, сестру, децу која ће их узалуд чекати... Али, овај народ се не да, хрли напред, метар по метар. Напред су савезници, а савезници су хлеб, пушка, топ, лекови за болесну децу, за изнемогле мајке. Они су и ашов да се ископа рака и сахране они који више нису могли... И на савезничким лађама се умирало. И на Крфу. И на Виду, том острву смрти. Умирало се без хлеба. После се умирало с хлебом... На Виду, усред умирања чујем неко свира нашу химну, а војници шапућу: „Боже правде, ти што спасе од пропасти досад нас”... Надошла у мени снага, усправила сам се, гледам небо, хтела бих да викнем: хвала ти, Боже, хвала ти на овом величанственом дару, на овом призору... Српско племе није изгнуло, не да се Србија, њена деца, ево, на овом острву смрти и у коло се хватају... – причала је Милунка, а забележио је Антоније Ђурић у књизи „Жене Солунци говоре”.

На Крфу је и Милунка Савић, попут хиљада српских војника, била веома близу смрти. Глад, болести и ране косили су српске редове. Свакога дана плава гробница узимала је нове жртве. Најтеже је било ноћу, кад сан није хтео на очи, кад су ране болеле, а душа патила. Због изгубљеног друга, због страдалог саборца... Многи су тада били на ивици да прекрате патњу која их је раздирала. Али не и Милунка Савић. Врло брзо по доласку на Крф, иако и сама у тешком стању, тешила је своје другове и рањенике снагом својственом само јунацима. Говорила је о Србији, певала завичајне песме, причала народне приче, обећавала рај који их чека после по-

беде у коју, ниједног тренутка, није сумњала.

Смрт неће јунаке

С Крфа је ускоро отишла у Бизерту, на опоравак, а онда опет на бојиште. Нове борбе и херојско држање у биткама донели су јој два ордена француске Легије части и француски Ратни крст са златном палмом. Стекла је и још једну рану. Тешку. Метак јој је прошао кроз плућно крило. Поново су је послали у Бизерту.

– Једнога дана дође француски командант, већ седи адмирал Гепрат, седе поред моје болесничке постеље, помилова ме очински и рече: „Сине, оздрави што пре, Француска те моли...”

Није морао двапут да јој каже.

– И мени је било стало до живота и до бојишта. Бојала сам се, наши ће пробити фронт, кренуће у Србију, сломиће немачке и бугарске пукове, смрвиће их, а ја нећу бити међу њима, нећу моћи да видим ту победу, нећу моћи да доживим ту славу... Узимала сам лекове, тражила да ми сваки час превијају рану, храну сам просто гутала, не бих ли што пре стала на ноге... Дође и тај час, кренусмо поново на фронт. Укрцасмо се на лађу. Са мном су и питомци подофицирске школе. Још голобради, нису барут ни омирисали, али једва чекају да се ухвате у коштац с непријатељем. Кад су сазнали да сам била на Солунском бојишту, тражили су да им причам о свему што сам доживела. И ја сам причала неуморно и посматрала их: горели су од жеље да што пре стигну и лате се оружја...

Док је лађа мирно пловила, а Милунка причала о својим борбеним искуствима и мржњи непријатеља, који је до тада незабележеном суровошћу желео да затре српски народ, брод се нашао у опасности.

– Наједном смо осетили страховити удар. Бродска сирена је завијала страшно и мени се чинило да нестајемо у таласима... Истрчали смо на палубу. Падали смо једни преко других. Брод се искривио. Више није било сумње – тонули смо... Боже, мислила сам, зар је могуће да овако завршим у дубинама Средоземног мора, да будем храна рибама... Не, не, морам се извући, хоћу да живим, да се борим, хоћу на фронт... Вичем, али ме нико не чује, јер војници ускачу у чамце и ишчезавају... Знам само да ме је неко зграбио и убацио у један од чамца... Видела сам када је брод потонуо. Као да се море

Милунка Савић у Женеви

отворило и прогутало га... Никад нисам сазнала колико је војника настрадало, колико је оних младића жељних борбе, остало у дубинама мора. Смрт ме није хтела... – присећала се Милунка.

Смрт је није хтела ни када је са својим војницима пробијала крвави Солунски фронт. Јуришала је брже и од француске коњице, међу првима је стигла на слободну територију Србије. Задивљен њеним подвигом, генерал Франш д'Епере Легију части са својих ставио је на Милункине груди. Тада је постала и пешадијски наредник у чувеном Другом пеша-

дијском, „Гвозденом“ пуку. Њена невероватна храброст, ратничка вештина и слава прешли су границе мале Србије. Страни ратни извештачи данима су писали о њеним подвизима.

Јунаштво храбре Милунке Савић више нико није могао да игнорише. Конзервативан, патријархално васпитан, научен да жене штити, а не да их излаже опасностима, српски сељак, веома често и по нужди ратник, морао је најзад да призна да и жена може да се бори, да буде јунак, да својим подвизима и херојским држањем може да заслужи не само медаље и одликовања, већ и чин. Тако је Милунка Савић постала командир. У пуку који се одликовао херојством својих припадника наредник Милунка Савић командовала је четрдесеторицом прекаљених српских добровољаца, многоструко доказаних на најтежим борбеним задацима.

А када је завршен Први светски рат, на прослави примирја у Паризу Милунки је одато признање какво до тада ниједан официр ни генерал није добио. Врховна команда савезничких армија издала је писмену похвалу о њеном јунаштву с наредбом да се то прочита пред војничким стројем свих јединица сила Антанте. И на већ чувеном Вердену доживела је почаст какву Француска никад пре није приредила неком страном војнику. Пред наредником српске војске Милунком Савић у ставу мирно биле су постројене најславније војне академије Европе: Сен Сир, Екол Милитер, Сиперире и јединице француске Националне гарде. Она је примала рапорт, у њену част спуштене су, на почасни поздрав, заставе француских пукова, прослављених у најтежим и најчувенијим бојевима. ■

(Насијавак у следећем броју)

ВЕРСКИ ПРАЗНИЦИ

1–15. децембар 2013.

✝ Православни

- 4. децембар – Ваведење Пресвете Богородице
- 7. децембар – Света великомученица Екатерина
- 8. децембар – Свети великомученик Климент
- 9. децембар – Преподобни Алемпије Столпник
- 13. децембар – Свети апостол Андреј Првозвани

✝ Католички

- 1. децембар – Прва недјеља Доша-шћа
- 8. децембар – Безгрешно зачеће Блажене Дјевице Марије

✧ Јеврејски

- 13. децембар – Асара Бетевет, пост

ВАВЕДЕЊЕ ПРЕСВЕТЕ БОГОРОДИЦЕ

Када је Пресвета Дева Марија навршила три године, њени родитељи, свети Јоаким и Ана, довели су је из Назарета у Јерусалим, да је предају Богу у храм како су раније обећали. На уласку у храм, Деву Марију је дочекао првосвештеник Захарија, отац Јована Претече и увео је у најсветије место храма, иза друге завесе, тамо где, једном годишње, улазе само архијереји.

Родитељи су тада принели жртву Богу, примили благослов и вратили се кући, док је њихова кћи остала у храму. После њихове смрти, дванаестогодишњу Марију дали су светом Јосифу, рођаку из Назарета, да живи у девичанству, иако то није био обичај у Израиљу.

Пресвета Дева Марија била је прва девојка доживотно завештана Богу, коју су касније следиле хиљаде девојака и младиха. ■

Велика источна криза 1875–1878.

Будно око великих сила

Велика источна криза решавана је ратовима и мировним споразумима у Сан Стефану и на Берлинском конгресу 1878. године

Економска и политичка криза, која је захватила јужни део Европе 1875. године, свој почетак имала је у Херцеговини, где је избио сукоб тамошњих Срба и муслимана. У њихову борбу убрзо се укључују суседне државе, а затим и велике европске силе. С обзиром на то да је значајан чинилац српске спољне политике седамдесетих година XIX века био њен однос према Босни и Херцеговини, кнез Милан Обреновић је 29. јуна 1876. у Цариград послао писмо у коме обавештава султанат да ће српска војска ући у Босну ради повратка реда. Сутрадан је обнародована објава рата, који је Кнежевина Србија, на крају, изгубила, срећом без већих последица. Захваљујући залагању Русије, Србија је добила частан мир, па се српска спољна политика од тада још више окреће званичној руској политици и њеној заштити, која је, како ће се ускоро видети, ипак имала цену.

На позив Русије која је, годину дана касније, заратила са Отоманском империјом, кнез Милан је 13. децембра 1877. објавио други рат исламској царевини. У том тренутку у рату против Отоманске империје биле су и Црна Гора и Румунија. Операције су вођене на Балканском и Кавкаском фронту. Главнина војске султана Абдула Хамида II од око 200.000 војника била је концентрисала против руских снага у Бугарској и Добруци, док су према Србији и Црној Гори дејствовале помоћне снаге, углавном редифе, последња одбрана и башибозук, укупне јачине око 85.000 људи.

Главне снаге српске војске почеле су операције офанзивом Моравског и Тимочког корпуса. До краја децембра ослобођени су Куршумлија, Бела Паланка, Пирот и изолован Ниш, а српска војска је продрла до Сливнице и олакшала руским снагама продор у Софију. Шумадијски и Моравски корпус су, после више напада, ослободили и Ниш 10. јануара 1878. Смедеревска, Београдска и Рудничка бригада су 31. јануара, након заробљавања четири турска батаљона, ослободиле Врање. После победе код Плевена и Сејнова 1877, руска војска је освојила Једрене и допрли до Чаталце чиме је угрозила Цариград.

Под притиском Енглеске, Русија је 31. јануара 1878. у Једрену склопила примирје којим су биле обухваћене и Румунија, Србија и Црна Гора. Мировни уговор између Русије и Отоманске империје потписан је 3. марта у Сан Стефану. Трећи члан Уговора признао је државну независност Кнежевине Србије и признао јој територијално проширење које је обухватало Ниш, Лесковац и Топлицу, Лаб и делове новопазарске и митровачке нахије али без њихових вароши. Уговором је створена Велика Бугарска која је обухватала целу Македонију и делове Старе Србије.

Због противљења балканских држава и европских сила уследила је ревизија тог уговора на Берлинском конгресу јула 1878. године. ■

Др Миљан МИЛКИЋ

Сходно наведеном, лица, која желе прихватити доделу структурно мањег стана, морају дати писану изјаву, оверену у јединици - установи у којој су на служби, а пензионисана лица у општини или суду, да се одричу доделе структурно припадајућег стана и прихватају доделу понуђеног односно структурно мањег стана, као коначно решење свог стамбеног питања.

У датој изјави лица се морају децидно изјаснити само за један од понуђених станова, а уколико се изјасне за више станова, у обзир ће се узети само један стан у првонаведеном месту.

По достављању изјава заинтересованих лица, донеће се нови закључци на основу којих ће се према укупном збиру бодова извршити рангирање кандидата, а станови ће бити додељени лицима који за одређени гарнизон или место у коме конкуришу за стан, буду ранжирани на одговарајућем месту коначне ранг листе у складу са Одлуком о расподели станова.

Напомињемо да су стамбени интересенти у обавези да доставе (уколико претходно нису доставили) доказе надлежног органа који се односе на њихов стамбени статус (право на поврат станова у отцепљеним републикама, признавање болести по налозу Више војно лекарске комисије и пребивалиште за носиоца права и чланове његовог породичног домаћинства на истој адреси, пореско задужење за стан-кућу за носиоца права и чланове његовог породичног домаћинства), јер ће се у супротном њихови захтеви за решавање стамбеног питања сматрати непотпуним и неће бити разматрани.

Предлогом Одлуке о расподели станова биће обухваћени сви расположиви станови, које до дана доношења Одлуке о расподели станова, пријави надлежна организацијска јединица Министарства надлежна за инфраструктуру.

Заинтересована лица треба да доставе изјаве, да се одричу доделе структурно припадајућег стана и прихватају доделу понуђеног односно структурно мањег стана, као коначног решења свог стамбеног питања најкасније до 06.12.2013. године, који је одређен као дан пресека стања за доношење Одлуке о расподели станова, Управи за традицију, стандард и ветеране Сектора за људске ресурсе МО, ул. Немањина бр. 15 Београд.

Све информације у вези могућности решавања стамбеног питања заинтересована лица могу добити путем електронске поште: stambeno@mod.gov.rs или на телефон инфо центра 011/3201-073 или на мобилни тел. 066/8722800, у периоду 12-16 часова, сваког радног дана осим петком и на Интернет презентацији Министарства одбране рубрика „СТАМБЕНО“.

ОДБРАНА

НАРУЏЕНИЦА

Претплаћујем се на магазин „Одбрана“ за 2014. годину (заокружите)

1. Полугодишња претплата (1. 1. – 30. 6. 2014. године, 12 бројева) – по цени 1.080,00 динара.
2. Годишња претплата (1. 1. – 31. 12. 2014. године, 24 броја) – по цени 2.160,00 динара.

Уколико се претплаћујете на већи број примерака, уплатити одговарајућу суму (помножити број примерака са претплатном ценом).

Плаћање унапред на жиро-рачун **840-312849-56** МЦ „Одбрана“

Наруџеницу и уплатницу послати на адресу:

МЦ „Одбрана“, Браће Југовића 19, Београд.

Правним лицима доставићемо предрачун на основу ове наруџенице.

Купац _____

Улица и број _____

Телефон _____

Место и број поште _____

М.П. _____ Потпис наручиоца _____

МЕДИЈА ЦЕНТАР ОДБРАНА

Медија Центар „Одбрана“

Браће Југовића 19, 11000 Београд
Тел: 011/3241-258, Факс: 011/3241-363

Маркетинг: 011/3201-728
marketing@odbrana.mod.gov.rs

Претплата: 011/3201-995
pretplata@odbrana.mod.gov.rs

Продаја: 011/3201-009
komercijala@odbrana.mod.gov.rs

www.odbrana.mod.gov.rs / medijacentar@mod.gov.rs

ВАЗДУШНИ РАТ НАД СРБИЈОМ 1999.

Ј. Драганић, Б. Димићријевић

Књига Ваздушни рат над Србијом 1999. године представља хронолошки поступно, фактографски богато и методолошки доследно дело монографског типа. Довољна историјска дистанца омогућила је ауторима позицију објективнијег сагледавања једног атипичног сукоба са изразитом технолошком диспропорцијом противника, у условима потпуног борбеног окружења војно инфериорније стране.

Броширано / ф. 21×23, 528 стр. / шифра: 111294
цена: 2.484,00 / са попустом: 1.738,00

НАРУЦБЕНИЦА

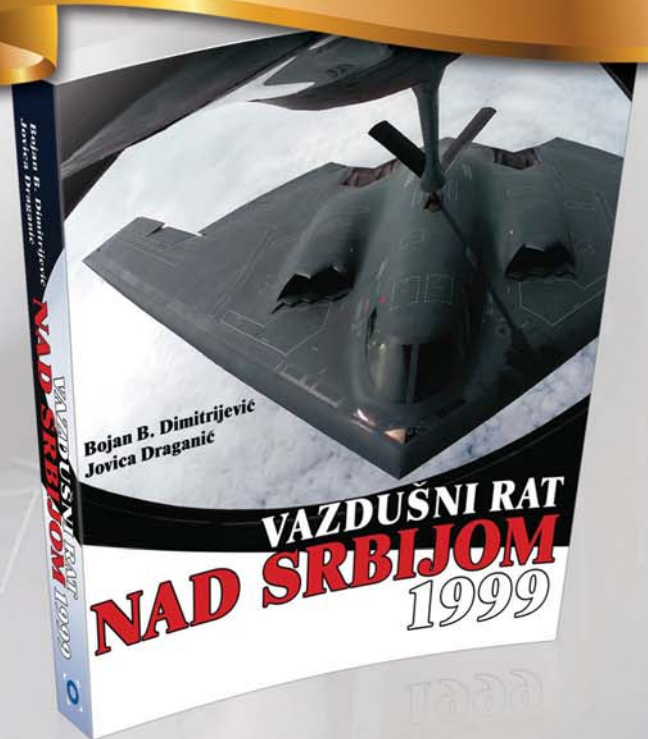
МЦ „ОДБРАНА“, Браће Југовића 19, 11000 Београд
Тел. 011/3201-995, 3241-009, телефакс: 011/3241-363
Жиро-рачун: 840-312849-56
e-mail: komercijala@odbrana.mod.gov.rs

Наручујем _____ примерака књиге „Ваздушни рат над Србијом 1999“ по цени од **1.738,00** динара, у укупној вредности од _____ динара.

Купац	_____
ЈМБГ	_____
Адреса становања, улица и број:	_____
Место	_____
Телефон	_____
Потпис наручиоца	_____

Издања се плаћају унапред. Уз наруцбеницу послајте доказ о улази целокујној износа, након чега испоручујемо књиге. Купљена издања биће достављена путем Поште експреса, на шериш кујца.

НОВО

ВИШЕНАМЕНСКИ БОРБЕНИ АВИОНИ

С. Влацић

Карактер ваздушне моћи, као и перцепција фактора који је чине, променили су се појавом нове категорије авиона која се данас назива вишенаменски борбени авиони. Суштина је њихова способност за успешно извођење ловачких, бомбардерских, јуришних и извиђачких задатака, а у овој књизи представљени су великим бројем слика у боји, табела, шема и графикона.

Тврди повез / ф. 23×29, 264 стр. / шифра: 111269
цена: 2.160,00 / са попустом: 1.512,00

НАРУЦБЕНИЦА

МЦ „ОДБРАНА“, Браће Југовића 19, 11000 Београд
Тел. 011/3201-995, 3241-009, телефакс: 011/3241-363
Жиро-рачун: 840-312849-56
e-mail: komercijala@odbrana.mod.gov.rs

Наручујем _____ примерака књиге „Вишенаменски борбени авиони“ по цени од **1.512,00** динара, у укупној вредности од _____ динара.

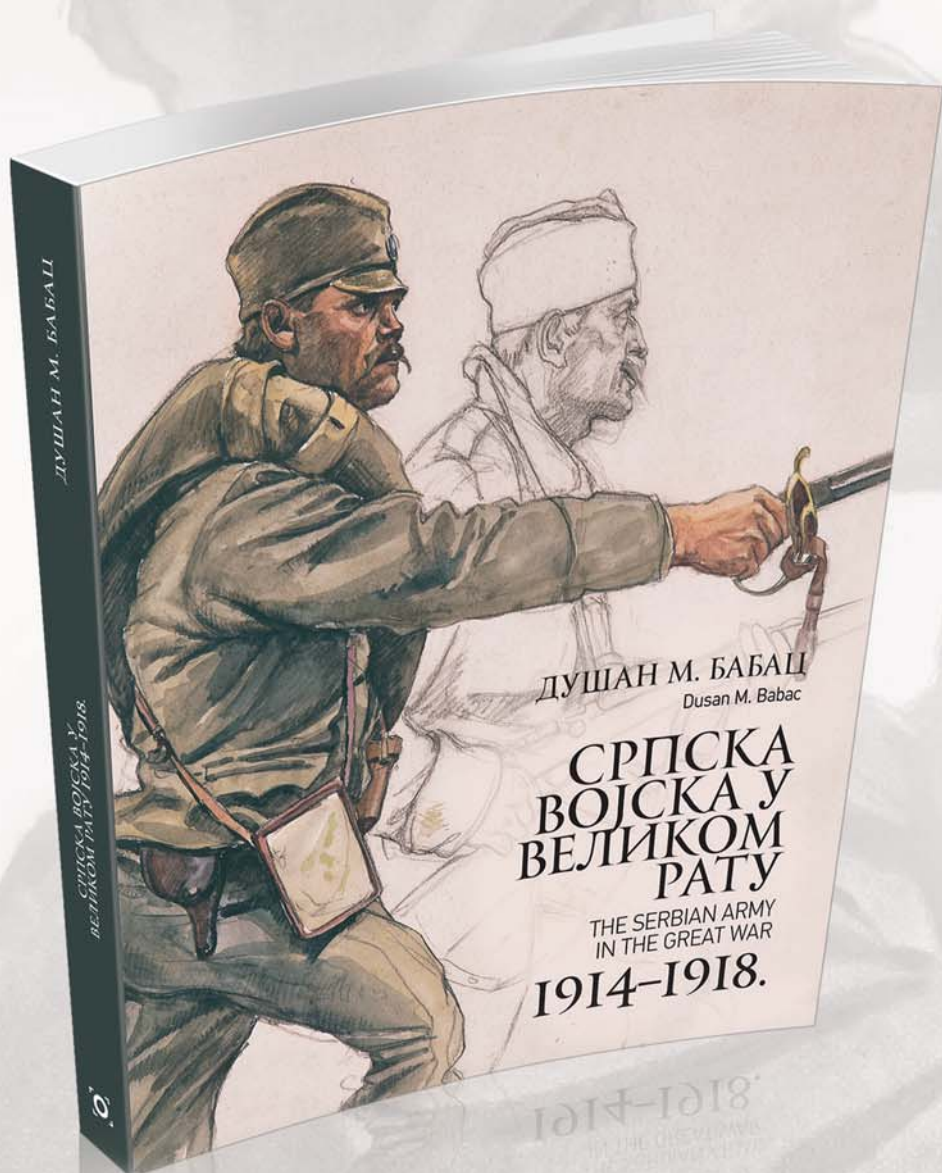
Купац	_____
ЈМБГ	_____
Адреса становања, улица и број:	_____
Место	_____
Телефон	_____
Потпис наручиоца	_____

Издања се плаћају унапред. Уз наруцбеницу послајте доказ о улази целокујној износа, након чега испоручујемо књиге. Купљена издања биће достављена путем Поште експреса, на шериш кујца.

НОВО

НОВО

СРПСКА ВОЈСКА У ВЕЛИКОМ РАТУ 1914–1918

Д. Бабац

Идуће године навршава се сто година од почетка Великог, односно Првог светског рата. Ниједна друга земља, учесница Великог рата, није тако скупо платила своју слободу. Ова књига, илустрована са више од 500 фотографија, од којих се многе први пут објављују, настала је у славу српског јунака.

Броширано / ф. 20×22,5, 306 стр.
шифра: 111290 / цена: 1.350,00
са попустом: 945,00

НАРУЦБЕНИЦА

МЦ „ОДБРАНА“, Браће Југовића 19, 11000 Београд,
Тел. 011/3201-995, 3241-009, телефакс: 011/3241-363
Жиро-рачун: 840-312849-56

Наручујем књигу:
1. Шифра 111290/„СРПСКА ВОЈСКА У ВЕЛИКОМ РАТУ“,
по цени од 945,00 динара

Купац

ЈМБГ

Адреса становања, улица и број:

Место

Телефон

Потпис наручиоца

Плаћање наручених издања врши се унапред. Доказ о ујлашци целокујној износа досћавити МЦ „Одбрана“, након чега испоручујемо књиге. Купљена издања биће досћавена поштекспресом на шереш купца.

ОДБРАНА

Медија центар „ОДБРАНА“, Браће Југовића 19, 11000 Београд
Тел. 011/3201-995, 3241-009, телефакс: 011/3241-363
e-mail: komercijala@odbrana.mod.gov.rs, www.mod.gov.rs

Сва издања можете купити по истим ценама и у продавници „Војна књига“, Васина 22, Београд, 011/2184-925